

"דרך טוב לעמו"

מגילת אסתר י', ג'

טיפוח זהות ציונית-דתית
לאור דמותו של הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

כתיבה ועריכה: מיכל דה האן, טלי פולק, לאה מוריה וצוות הכתיבה של החמ"ד
הפקה: אתי אורלב, שרה תורג'מן - מנהל החינוך הדתי
עריכה לשונית: מנכאואר פתרונות שפה
עיצוב גרפי: סטודיו "שחר שושנה"
הוצאה לאור: גף הפרסומים, משרד החינוך
התשפ"ד, 2023-2024

התמונות באדיבות המשפחה, הצלם דורון גלבווע ואתר הרב.

תוכן העניינים

5	 דבר ראש מינהל החמ"ד
6	 "חינוך למצוינות של "הליכות חיים" - הלכה ומידות - הנושא השנתי לאור דמותו של הרב מרדכי אליהו / צוות כתיבה חמ"ד

7' | פרקי מבוא

9	 "איש אשר רוח בו" - על מידותיו של הרב מרדכי אליהו / הרב ד"ר יוחאי רודיק, מפמ"ר מחשבת ישראל
13	 הרב מרדכי אליהו - פסיקה הלכתית / הרב יהודה זולדן - מפמ"ר להוראת תלמוד ותושבע"פ
18	 קורות חייו של הרב מרדכי אליהו / מתוך אתר "הרב"

25' | הכשרת הלבבות

	 "והיו עיניך רואות את תלמידך" - ההתבוננות בתלמיד לאור דמותו של הרב מרדכי אליהו /
26	 הילה אפשטיין, נעמה קנטמן ובת אורן מזעקי, אח"מ וכישורי חיים
28	 מו"ר הראשון לציון הרב מרדכי אליהו כמחנך גדול / הרב שמואל כ"ץ, רב בתי ספר בירושלים וחוקר תולדות הרבנות הראשית

35' | חינוך חברתי ערכי

36	 מפתח הלב מתוך אמונה - הרב מרדכי אליהו / חגית לזר, הרב משה מלך, תהילה יצחקי
37	 סיפור של ערכים - חינוך חברתי קהילתי על יסודי - שעת חינוך / פנינה בולקה, שושי שפיגל

43 שער ד' | דמותו של הרב מרדכי אליהו בתחומי הדעת

- היסטוריה: הגותו ומעשיו של הרב מרדכי אליהו בזיקה להיסטוריה של מדינת ישראל /
- ד"ר מאיר בן שחר, מדריך ארצי להיסטוריה בחמ"ד.....
- תושב"ע: ביקור חולים לאור דמותו של הרב מרדכי אליהו / הרב דוד עצמון.....
- חלמי"ש: בנתיבי משנתו החינוכית של מרן הרב מרדכי אליהו / דבורה רוזנברג, ממונה על חינוך לחיים במשפחה בחמ"ד.....
- מתמטיקה/ ד"ר מריט דרעי, מדריכה ארצית למתמטיקה בחמ"ד, אידה שלום ומירב דדון, מדריכות למתמטיקה במחוז ירושלים
- תקשורת ואמנות: "עשה לך רב" בגובה העיניים /
- עינת קאפח, מדריכה ארצית לקולנוע בחמ"ד ורויטל שטרן, מפקחת ארצית על לימודי תקשורת ואמנויות.....
- ספרות: כוס הקידוש של סבא רבא - אסתר קנקה-שקלים / מאת רותי אסולין.....
- מחשבת ישראל - על בסיס המאמר של הרב ד"ר יוחאי רודיק / טלי פולק.....
- חינוך לשוני: "אביהם של ילדי ישראל הרב מרדכי אליהו זצ"ל" / זהבה פלד, יעל נדלר.....

81 שער ה' | דמותו של הרב אליהו לגני הילדים

- בלב שמח עם הרב מרדכי אליהו / תמר זקס.....
- "והיו עיניך רואות את מורו" / רחלי סלייטר.....

85 שער ו' | דמותו של הרב אליהו בחינוך היסודי

- רבני בתי הספר: דפי חברותא ליסודי / הרב אביה אלבה.....
- רבני בתי הספר: דף חברותא - נאמנות להלכה אצל הרב מרדכי אליהו / הרב אביה אלבה.....
- אביהם של ילדי ישראל - צועדים לדמותו - משחק מסכם - יסודי / טלי פולק צוות תכנים בחמ"ד.....

95 שער ז' | אוכלוסיות ייחודיות

- מערך שיעור עבור תלמידי חטיבת ביניים עולים חדשים / חגית עובדיה.....

דבר ראש מינהל החמד

מנהיגי חמ"ד יקרים,

אנו שמחים על הזכות להפצת ערכה המעניקה מבט מעמיק ורחב לאור דמותו של הרב מרדכי אליהו זצ"ל, דמות החמ"ד לשנה"ל תשפ"ד. על הפסוק: "אלה תולדת נח, נח איש צדיק תמים", מתייחס הרב אליהו לפירושו של רש"י על כך שהכתוב מציין שבחו של נוח במקום תולדותיו. לדבריו רש"י הסתמך על המילים "זכר צדיק – לברכה". כשמזכירים צדיק – יש להזכיר את ברכתו, את שבחו ולספר בשבח מידותיו.

דבריו נכונים לגבי נוח, ולגבי כל אנשי אמונה, מידות ותורה המופיעים לאורך ההיסטוריה של העם היהודי ומהווים עבורנו עוגן מנהיגותי-רוחני המשפיע על עיצוב זהותנו הציונית דתית. **על אלו נמנה הרב מרדכי אליהו זצ"ל, זכר צדיק – לברכה!**

בתכנים המובאים בערכה זו ובחומרי לימוד נוספים לאור דמותו של הרב מרדכי אליהו כדמות החמ"ד בשנה"ל תשפ"ד, **אנו מבקשים להעלות על נס את זכר הצדיק, הרב מרדכי אליהו, לברכה – ללמוד את מקור ברכתו, מתוך לימוד מידותיו, בין אדם לעצמו, לאלוקיו, לחברו ולעמו.** נכון לנו מסע מרתק, מעשיר ומעצים מתוך הלימוד וההליכה לאור דמותו.

כמונו, אנשי החינוך, גם הרב מרדכי אליהו זצ"ל התחיל את דרכו כמחנך בבית ספר יסודי בירושלים. הוא העניק חשיבות גבוהה לדוגמה האישית של המחנך / ההורה: "דבר אתה בנחת, ובניך ידברו בנחת כמוך! דקדק במצוות – והם ילמדו ממך לקיים כל מצווה בשמחה! התפלל בכוונה – וגם הם יעמדו כמוך בתפילה בדממת קודש!" הרב האמין ש"אדם צריך לחנך את עצמו וגם את ילדיו" מתוך תפיסה לפיה תהליך החינוך הוא תהליך אינסופי של כל אדם, לאורך כל מסע חייו.

הערכה שלפניכם והתכנים אותם נפגוש בשנה זו מכוונים לכולנו: צוותי חינוך, תלמידים וקהילה.

הרב מרדכי אליהו זצ"ל התגדל עד למעמד רב ראשי בישראל, ראשון לציון, כשתפיסתו החינוכית ממשיכה להיות נר לרגליו. כל חייו, בכל תפקיד, היה הרב מרדכי אליהו בראש ובראשונה מחנך.

כמחנכים אנו מהווים חוליה חשובה בחינוך דורות העתיד של העם היהודי. נקדם בשנה זו, מתוך הלימוד לאור דמותו, מידותיו וערכיו של הרב מרדכי אליהו זצ"ל את אשר אמר הרב:

"על ראשי העם ללכת ממקום למקום כשמואל הרמתי בשעתו, ולהפיץ את המאור שבתורה לעם, להשקותם מים התורה והיראה, לאחד ולחבר את כל חלקי העם בארץ ובגולה להיות כאיש אחד וכאחים לכל דבר".

בימים אלו כולנו זקוקים למבטו המיוחד של הרב מרדכי אליהו, המכונה "אביהם של ישראל", אשר מתוך מבט אוהב על העם והמדינה אמר כי: "אינני רוצה לראות צללים. אני רואה במדינה אור גדול. לא הייתה מעולם תקופה רבת אור כמו תקופתנו אנו במדינתנו".

יהי רצון שנזכה מתוך לימודנו את דמותו, מידותיו וערכיו של הרב מרדכי אליהו זצ"ל, להאיר את אור התורה מתוך אחדות ואהבת חינוך בבחינת:

"כל מה שהאדם מתגדל, מתגדל העולם כולו עמו" (הראי"ה קוק).

בברכה חמה,

שושי נגר

"חינוך למצוינות של"הליכות חיים" הלכה ומידות - הנושא השנתי לאור דמותו של הרב מרדכי אליהו

צוות הכתיבה חמ"ד

"דָּרִישׁ טוֹב לְעַמּוֹ" (מגילת אסתר י', ג')

דמות החמ"ד העצומה שנבחרה היא מנהיג הדור, הרב מרדכי אליהו זצוק"ל, אשר הנהיג את כלל הציבור בעם-ישראל ובעולם כולו, על כל גווניו, מקטן הילדים ועד מנהיגים ושליטים בעולם. לכולם הנחיל דרכה של תורה והקנה דרך חיים של עולם מתוקן במידות ובדרך ארץ על פי דרכי הרמח"ל ב"מסילת ישרים".

"כִּי לָקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרַתִּי אֶל תַּעֲזוּבוּ" (משלי ד', ב')

שנת תשפ"ד נבחרה לשנה בה נשאף למצוינות עם תלמידינו ונתמקד ב"הליכות חיים" - שנה שבה נעמיק את החיבור אל עולם ההלכה, את הבנת השתלשלותה, נעצים את גודל קיום פרטי המצווה, תוך חיבור אל המסורת רבת השנים. נזכה להבין את משמעות טעמי המצוות ואת הדרך ליצירת החיבור אל עולם האמונה וקיום הליכותיה. נחוה בחדרי המורים את הסוגיות בתחום המחויבות להלכה עימן מתמודדים התלמידים, ונחשוב ביחד על דרכים לחבר עליהם את המצוות. נעמיק את מקומו של הרב כמשיב על שאלות הלכתיות, נתחבר אל רב הקהילה.

ניצור הזדמנויות של חיבור הורים, קשר בין דורי, קהילה, סביב הזכות הגדולה לחיות חיים של קיום הלכה.

חיבור עצום וטבעי הוא אל בית ההוראה לרבנים של הרב מרדכי אליהו אשר זוכה להעמיד דורות של פוסקים ומורי הלכה. בשנה זו ניצור חיבורים, נעמיק קשרים בין תלמידי החמ"ד, מנהיגות הקהל ובית ההוראה לרבנים, ניפגש עם דמויות גדולות ובכך בע"ה נעצים את הזהות הציונית דתית בכפן ההלכתי.

"טוֹב עֵין הוּא יִבְרָךְ" (משלי כ"ב, ט')

בשנה מיוחדת זו נרחיב את עולם המידות אל עולמו האישי של כל תלמיד, עובד הוראה, משפחות וקהילה. נצעד בדרכו של הרמח"ל לפי מסילת ישרים ונקנה מידה אחר מידה. נקנה את המידות: עין טובה, ענווה, כבוד, סבלנות וסובלנות, נבין את משמעותן ונחפש דרכים ליישמן. נחשוב על הזדמנויות של חיבורים בתוך העם, יש"י, תפוצות, חיבורים בין בתי חינוך בחמ"ד ובינם לבין בתי חינוך ממסגרות שונות בעם, ניצור חיבורים עם הגיל השלישי וביחד בע"ה נרבה באהבת חינוך. החוברת שלפניכם פותחת בשני מאמרים לדמותו של הרב בתחום המידות וחיי הלכה מאת המפמ"רים בחמ"ד. פירוט של יוזמות, דרכי לימוד והעמקה של הנושאים עומדים לרשותכם באתר מינהל החמ"ד ליישום והמשך דרכו של הרב.

בהמשך החוברת מובאים מאמרים על תפיסתו החינוכית של הרב, מערכי שיעור לחדרי מורים, לבמ"ה, לקהילה, ומעל כולם - לתלמידים. מונגשים סיפורים לקדם יסודי, וכל המערכים מחולקים על פי דיסציפלינות. הכול במטרה להעצים את דמותו בתוך מרחבי העשייה החינוכית.

זכות עצומה נפלה בחלקנו להעצים ולהאיר מגדולתו של הרב. ואתם - השכילו להתאים את דרכי ההוראה והלמידה, את מרחבי היזמות, קידום ההיבטים הרגשיים והחברתיים, SEL אמוני, וכמובן את תהליכי הפדגוגיה, "פדגוגיה אמונית".

יהי רצון שנזכה שגדולתו של הרב והעיסוק בנושאים חשובים אלו יעמדו לנו לזכות עם-ישראל בבחינת "דורש טוב לעמו".

לחומרים לדמותו של הרב באתר מינהל החמ"ד - סרקו:

"דַּרְשׁ טוֹב לְעַמּוֹ"

טיפוח זהות ציונית-דתית
לאור דמותו של הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

שער ראשון פרקי מבוא

- א. "איש אשר רוח בו" – על מידותיו של הרב מרדכי אליהו • « הרב ד"ר יוחאי רודיק
ב. הרב מרדכי אליהו – פסיקה הלכתית • « הרב יהודה זולדן
ג. הרב אליהו - קורות חייו • « אתר "הרב"

שער ראשון
פרקי מבוא

איש אשר רוח בו על מידותיו של הרב מרדכי אליהו

הרב ד"ר יוחאי רודיק, מפמ"ר מחשבת ישראל

"אם תראה בעל מידות מושחתות, אף על פי שתראה אותו כמאמין גמור, דע כי אמונה רחוקה היא מכליותיו ואל ליבו לא באה. ואם תראה אדם חלש באמונה, דע כי מידותיו נשחתו, ואף אם תראה אותו כבעל מידות טוב ומטיב, אין זה אלא מחמת הרגל, ועלול להיות נהפך לרגלי הרגלים אחרים, כי האמונה היא קשורה במידות כנר בפתילה"

(מי מרום, פרק ב' פסקה ב')

דברים אלו, פרי עטו של הרב יעקב משה חרל"פ זצ"ל, רבה של שכונת "שערי חסד" וראש ישיבת "מרכז הרב" בשעתו, מבטאים את הניגוד הגמור לאישיותו, דמותו ופועלו של הרב מרדכי אליהו זצ"ל, שהצטיין במידותיו המיוחדות, שחלקן כלל לא היו ידועות לציבור הרחב והתבטאו בסתר, בפעילותו השקטה למען נזקקים ושבורי לב. להלן נשרטט חלק ממידותיו אותן למדנו מפרשנותו לתורה ומסיפורים על פועלו שנלקטו ונכתבו בספר "אביהם של ישראל". בנוסף נעזרנו במאמרים שונים שנכתבו על אישיותו ומפורטים להלן.

כל אדם שזכה להיפגש עם הרב זצ"ל, כולל כותב שורות אלה, התרשם באופן ייחודי מאישיותו. לכל אחד יש את הרב אליהו שלו... ננסה להלן לצרף את הפרטים השונים למכלול אישיותי אחד שיתאר את דמותו של המנהיג הדגול.

בפתח הדברים נדגיש את אישיותו של הרב כמחנך. מסירותו של הרב לתפקידו כמורה ומחנך התבטאה בראש ובראשונה בהיותו "נקי לתלמידיו" ומשקיע את כל זמנו ומרצו בהם בשעות ההוראה ומעבר להן. הרב, שעבד כמורה במשך כחמש שנים, לא נכנס בהפסקות לחדר המורים, אלא נשאר יחד עם תלמידיו בחצר או בכיתה כדי לשוחח איתם, להכיר מקרוב את בעיותיהם וללמוד משניות. בשעה שהרב בחן את תלמידיו הוא מעולם לא העביר שאלה מאחד לשני, כדי שהתלמיד שלא ידע את התשובה בראשונה לא יתבייש בראותו את חברו עונה תשובה נכונה. בשעה שהרב לא הצליח לחדור אל ליבו של תלמיד מסוים וליצור עימו קשר טוב הוא היה מתפלל להצלחת התלמיד והעמקת הקשר ובמקרים מסוימים אפילו צם כדי להיטיב את מצבו הרוחני והמעשי של תלמיד מסוים.

רגישותו של הרב לכל אדם ובפרט לילדים קטנים ובפרט ליתומים הייתה ידועה ומפורסמת. נמחיש את הדברים במספר סיפורים:

הרב הוזמן לבר מצווה של ילד יתום, אולם לצערו לא יכול להשתתף בשמחה בגלל מחויבותו למסור שיעור בכנס רבנים בים המלח. בדרכם לכנס הציפו מי גשמים את הכבישים והדרכים היו חסומות. "סע לבר המצווה", אמר הרב לנהגו, "כל המים האלה הם הדמעות של בר המצווה". הרב הגיע אל בר המצווה וחתן השמחה סיפר

1 הסיפורים להלן מבוססים על סדרת הספרים "אביהם של ישראל" (בעריכת הרב שמואל אליהו), הוצאת דרכי הוראה לרבנים, ירושלים. ברצוני להודות למדריכה אור אהרון על עזרתה בגיבוש מאמר זה.

לו כי בכה המון מתוך אכזבתו שהרב לא יגיע. "אני כל כך שמח שהרב הגיע לברך אותי", אמר הנער היתום.

במקרה אחר, כשילד קטן ויתום כתב לאימו שלוש שאלות על פתק לאחר פטירת אביו: "למה הלכת?" "לאן הלכת?" "מתי תחזור אבא?" "אני מתגעגע אליך". הביאה האם את הפתק אל הרב אליהו כיוון שלא הייתה יכולה להתמודד לבדה עם עוצמת השאלות. הרב הושיב את הילד על כיסא לידו ואמר לו: "אתה יודע, גם אני יתום כמוך. גם אותי אבא שלי עזב כשהייתי בגיל מאוד צעיר... מכרתי תורמוסין כדי שיהיה בבית מה לאכול". בסופו של דבר אמר הרב: "נהייתי רב ראשי לישראל... תלמד תורה ותהיה גם אתה רב חשוב בישראל". "הילד חיך וגם אני", סיים הרב את סיפורו.

במקרים אחרים ביטא הרב את רגישותו לילדים בהיותו שותף לצרותיהם ושמחותיהם. במקרה אחד תיקן הרב באופן אישי חרב פלסטיק שנשברה לאחד הילדים בפורים. במקרה אחר בירך ילד שביקש ששיניו יגדלו ישירות ולא עקומות... במקרה נוסף חילק באופן אישי סידור לתלמידים ובירך אותם להצלחה וגדלות בתורה. הרב ראה בילדים את דור העתיד ולכן ייחס חשיבות רבה בהענקת תשומת לב אישית להתפתחותם הרוחנית, עד כדי העדפת הילדים במקרים מסוימים, על פני פגישה דחופה עם סגן ראש הממשלה... התייחסותו הרגישה של הרב אל הנוער והילדים נבעה מתוך מידותיו הטובות והחשיבות הרבה שהעניק לחינוך הילדים.

במהלך פרשנותו לתורה כתב² הרב פעמים רבות על חשיבות חינוך הילדים בכלל וחינוכם למידות טובות בפרט. בהקשר לפסוק: "וְהָיוּ הַכֹּהֲנִים פְּרָשִׁי כְּנָפִים לְמַעַן..." ופניהם איש אל אחיו... ונתת את הפפרת על הארץ למעלה ואל הארץ תתן את העדת אשר אתן אליה" (שמות, כ"ה, כ') -

2 הפירושים להלן מצוטטים מהספר "דברי מרדכי על התורה", הוצאת מכון דרכי הוראה, ירושלים.

עולה - שכר עולה בידו, מנחה - שכר מנחה בידו, אבל מי שדעתו שפלה - עליו מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב את כל הקורבנות כולם... אמר להם הקב"ה: בניי, אני חושק בכם, אפילו כשאני משפיע לכם גדולה אתם ממעטין עצמכם לפניי".

להלן אזכיר בתמציתיות מספר אירועים מהם משתמעת ענוותנותו הגדולה של הרב זצ"ל.

באזכרה לרב משאש זצ"ל, מזקני יהדות מרוקו ורבה של ירושלים, נערכה עצרת זיכרון והרב דרש באזכרה. לפתע נכנס הרב עובדיה יוסף והרב אליהו סירב לדבר בפניו למרות בקשות רבנים.

לאחר הפסקת כהונתו כרב ראשי לישראל הרב עשה מסיבת הודיה. במהלך המסיבה סיפרו רבים את שבחיו

צד החכמה והיראה ולא על צד החטא והתאוה. וזה אפילו במעשים הגופניים והחומריים... אלא תהיה כוונתו אל הטוב". הרב אליהו זצ"ל הקפיד כל ימיו על הטהרה, הן בטבילה במקווה טהרה, הן בשמירת המחשבה והן בשמירת העיניים.

בהקשר זה, באחד המקרים היה זוג שלא זכה לפרי בטן זמן רב. הרב העביר לבני הזוג מסר שישמרו טהרת המשפחה. הזוג, שהופתע מאבחנת הרב על אי הקפדה מסוימת בענייני טהרה, למרות שעקרונית שמרו דינים אלו, קיבל על עצמו שמירת כל ההלכות ואכן ב"ה זכו למספר ילדים.

אחת המידות הבולטות של הרב זצ"ל הייתה מידת הענווה. בפתיחה למידה זו כתב הרמח"ל: "כמה גדולים נמוכי הרוח, שבזמן שבית המקדש קיים אדם מקריב

כ"א), שאל הרב: כיצד יכניסו את הלוחות אל הארון בשעה שהארון סגור וחתום על-ידי הכרובים והכפורת? ותשובתו הייתה: "יש כאן רמז גדול על חינוך ילדי ישראל, שכן על הכפורת היו שני כרובים שהיו פניהם כפני תינוק... ללמדנו שכבר בהיות הילדים רכים צריך לחברם לתורה. "מפי עוללים וינקים יסדה עז" (תהילים ח'), ולמרות שהעדות כבר נמצאת בארון, הזכירה התורה את הכרובים לא כסדר כרונולוגי אלא כסדר של חשיבות. לילדים וחניכיהם יש חשיבות עליונה".

אחד המקורות החשובים ללמוד על מידותיו הטובות ואישיותו של הרב הוא סדרת הספרים "אביהם של ישראל" המכילים בתוכם אוסף עשיר של סיפורים ומופתים מהנהגותיו של הרב. עורכי הספר, הרב שמואל אליהו ועוזריו, בחרו לסדר את הסיפורים השונים בחלוקה לפי פרקי הספר "מסילת ישרים" פרי עטו של הרמח"ל. אכן דרכו של הרב הייתה מסילת ישרים כפשוטה... דרכו בקודש הייתה שלימוד תורה חייב להיות מתוך טהרה והכנה נפשית וזו הייתה אחת המידות החשובות בעיניו. בהקשר זה סיפר הרב כיצד רבי חייא זרע פשתן, עשה מצודות, צד צביים, עיבד את עורם וכתב חמישה חומשי תורה ומהם לימד תינוקות בישראל (מסכת בבא קמא, דף פ"ה ע"ב). הרב אליהו הסביר כי רבי חייא עשה את כל ההכנות האלו והעדיף שלא לקנות קלף מוכן, כיוון שרצה ללמד את ילדי ישראל ותינוקות של בית רבן מתוך טהרה וקדושה. בהתאם להכנות שנעשו בטהרה כך גם הלימוד יהיה בטהרה.

בראש כל פרק בספר מובא ציטוט מתוך דברי הרמח"ל בהקשר לאחת המידות המוזכרות בספר. בשער העוסק בענייני טהרה מצוטט הרמח"ל: "הטהרה היא תיקון הלב והמחשבות, וזה הלשון מצאנוהו אצל דוד המלך שאמר: "לֵב טָהוֹר כָּרָא לִי אֱלֹהִים" (תהילים נ"א, י"ב). ועניינה שלא יניח אדם מקום ליצר במעשיו, אלא יהיו כל מעשיו על

נא מספרך", מסביר 'בעל הטורים' ש"קללת חכם אפילו על תנאי באה", ומכאן לומד הרב אליהו שעל האדם לדבר תמיד בלשון טובה גם על עצמו, ולא יקלל את עצמו כיוון שאינו יודע היכן הדברים עלולים להשפיע.

הרב אינו מסתפק רק בהסתכלות עצמית חיובית אלא גם מציב לאדם יעד לשאוף לגדלות ומדרגות רוחניות גבוהות. בעניין בקשת משה רבנו מהקב"ה: "הוֹדֵעֲנִי נָא אֶת דְּרָכְךָ" (שמות ל"ג, י"ג) הדגיש הרמב"ם בהלכות תשובה (פרק ה', הלכה ה') כי אין ביכולתו השכלית של האדם להבין את דרכי ה'. בד בבד אנחנו רואים כי אפילו משה רבנו מבקש להבין גם דברים למעלה מהשגתו האנושית, ומכאן למד הרב שעל כל אדם מישראל לשאוף לגדלות ולשלמות.

הרב מקדיש בפירושו לתורה מקום נרחב לתפקיד האדם בעולם, ובראש ובראשונה לתפקיד ביחס לעצמו. בעניין הפסוק: "רְאֵה אֲנִי נָתַן לְפָנֶיךָ הַיּוֹם בְּרָכָה וְקָלָלָהּ" (דברים י"א, כ"ו) כתב הרמב"ם כי האדם צריך לראות את עצמו ואת העולם כחציו זכאי וחציו חייב ובמעשיו הוא מכריע את גורל העולם וגורלו האישי. לכן מדגיש הרב: "כאילו הוא יחיד בעולם, כך שהעולם מתקיים עליו בלבד... לכן פתחה התורה בלשון "ראה" והמשיכה בלשון רבים "לפניכם". דהיינו, האדם צריך לחוש את גודל האחריות האישית המוטלת על כתפיו לקיום העולם ואיכותו המוסרית.

בד בבד עם הדגשת אחריותו המוסרית של האדם לכלל והדרישה ללמד סגוריה על עצמו, הדגיש הרב את השיפוט העצמי ללא משוא פנים. על הפסוק "לֹא תִשֹּׂה מִשְׁפָּט לֹא תִכֹּר פָּנִים וְלֹא תִקַּח שֹׁחַד" (דברים ט"ז, י"ט) הדגיש הרב, בשם בעלי המוסר, כי קיימת חובה לכל אדם לייסר ולעורר את עצמו בתוכחות אם עשה מעשה שלא כדין ושלא על פי התורה. יתרה מזו, הרב סבור כי התוכחה העצמית, ערכה משמעותי יותר מאשר תוכחה חיצונית.

חשיבות הדוגמא האישית בחינוך, לפעמים אפילו ללא כל אמירה ודיבור.

בפרשנותו להגדרתו של אברהם אבינו כאדם "אִשָּׁר יָצָה אֶת בְּנָיו וְאֶת אֶחָיו אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט" (בראשית י"ח, י"ט) כתב הרב אליהו: "מעלה גדולה היא לשמור את כל מצוות התורה. מאברהם אבינו למדנו שיש מעלה גדולה מזו והיא דרך ה'. עלינו לשאול ולדרוש את רצון הבורא, לחפש את הדרך הישרה ולקיימה, גם אם לא נצטוונו עליה לפי שורת הדין". אנו לומדים מכאן כי הרב ראה ערך בחינוכו של אדם למלא את רצון הבורא לא רק "על פי הספר" אלא מתוך נכונות נפשית עמוקה לעשות את רצון ה' יותר מהמצוות עצמן.

הרב הדגיש במקומות רבים כי הבסיס לחינוך אמוני ואהבת ה' צריך להיות חינוך לאהבת הבריות והשתתפות מצבן הגשמי. על הפסוק: "וַיֵּטַע אֱשֶׁל בְּבֶאֱר שָׁבַע וַיִּקְרָא שֵׁם בְּשֵׁם ה' אֵל עֹלָם" (בראשית כ"א, ל"ג) פירש הרב: "מכאן למדנו שקירוב הבריות לתורה צריך להיות מתוך אהבה גדולה. קודם כל "וַיֵּטַע אֱשֶׁל" – אכילה, שתייה ולינה. אברהם דואג לצרכי אורחיו, ואחר כך "ויקרא בשם ה'". ביטוי נוסף לאהבת כל אדם בלי להבדיל בין כישרונותיו של האחד לכישרונותיו של האחר, נמצא בפירושו של הרב לפסוק: "שְׁלֹשָׁה נִבְעִים מְשַׁקְדִּים... כְּפָתָר וְפָרַח" (שמות כ"ה, ל"ג). מפרש הרב בהקשר זה: "התורה מציינת מספר פעמים את הביטוי 'כפתור ופרח' כי באופן טבעי אורך קני המנורה אינו שווה, אבל על כולם נאמר 'כפתור ופרח', ללמד שכולם שווים לפני המקום".

הסניגוריה עליה כתב הרב לעיל אינה אמורה רק ביחס לאחר, אלא אמורה גם בהסתכלות האדם על עצמו בעין טובה וחיובית. בהקשר לנר התמיד מציינת התורה: "וְאֵתֶּה הַצֵּה אֶת כְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיהָ שֶׁמֶן זֵית זָהָב כְּתִית לַמָּאֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד" (שמות כ"ז, כ'). אין איזכור שמו של משה רבנו, בניגוד למקומות אחרים. כיוון שאמר משה: "מחני

של הרב ומעלותיו. בסוף הערב אמר הרב: "יש מרדכי אליהו נוסף, שהוא עובד בדפוס, חשבתי לעצמי: בטח בשבחים הרבים אתם מתכוונים אליו..."

באחת ההזדמנויות הגיע הרב אל בית מדרשו ואחד התלמידים שמח לקראתו ובירך בשם ומלכות: "ברוך שחלק מחוכמתו ליראיו". הרב קפא על מקומו, ענה 'אמן', ואמר לתלמיד: "ברכה לבטלה". התלמיד הזדעזע ושאל את הרב: "מדוע זו ברכה לבטלה?" ענה הרב בענוותנותו הרבה: "ברכה זו מברכים כשרואים רב חשוב או אדמו"ר, לא כשרואים אותי..."

במקרה אחר אחד מעוזרי הרב התחתן, והיה בשבוע של "שבע ברכות". הוא התכוון ללכת אחרי הרב לחדרו של הרב, כמנהגם תמיד. הרב נעצר וסימן לו ללכת לפניו ואמר: "חתן כמלך". הרב ויתר על כבודו למען כבודו של חתן. בהקשר הזה נציין את פירושו של הרב לפסוק: "וַיַּעֲמֵה בָּרַח לָהּ אֵל מְקוֹמָהּ" (במדבר, כ"ד, י"א). הרב קישר את הפסוק אל דברי חז"ל: "כל הרוזף אחרי הכבוד - הכבוד בורח ממנו, וכל הבורח מן הכבוד - הכבוד רודף אחריו" (ירושלמי, עבודה זרה פרק ג' הלכה א'). ואמר: "ועתה, כיוון שרדפת אחרי הכבוד (הכוונה לבלעם), ברח לך – הכבוד בורח ממך". דווקא המתרחק מהכבוד הוא יזכה לכבוד.

אחד המקורות החשובים מהם נוכל ללמוד על מידותיו בהשקפת עולמו הערכית של הרב הוא פירושו לתורה. להלן נצטט מגוון נושאים ערכיים הנגזרים מתוך פרשנות הרב לתורה ומלמדים על השקפת עולמו.

בפירושו לפסוק: "אֵלֶּה תוֹלְדֹת נֹחַ, נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדֹרֵתָיו... וַיִּוָּלַד נֹחַ שְׁלֹשָׁה בָנִים אֶת שָׁם אֶת חָם וְאֶת יָפֶת" (בראשית ו', ט'-י'), מביא הרב את השאלה מדוע התורה מפסיקה בין תולדות נוח ושמות ילדיו בתיאורו כ"איש צדיק תמים"? ומסביר הרב: "אם אדם רוצה שתולדותיו ינהגו בדרך ישרה וטובה, עליו ללכת בעצמו בדרך ישרה ובתמימות, ואז תולדותיו יהיו כמוהו". הרב מדגיש את

כדברי התלמוד: "טובה מרדות אחת בליבו של אדם יותר מכמה מלקיות... שנאמר (משלי י"ז, י) **"תחת גערה כמבין מהפנות כסיל מאה"** (ברכות דף ט"ז). לפני שאדם מוכיח אחרים עליו להוכיח את עצמו. במקום אחר על הפסוק **"שפטים ושטרים תתן להם ככל שערך"** (דברים ט"ז, י"ח), דורש הרב כי על האדם לשפוט את עצמו בצדק ויושר ובצורה אמיתית וכנה. אדם הנוהג בדרך זו יזכה לעולם הבא, וכדברי הרמב"ם על דברי חז"ל: **"לעולם ירשו ארץ"** (סנהדרין דף י"א). אם אדם רוצה עולם הזה ועולם הבא - ישפוט עצמו בצדק.

אחד הקשיים בשיפור המידות ואיכות האישיות הוא המלחמה ביצר הרע. הרב מתייחס לעניין זה בקשר לפסוק: **"כי תצא למלחמה על אויבך"** (דברים כ"א, י), בעקבות דברי חז"ל. בסיס הדברים הוא השאלות מדוע פותח הכתוב בלשון יחיד ומסיים בלשון רבים? כמו כן, מדוע נאמר "תצא למלחמה" ולא "תצא להילחם"? הרב מסביר, בהסתמך על דברי חז"ל בילקוט שמעוני על פרשת כי תצא, כי יצר הרע מתגלה לאדם בצורות שונות ומגוונות. לפעמים כאוהב וידיד ולפעמים כמלאך רע ומקטרג. לאור זאת, מדגיש הרב, ראוי לכל אדם להתכונן למגוון אפשרויות כיצד להילחם ביצרו הרע, ולכן נאמר לשון רבים "אויבך"... במקביל מחזק הרב את האדם ומסביר כי לשון היחיד "כי תצא" אמורה למנוע מהאדם את המחשבה שלא יוכל להתגבר על היצר, והתורה מבטיחה לו שעליו לעשות רק את הפתיחה של המלחמה והקב"ה יעזור לאדם בהמשך דרכו, **"ונתנו ה' אלהינו כידך"** (דברים כ"א, י). עליך לקבל את ההחלטה הנכונה הראשונית.

במקביל ליצר הרע עומד עולמה של התשובה. בספר בראשית מתארת התורה: **"ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבשם"** (ג', כ"א). הרב אליהו מצטט מהמדרש כי בתורתו של רבי מאיר היה כתוב "כותנות אור" ולא "כותנות עור" ומסביר כי האדם ואשתו התבוששו מפני

החטא שעשו והבושה היא יסוד התשובה, וממנה אפשר להמשיך ולפעול במעשים טובים. במקום אחר הרב מדגיש כי התשובה היא תהליך פנימי עמוק שבמהלכו האדם עושה חשבון נפש עם עצמו. על הפסוק: **"ויבא הכיתה לעשות מלאכתו"** (בראשית, ל"ט, י"א) כתב הרב: "חשבונות שבדק יוסף היו חשבונות הנפש שלו... כל אדם צריך לעשות חשבון נפש עם עצמו בכל יום: באיזו מדרגה רוחנית הוא נמצא, כיצד יוכל לתקן את אשר עיוות, עד אשר יתיישרו דרכיו".

התמודדות עם יצר הרע, חשבון הנפש של האדם עם עצמו והרצון המתמיד להשתפר הם חלק מתביעתו של הרב "להיות בעלייה מתמדת". הרב מבסס את דבריו על תשובת משה רבנו לפרעה במצרים: **"וגם מקננו ילך עמנו לא תשא פניך"** (שמות י', כ"ו). מפרש הרב בהקשר זה: "בעבודת ה' אין הגבלה ואין סוף. תמיד יש מקום להתקדמות ועלייה... על האדם להיות בעלייה מתמדת, ללא עצירה וללא הגבלה. כך הוא גם בלימוד תורה... תמיד יכול להוסיף... עד בואו של האדם לעולם שכולו ארוך וכולו טוב".

בד בבד הדגיש הרב בפירושו לפסוק: **"לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך"** (בראשית י"ב, א') כי הקב"ה אומר לאברהם אבינו שילמד את זרעו לא "לקפוץ" גבוה מדי. יש לעלות מדרגה אחר מדרגה, כמו בסולם, לאט ובטוח. קודם "לך לך מארצך", אחרי כן יתנתק ממנהגי עירו והשפעת הסביבה ואז יוכל לעלות על דרך המלך.

נסיים באחד היסודות העיקריים במשנתו של הרב אליהו והוא יסוד הכרת הטוב. ההסתכלות החיובית של האדם על עצמו ועל הבריאה והמציאות בכלל, מעניקה עומק לעבודת ה' שלו. על הפסוק: **"ולנפתלי אמר נפתלי שבע רצון ומלא ברכת ה' גם ודרום ירשה"** (דברים ל"ג, כ"ג) מפרש הרב: "כאשר אדם מאמין שהכול מה' יתברך, הקב"ה מוסיף

ונותן לו שפע של ברכה. נפתלי היה מלא ברכת ה' ולכן זכה והקדוש ברוך הוא הוסיף לו יותר, "יום ודרום ירשה". הכרת הטוב איננה רק כלפי האדם אלא בעיקר כלפי הקב"ה. על הפסוק בעניין משה רבנו: **"ויגדל הילד ותבארהו לבת פרעה ויהי לה לבן ותקרא שמו משה"** (שמות, ב', י') מסביר הרב כי בניגוד לשמות "חבר" ו"יקותיאל" שקראו לו אביו ואמו (מדרש שמעוני) התקבל בסוף השם משה כהצעת בת פרעה, כיוון שהיא הצילה את משה מן היאור וחרפה את נפשה למענו. לאור זאת מדגיש הרב אליהו: "חייב כל אדם להכיר טובה לכל מי שהיטיב עמו, ואפילו אם מדובר בדבר דומם כמו עצים ואבנים".

אם נסכם את עיקרי משנתו של הרב מרדכי אליהו זצ"ל המשתקפת מפרשנותו לתורה ומספרים על מעשיו ואישיותו נגיע למסקנה כי חשיבות עולם המידות תופסת מקום חשוב ומרכזי במשנתו. זכינו והרב לא היה רק נאה דורש, אלא קיים בפועל בהנהגותיו, באישיותו ובהתייחסותו לציבור את עולם המידות והתורה שאפיינו את דרך חייו. זכותו תגן על כולנו.

לחומרים להטמעת הנושא "הליכות חיים" - חיים של הלכה - הכנסו לאתר המינהל

<https://edu.gov.il/sites/Hemed/professions/their-way/Pages/eliyahu.aspx>

ב משנתו ההלכתית של הרב הרב מרדכי אליהו - פסיקתו ההלכתית

הרב יהודה זולדן, מפמ"ר הוראת תלמוד ותושבע"פ

הרב מרדכי אליהו כתב ספרי הלכה רבים: מאמר מרדכי - על הלכות שבת ומועדים, על שמיטה, דרכי טהרה, ספרי שו"ת - דברי מרדכי, שו"ת הרב הראשי, דרכי פסיקה על קיצור שולחן ערוך על פי הבן איש חי וכך החיים, ועוד ספרי הלכה וספרי דרשות והגות. דבריו מסודרים ובהירים, והכל יכולים לקרוא ולהבין את הכתוב בהם. בהלכה היה פוסק פעמים רבות ככתוב בספרי הקבלה ובעיקר על-פי הרב יוסף חיים, הבן איש חי, פסקי הלכה בתוך סידורים וסליחות ועוד. הוא השיב לפי מנהגי קהילות ספרד ואשכנז, ובכתביו הרבים עסק בכל סוגי השאלות - שאלות אישיות וציבוריות, בענייני משפחה וקהילה, מדינה וחברה ועוד. השיב לפונים מהארץ ומחו"ל, לדיינים ולפשוטי עם, והכל בחדות ובבהירות. היה ידוע ומפורסם בבקיאיותו ובידיעותיו המקיפות בנגלה ובנסתר. שימש כדיין בבית הדין הרבני בבאר שבע ובבית הדין הגדול בירושלים, כראשון לציון וכראש אבות בתי הדין.

נעיין במעט שבמעט מתוך פסקיו וכתביו הרבים.

א. תפילה – תפילת מנחה ללא חזרת הש"ץ

קורה לעיתים שבזמן תפילת מנחה אנשים ממהרים בשל אילוצים שונים, ואז יש שמתפללים מנחה קצרה. החזן אומר עד ברכת "האל הקדוש", ואחר כך מתפללים תפילת לחש וללא חזרת הש"ץ.

הרב מרדכי אליהו (שו"ת מאמר מרדכי ב', אורח חיים, סימן י') נשאל על כך, וכתב בשם מרן הרב יוסף קארו (בית יוסף, טור אורח חיים, סימן רל"ד):

וש"ץ מחזיר התפילה... וכן נוהגים האשכנזים... אבל הספרדים אין נוהגים לחזור ש"ץ התפילה במנחה

אלא מתפלל ש"ץ עם הציבור בקול רם ואומר קדושה וברכת 'אתה קדוש' ואחר כך אומר האמצעיות בלחש עם הציבור ומתחיל ב'רצה' בקול רם וגומר תפילתו בקול רם. ומנהג האשכנזים הוא הנכון, וכן הנהיגו חכמים שלפנינו בצפת תובב"א וגזרו לעובר על תקנתם.

הרב משה איסרליש, הרמ"א (סימן קכ"ד, סעיף ב'), כתב בנוגע לתפילה קצרה שאין לנהוג כן אלא בשעת הדחק:

וכן אם הוא שעת הדחק כגון שירא שיעבור זמן התפילה יוכל להתפלל מיד בקול רם והציבור מתפללין עמו מילה מילה בלחש עד לאחר 'הא-ל הקדוש'.

רבינו האר"י ז"ל הקפיד מאוד כמבואר בשער הכוונות

(עניין כוונת תפילת המנחה, דרוש ב', דף נ"ב, ע"ב),
ודבריו הובאו ב'כף החיים' (סימן רל"ב, אות ט')

והאר"י ז"ל היה נזהר מאוד בתכלית שלא לאומרה בלא חזרה, אלא בתחילה בלחש ואחר כך בקול רם כמו בתפילת שחרית, ואף אם היה סמוך לשקיעת החמה מעט. ולא עוד אלא אפילו אם היה בערב שבת קודם לשקיעת החמה היה אומרה בלחש ואחר כך אומרה בקול רם.

הלכה למעשה פסק שאם מתפללים תפילה קצרה, בני קהילות אשכנז נוהגים להתחיל תפילת לחש לאחר שהחזן מסיים ברכת "האל הקדוש" ובני קהילות ספרד מתחילים את התפילה מיד עם שליח הציבור מילה במילה, עליהם לענות קדושה, ולהמשיך עד סוף התפילה כרגיל.

שאלה זו היא דוגמא לפסיקה שמעמידה באופן ברור את הנהוג בקהילות אשכנז וספרד, יחד עם זה שתפילה קצרה נאמרת בשעת דחק וכשאין ברירה, עם האמירה שלפי האר"י ז"ל אין להפסיד חזרת הש"ץ.

ב. שבת - שימוש בפלטה בשבת

הרב מרדכי אליהו כתב הרבה תשובות ופסקים בכל הקשור להלכות שבת. אחת התשובות המפורסמות שלו היא בנוגע לשימוש בפלטה של שבת (שו"ת מאמר מרדכי, כרך ד', הלכות שבת, סימן ז).

בעניין להניח דבר יבש על האש בשבת - אסור אפילו אם האש היא גרופה וקטומה. עיין ברמ"א (אורח חיים סימן רנ"ג, סעיפים ה'-ט') ובשולחן ערוך (אורח חיים סימן שי"ח, סעיף ט"ו) שרק על פי הקדירה מותר, היינו על המיחם או על הקדירה משום דלא מיחזי כמבשל כדעת הרשב"א (מ', ע"ב, ד"ה מביא), אבל על האש (והוא הדין על פלטה) - אסור.

"גרופה וקטומה" - הכוונה שהאש גרופה מגחלים, וקטומה - שפוזר אפר על הגחלים כדי להפיג חומם. אש מכוסה על-ידי מתכת או כל כיסוי אחר, ושהכפתורים באמצעותם מדליקים ומכבים את האש בכיריים מכוסים גם הם, נקראת אש גרופה וקטומה. פלטה של שבת מופעלת באמצעות סלילי חשמל, וגם היא מכוסה במתכת. על פי המקורות שצינו אסור להניח בשבת אף לא דבר יבש (חלה, פיתה, תבשיל אורז מוכן ללא רוטב, בורקס) על הפלטה עצמה, אלא רק על סיר שכבר מונח על הפלטה. הסיבה שאסור להניח בשבת על הפלטה אף לא דבר יבש הוא מפני "דמיחזי כמבשל". האדם נראה כמו שהוא מבשל, אופה על הפלטה. וממשיך הרב אליהו:

ולפיכך אוכל יבש - מותר להניחו רק על גבי המיחם או על גבי קדירה, ושם הוא יכול להתחמם אפילו עד ליד סולדת בו (חום גבוה מאוד). והוא הדין שמותר להניח שם לחם, אולם אם מתכוון להצנימו - אסור. וכל זה רק על גבי המיחם או על גבי הקדירה או כנגד המדורה, ולא על המדורה עצמה.

אבל אין להניח קדירה עם תבשיל אפילו יבש המבושל כל צרכו על האש או על הגחלים, ואפילו הם גרופים וקטומים - אסור, אפילו מערב שבת וכל שכן שאסור בשבת.

אסור כמובן להניח תבשיל על אש מגולה בערב שבת, ובוודאי בשבת עצמה.

ודיינו שאנו מעלימים עין מפלטה של שבת לגבי להניח עליה אוכל בערב שבת ויש אפילו שמכסים אותה גם בבגדים מערב שבת, ולפי דעת מרן זה אסור מדין הטמנה, אבל להתיר בשבת להניח עליה דבר - הרי זה איסור גמור, אפילו אם הוא מבושל כל צרכו והוא יבש.

ובדבר לח, היינו שרואים שיש בו נזל - אסור להניחו אפילו על גבי המיחם, היינו "כנגד המדורה" באופן שאם יישאר שם זמן רב אפשר שיגיע לחום שהיד סולדת בו, אף על פי שמניחו רק לזמן קצר והוא עתה מתחמם בחום שאין היד סולדת בו. אבל אם הוא מרוחק מהאש או על גבי מיחם שאף אם יונח שם זמן מרובה לא יבוא לעולם לחום שהיד סולדת בו, רק אז יהא מותר, כמבואר בשולחן ערוך (סימן שי"ח, סעיף ח', י"ד).

"אנו מעלימים עין מפלטה של שבת", כי לדעת הרב אליהו הפלטות הרגילות נחשבות כאש גלויה, מפני שבמבנה הפלטה יש גוף חימום פנימי שכמובן לא ניתן לבשל עליו, אך גוף החימום מכוסה במתכת שעליה מחממים תבשילים. לכן לפי הרב אליהו:

א. לנהוגים כשולחן ערוך: ראוי להשתמש בפלטה הנקראת: "פלטה ירושלמית" אשר מעל הסליל החשמלי יש פח נירוסטה, ומעליו בגובה אצבע ישנו כיסוי נוסף, ובאופן זה הותרה שהייה מערב שבת משום שאין ליתן מאכלים על הפלטה בערב שבת מדין הטמנה, אך המניחים על פלטה רגילה בערב שבת יצפו את הפלטה בנייר כסף והנח להם לישראל וכו'.

ב. אסור להניח שום אוכל על הפלטה או אש מכוסה אחרת בשבת (ואפילו על פלטה ירושלמית), אפילו יבש ואפילו אם נמצא בתוך כלי, ואפילו אם המיחם או הקדירה מונחים מערב שבת על גבי האש. אבל מותר להניח דבר יבש על גבי מיחם או קדירה אפילו אם יגיע לחום שהיד סולדת בו.

ג. אסור להצנים לחם בשבת אפילו על גבי מיחם או קדירה.

לאחר דיון בהלכות הכתיבה של גט, והדרך לכתוב את שם המקום, כתב הרב אליהו:

יכתבו כך: "במתא ליאון דיתבא על נהר רון על נהר סון" (תרגום: בעיר ליאון שיושבת על נהר רון או נהר סון). או "בליאון מתא" (תרגום: בליאון העיר), ועדיף כנוסח הראשון אבל אין זה מעכב. וחשוב הוא שכל רבני וחברי בית הדין של פריז וכן הרבנים הדורים בליאון יתאספו יחד ויחליטו על נוסח הגט... וכן מי שיסדר את הגט, היינו אם יש לכם מי שבקי בגיטין, שלא תצא ח"ו תקלה. ואחר כך לפרסם שכן החלטתם לכתוב בגט.

ג. הסכמות ודברי ברכה לספרים ועיון בספר

דיינים, רבנים ותלמידי חכמים רבים מהארץ ומהעולם היו פונים לרב אליהו כדי שיכתוב "הסכמה" או דברי ברכה לספר שהם הוציאו. הרב אליהו היה מעיין בספר ומלבד דברי השבח למחבר, היה מוסיף ודן בדברי המחבר. ברכתו של הרב אליהו נועדו לחזק ולעודד את המחבר להמשיך ולכתוב חידושי תורה, והעיון בדבריו נועד להוסיף וללבן עוד את הדברים. להלן שתי דוגמאות. הראשונה מתוך שו"ת מאמר מרדכי, כך ג', חושן משפט, סימן ב':

ב"ה, כ"ו בטבת תשנ"ג

ראה ראיתי את הספר החשוב "ביכורי אשר" חלק א' אשר חיברו הדיין המצוין, דיינא דנחית לעומקא דדינא הרה"ג ר' מסעוד (אשר) אלחדד שליט"א, הערוך בטוב טעם ודעת פסקים ושו"ת, שכתב בשבתו על מדין בבתי הדין באשדוד ובירושלים וכן כללים מכתבת שמות הגט. ועיינתי בפסקיו וראיתי שהוא יורד לעומק הדין, חורז וקודח מראשוני ראשונים עד אחרוני אחרונים בבקיאות נפלאה ובעיון ישר.

הנתבע טען שעוד לפני ההרחבה התפללו תחת בית, והמערער היה יכול להביא בחשבון אפשרות הרחבת בית התפילה לאותו מקום בזמן שיהיה צורך לכך. העובדה שאין לישון מעל בית כנסת היא בעיה של המערער, אך לבעלי המקום מותר לעשות שם בית כנסת. ואשר לרעש, גם קודם לכן היה רעש מבית הכנסת לפני הרחבתו. לאחר דיון ארוך בכמה נושאים הקשורים לקדושת בית כנסת והלכות שכנים, הפסיקה הייתה שהערער נדחה. "והכל בתנאי שהמשתמשים ישתמשו בבית הכנסת ככל מקום תפילה, ולא מקום לצעקה וכינוסים, או לחגיגות המפריעות ומטרידות את הדיירים, כמו שהבטיחו לפנינו". הרב מרדכי אליהו כתב עוד כמה משפטים בסוף פסק הדין בשמם של כל הדיינים:

ובסיום הדברים אנו מבקשים משני הצדדים לשכוח כל המשפטים והדיונים והוויכוחים שהיו ביניהם, ובפרט שהתובע חשש לסברות האוסרים, והנתבעים כוונתם לשם שמיים שרוצים מקום לתורה ולתפילה, ובני תורה הם, ועל כן 'את והב בסופה', עליהם לעשות שלום ביניהם, ולכבד איש את רעהו, ויחסי אהבה ואחוזה ישרו ביניהם, כיאה ונאה לשכנים טובים וטוב שכן קרוב. מרדכי אליהו.

2. הלכות גיטין - כתיבת שם המקום בגט בעיר בחוץ לארץ

הרב אליהו היה משיב גם לשאלות ששאלו אותו רבנים ודיינים ובהם גם כאלו הגרים בחוץ לארץ. להלן תשובה משנת תשמ"ו (שו"ת מאמר מרדכי, כך ג', אבן העזר, סימן י"ב) לרב הראשי של העיר ליאון בצרפת. בעיר זו הוקם בית דין, והדיינים התלבטו איך לרשום בגט את שם העיר. כתיבת המקום בשטר הגט באופן מדויק כמו שמותיהם של האיש והאישה, היא הלכה חשובה אך מורכבת מאוד.

פסקי דין בבית הדין הרבני

הרב אליהו היה דיון בבית הדין במשך שנים רבות. הוא ישב בהרכבים עם גדולי הרבנים כמו: הרב יוסף שלום אלישיב, הרב עובדיה יוסף, הרב שאול ישראלי, הרב אברהם אלקנה כהנא שפירא, הרב שלמה גורן, הרב יוסף קאפח, הרב יעקב בצלאל ז'ולטי ועוד ועוד, עד היותו הראשון לציון וראש אבות בתי הדין. באמתחתנו עשרות רבות של פסקי דין שהוא היה שותף בהם, ונביא כאן מקצתם.

1. הלכות שכנים

להלן פסק דין שניתן בבית הדין הרבני הגדול בשנת תשל"ט (פסקי דין של בתי הדין הרבניים בישראל, חלק י"ב, עמ' 262-279). בהרכב ישבו: הרב שאול ישראלי, הרב יוסף קאפח והרב מרדכי אליהו.

הנידון: תביעה לפינוי חלק בית כנסת שמתחת לדירת מגורים. הערעור שלפנינו הוא על פסק דין של כבוד בית הדין האזורי לירושלים מיום כ"ב בטבת תשל"ז (תיק 771/תשל"ח), בו דחתה התביעה למנוע מלקבוע מקום תפילה בחלק מאולם התפילה של הנתבעים הנמצא מתחת לדירת התובע. הערעור הוגש מטעם התובע.

המערער טען כנגד הרחבת מקום התפילה תחת דירתו. קודם לכן היה בית הכנסת קטן בקומה הראשונה, ולאחר שהרחיבו אותו יוצא שבית הכנסת הוא בקומה תחתיו. טענותיו:

- יש הרבה רעש.
- ב. דירתו היא מעל בית כנסת ובהלכה כתוב שאין לישון מעל בית כנסת.
- ג. היות ובית כנסת מתחת לדירתו מפחית את ערך הדירה שלו.

בדבריו שם דן הרב אליהו במה שכתב המחבר "בדין הצמדת הלוואה לדולר; בעניין עדות קרובים". הדוגמא השנייה מתוך שו"ת מאמר מרדכי, כרך ד', הלכות שבת סימן ל"ג, ומיועדת לרב שגר בצרפת:

ראה ראיתי עלים לתרופה מהספר היקר והחשוב שאלות ותשובות לב חנון אשר חיברו הרב הגדול מעוז ומגדול איש רב פעלים לתורה ולתעודה, גומל חסדים טובים, הרב הגאון אברהם מימון רב בק"ק מרסי. הספר הוא שו"ת אשר המחבר הנ"ל ערך אותו וכתבו בטוב טעם ודעת, אסף וקיבץ מראשונים ואחרונים על הנושאים שנשאל בהם, ויש בזה חדשים וגם ישנים ואמינא לפועלו ישר ויכוצו מעיינותיו חוצה.

בדבריו שם דן הרב אליהו בנוגע לתענית לכפרה בשבת.

3. יום העצמאות, מדינת ישראל, הכנסת, ו"מיהו יהודי"

הרב אליהו ראה בתקומת מדינת ישראל את ראשית הגאולה. כך השיב (שו"ת הרב הראשי ב', סי' קנ"ג, עמוד 371) בנוגע לסיבות בגללן יש לומר הלל ביום העצמאות:

הרבנות הראשית תיקנה לומר הלל ביום העצמאות מהסיבות הבאות: יצאנו מעבדות לחירות, משלטון זרים לשלטון עצמאי שלנו, שערי הארץ פתוחים לכל יהודי, ריבוי מוסדות התורה בארץ, עד שאפשר לומר שלא היה כדורנו בו יש כל כך הרבה ישיבות ומוסדות תורה וכו' – אלו הם סימני גאולה וודאיים.

כך הוא ראה את ייעודה ותפקידה של מדינת ישראל כשעסק בשאלה האם למדינת ישראל מותר למכור נשק למדינות אחרות בעולם (שו"ת מאמר מרדכי, כרך ב', יורה דעה, סימן ח')

אלא כדברי הרמב"ם בפירוש המשניות (עבודה זרה, פרק א', משנה ד'): "שלא לעזור המשחיתין בארץ להשחית". היינו, עם ישראל ממונה על שלמות העולם, ודרכי המוסר והתנהגות בני אדם בו, ואסור לאפשר לאומה להילחם עם אומה אחרת ולהשחיתה. ואם עושים כן, אנו עוזרים להם באיסור השחתת העולם, וזה אסור לאיש הישראלי, אלא אם כן יש תועלת בזה להגנת עם ישראל, וכמו שפסק הרמב"ם שם, ובשולחן ערוך (יורה דעה, סימן קנ"א, סעיף ו'). דהיינו, טעם האיסור הוא - עם ישראל הינו אחראי לעולם, ועוזר כביכול לקב"ה לשמור על העולם שנברא על ידי הקדוש ברוך הוא שיישאר בשלמותו.

על מעמדה של הכנסת בקביעת חוקים הנוגעים להלכה, ובהקשר לענייני גיוור, כתב הרב אליהו לרב הראשי של אנגליה הרב עמנואל יעקובוביץ (שו"ת מאמר מרדכי, כרך ג', יורה דעה, סימן ט"ו):

מסכים אני בכל לב עם כבוד תורתו שקביעת מיהו יהודי אינה שייכת לכנסת, כיוון ששם אפילו אם ישבו רבנים, הרי הם חברי כנסת בלבד. אולם הדרישה כיום היא שיתקנו את מה שקלקלו. חוק השבות מגדיר על מי חל חוק זה (הרשאי לעלות לארץ). וביניהם נאמר "יהודי או שנתגייר". ורוצים לפרשו נתגייר בכל סוג של גרות, הגם שאינו גר לפי דין תורה, ולפי זה כותבים כאן בתעודת הזהות שהוא יהודי. מי מרשה למי שאינו רב, לקבוע מיהו יהודי? ולכתוב כך בתעודת זהות של מדינת ישראל? על זה הצעקה. זהו מה שדורשים לפחות לתקן שנתגייר כהלכה, ורק אז אפשר לכתוב עליו יהודי.

4. ארץ ישראל: היתר מכירה בשנת שמיטה

הרב אליהו כתב ספר בהלכות שנת שמיטה. רבני מכון התורה והארץ התייעצו איתו הרבה פעמים, ושיעורו היה השיעור המרכזי בכל שנה בכנס השנתי שהתקיים בט"ו בשבט. בנוגע להיתר המכירה (מאמר מרדכי - שביעית, מאמרים, סימן כ"א) הוא כתב:

דיני שביעית ואיסורם רבים הם, ונוגעים למעשה כמעט בכל צעד במשך שנת השמיטה. הרבנות ושאר הגופים הממונים על הציבור ועומדים על משמרת הקודש בכל מה שנוגע להלכות מעשיות, מתייעצים בכל עת כיצד להסיר המכשולים העולים על הפרק עם הזמן. ואם בעניינים כלליים הדברים אמורים, על אחת כמה וכמה בענייני שמיטה שהם מעשיים בכל יום ובכל עניין. אחת העצות שנתקבלה למעשה על רוב הציבור היא "היתר מכירה". עצה זו עוררה סערה בקרב הרבנים, ורבים התווכחו וחלקו על אופן יישומה אם בכלל. יש האומרים שאסור לחון גויים - "לא תחנם", ואין לקנות מהם פירות וירקות שיתעשרו מזה, ומי יודע להיכן הולך הכסף. ויש אומרים ש"לא תחנם" כולל גם מכירת קרקע לאינו יהודי ואפילו לזמן קצר, ועוד ועוד.

כך שנפוץ הרושם שעצה זו נוהגת "בדיעבד" ולא לכתחילה. במאמר שלפנינו יבואר שלמרות שדעתנו כדעות האומרים שהנהגה זו אינה לכתחילה, אבל יש בה כדי להציל ממכשולים חמורים מאוד.

הרב אליהו האריך להסביר מדוע בכל זאת עדיף להיעזר בהיתר המכירה בשנת שמיטה, ובמיוחד שמדובר באספקת פירות וירקות לכלל הציבור.

סיום:

ליקטנו מעט מאוד מתשובותיו ההלכתיות הרבות של הרב מרדכי אליהו. יש עוד נושאים רבים עליהם הוא כתב בעיון רב ובהיקף גדול. דבריו הבהירים והברורים בכל הנושאים, פסיקותיו, הליכותיו, הנהגותיו, משמשים אבן יסוד לכל דין, רב ותלמיד חכם, ואף לפשוטי עם. דבריו ערוכים ומסודרים, עמוקים ומרוממים. הכול מוזמנים לעיין וללמוד מספריו – ספרי השו"ת וההלכה, הדרשות והשיעורים, ולהתעשר מהם.

לחומרים להטמעת הנושא "הליכות חיים" – מידות - סרקו לאתר המינהל

5. קריאה ופסיקות של שני הרבנים הראשיים - הרב מרדכי אליהו והרב אברהם אלקנה כהנא שפירא: איסור פגיעה והכאה של ילדים

הרב אליהו כיהן כרב ראשי יחד עם מו"ר הרב אברהם אלקנה כהנא שפירא (בין השנים תשמ"ג-תשנ"ג). היה ביניהם כבוד הדדי ושיתוף פעולה מלא, והם פרסמו יחד כמה קריאות ומסרים לציבור הרחב וגם פסקי הלכה. אחד מהם הוא "קריאת הרבנים הראשיים נגד הכאת ילדים" (שו"ת הרב הראשי, חלק א', עמוד 117; הרבנות הראשית לישראל – 70 שנה, חלק ב' עמוד 578):

י"ג בכסלו תשנ"ב

לאחרונה התרבו מקרים של אלימות כלפי ילדים שמיעוטם אף הסתיים במות הילד המוכה. עושי מעשים אלו פועלים כאילו לפי עקרונות היהדות ומתוך הבנה מעוותת של דברי רבותינו ז"ל: "חושך שִׁבְטוֹ שׁוֹנֵא בְנוֹ" (משלי י"ג, כ"ד). יש מי שטועים לחשוב כי זוהי דרך היהדות. יש להדגיש כי אין זו דרכה של תורה, ומעשים וכפעים אלו הנם נגד עקרונות היהדות הפועלת ומחנכת מתוך אהבה, חיבה, קירבה, סבלנות וסובלנות כלפי ילדים, ומתירה רק: "שמאל דוחה וימין מקרבת", מתוך מגמה חינוכית.

"לא הקפדן מלמד" (אבות ב', ו'). נעשה כולנו כל שביכולתנו לפעול במאור פנים, בלימוד ובהסברה ונמנע מצבים מיותרים של אלימות פיזית או אחרת. כל מי שבידו מידע כלשהו על ילד מוכה, חייב על פי דין להעבירו מידית לרשויות המוסמכות כדי למנוע חלילה פגיעה בגוף ובנפש ושפיכות דמים, רחמנא ליצלין.

שימש כנשיא 'קרן מורשת', רשת הגרעינים התורניים הגדולה ביותר במדינה.

היה המנהיג הרוחני של חלק גדול מהציבור הדתי-לאומי יחד עם הרב אברהם שפירא.

שביעי של פסח תשס"ח - לקה בליבו ועבר טיפולים קשים ומסובכים. נערכו תפילות להחלמתו בכל העולם.

כ"ה בסיוון תש"ע - נפטר וזכה להלוויה המונית, נקבר בהר המנוחות ליד קברו של החיד"א.

מבחינה דיינית, קיבל הכשרה לדיינות ממועצת הרבנות הראשית. טיפל בקבורת עצמות החיד"א בהר המנוחות.

תשכ"ד - נתמנה לדיין בבית הדין הרבני בבאר-שבע, היה הדיין הצעיר ביותר בארץ.

תשכ"ח - נתמנה לדיין בבית הדין האזורי בירושלים.

תש"ל - נתמנה לדיין בבית הדין הרבני הגדול.

ד' בניסן תשמ"ג - נבחר לראשון לציון הרב הראשי לישראל. כיהן בתפקיד זה עשר שנים, עד תשנ"ג.

נשא הרצאות רבות גם בפני בני מושבים, קיבוצים ובתי-ספר לא דתיים, על מנת לקרב רחוקים לתורה.

ביקר בקהילות יהודיות בתפוצות, הדריך את ראשיהן במלחמה בהתבוללות. קרא ליהודי התפוצות לעלות לארץ. נפגש עם ראשי מדינות.

תש"ן - הקים את בית המדרש 'דרכי הוראה לרבנים' בירושלים, בראשות בנו, הרב יוסף אליהו.

ג קורות חייו של הרב מרדכי אליהו

מתוך אתר "הרב"

כ"א באדר א' תרפ"ט - נולד בעיר העתיקה בירושלים, לאביו הרב חכם סלמן אליהו, מגדולי המקובלים בירושלים; ולאמו מזל, נכדת אחותו של ה'בן איש חי'.

תש"ב - החל ללמוד בישיבת 'פורת יוסף'. היה מהבולטים בין תלמידי הישיבה ומקורב לראש הישיבה, הרב עזרא עטיה.

תשי"א-תשי"ב - נמנה עם חברי המחתרת החרדית 'ברית הקנאים', שפעלה לכוח את חוקי התורה במדינת ישראל, ולמנוע את הכפייה החילונית במחנות העולים. הם תכננו להשליך פצצה במליאת הכנסת. נעצר עם חבריו, ונשפט לעשרה חודשי מאסר.

ט"ו בסיוון תשי"ד - התחתן עם צביה, ביתו של הרב ניסים דוד עזרא, רבו בישיבת 'פורת יוסף'.

תשט"ו - מספר שנים לימד כשעתיים בכל יום בתלמוד תורה 'מגן דוד' וב'אגודת ישראל-תלפיות'.

תש"ך - סיים את לימודיו ב'בית-המדרש לרבנים ודיינים' של הראשון לציון, הרב יצחק ניסים. עבר בהצטיינות את

וקודשא בריך הוא. בן דודו של הרב, הגאון רבי משה צדקה שליט"א, ראש ישיבת 'פורת יוסף', היה נער צעיר באותם ימים והוא מוסיף: "פעם ראה אותי הרב שאני עומד בצד ומביט בו, כנראה מתוך קנאה על שהוא מסוגל לכך. פנה ואמר לי: "בוא ונלמד יחד". זכיתי ללמוד עמו בחברותא, ועד היום אני זוכר היטב את הלכות ברכות שלמדנו בעיון גדול באותם ימים נוראים". לאחר תש"ח עברה הישיבה באופן זמני למערב ירושלים.

ימים ספורים לפני חג הפורים תש"ח השיחו אנשים בדאגה שאין מספיק מגילות כשרות בעיר, שכן רבים היו רגילים ללכת לשמוע מקרא מגילה מחוץ לעיר העתיקה, אך בימי הלחימה לא העזו אנשים לצאת ולבוא באזורי הקרבות. העיר הייתה נצורה ומחוצה לה בקושי הצליחו להביא מזון בשיירות אספקה, והעיר העתיקה עצמה הייתה מקום סכנה מובהק ומי יעז ללכת לשם.

התגייסו שני האחים – הרב ואחיו הגדול, המקובל רבי נעים בן אליהו זצ"ל, וישבו לכתוב מגילה חדשה, כשכל אחד נוטל על עצמו את כתיבת מחציתה. האח הצעיר,

פיתויי הרחוב והקדישו עצמם ללימוד התורה, כמו ככלו עצמם בשלשלאות לספסלי בית המדרש ולא הסכימו לשמוע משום דבר שאינו קדוש.

אלו שזכו באותן שנים להיות תלמידים בישיבת 'פורת יוסף' חסו בצלם של ענקי רוח, גאונים וקדושים, אנשי תורה מובהקים וצדיקים בכל מעשיהם. בראשם עמד ראש הישיבה הגאון הצדיק רבי עזרא עטייה זצוק"ל, שהרב הכתירו בתואר 'רב רבנן', שכן היה מורה דרכם של כל הרבנים והחכמים שקמו בציבור הספרדי במשך עשרות שנים. זכה הרב להיות תלמידו החביב של רבי עזרא עטייה, שלא הסתיר את חיבתו ורבים השבחים שנשמעו מפיו על הרב. פעם אמר רבי עזרא עטייה: "בישיבה שלי יש כמה תלמידי חכמים היודעים את כל התורה כולה, אבל משהו שיודע לעיין היטב בהלכה כמו הדרך שלי בלימוד, יש לי אחד – חכם מרדכי אליהו".

עם כניסת הירדנים לרובע בתש"ח הם הטילו מצור והפגזות על יושבי הרובע, וישיבת 'פורת יוסף' בתוכם. במשך חודשים ישבו יהודי ירושלים במקלטים, בפחד ובחרדה עצומה מפני הבאות. רוב השיחות במקלטים היו מפחידות. גם המתמידים בקושי היו מסוגלים לעסוק בתורה. אותם בני תורה ובחורי ישיבה שהיו במקלט וניסו ללמוד, התקשו להתרכז וכל אוושה קלה הסיחה את דעתם.

היחיד שישב בפניתו ולא הרים ראשו מן הגמרא – היה הרב. מאומה מן המהומה לא נגע אליו, כמו לא שמע ואפילו לא זכר היכן הוא שרוי. חבוק ודבוק היה בתורה הקדושה, כמו אין בעולם אלא היא והוא, אורייתא וישראל

ילדותו

כ"א באדר א' תרפ"ט (1929) - נולד בעיר העתיקה בירושלים, לאביו הרב חכם סלמאן אליהו, תלמידו של ה'בן איש חי' ומגדולי המקובלים בירושלים; ולאמו מזל, אחותו של הרב יהודה צדקה (לימים ראש ישיבת 'פורת יוסף') ונכדת אחותו של ה'בן איש חי'. למרות העוני הרב ששרר בביתם, ששכן ברחוב חב"ד, הוא היה מלא באווירה של תורה. כל האחים והאחות חיו בחדר אחד קטן. למרות התנאים הקשים, למד תורה בכל דרך אפשרית.

ב' ראש השנה תש"א (1941) – כשהיה בן 11 אביו נפטר ונקבר בהר הזיתים. עוד לפני פטירתו, נטע בו אביו את האהבה וההתמדה ללימוד התורה וקשר אותו גם לתורת הנסתר. לאחר מות אביו נאלצה המשפחה לעבור לדירה קטנה, והרב, שהיה נער צעיר, סייע כלכלית למשפחה לצד לימוד תורה בלתי פוסק.

תש"ב (1942) - בן 13, החל ללמוד בישיבת 'פורת יוסף'. הרב, שכבר בילדותו זכה להתקרב אל גדולי רבני ישיבת 'פורת יוסף' וחכמיה, התאמץ שבעתיים והחליט להקדיש את כל כולו לתורה ולקדושה. באותן שנים היו פיתויים רבים שקרצו ברחובה של עיר לבני נוער, בפרט למוכשרים ולבעלי כושר המנהיגות. בחורי ישיבה שכבר החלו להתעלות בלימוד, נשבו בקסם המילים הגבוהות שהשמיעו פעילים שקראו להצטרף לכל מיני תנועות וארגונים. העוני והדלות, יחד עם מאורעות הדמים שפרצו מעת לעת והכניסו כחד בלבבות, כל אלו הקשו על ההתמדה בלימוד התורה. אין ספק, הניסיונות היו קשים, אבל גם האור שבקע מהיכל התורה היה גדול מתמיד. הנותרים בהיכל התורה שהמשיכו להיות קשורים ודבוקים במשנתם ובגרסתם, היו המובחרים והמעולים שבבני התורה והם מסרו נפשם לתורה וקידשו שם שמיים.

מצוינת לשם ולתהילה היא ישיבת 'פורת יוסף', שבאותן שנים נמנו בה עשרות בחורים ונערים, שהתרחקו מכל

רבי שמעון, עמד לצדם ועקב כיצד הם מתקדמים ומספיקים להשלים את כל המגילה. במשך כמה ימים ישבו וכתבו במרץ, ובפורים דמוקפין זיכו רבים מיהודי ירושלים במגילה כשרה ומהודרת.

כמה שנים לפני החתונה הרגיש הרב שהוא מסוגל להוסיף על הלימודים בישיבת 'פורת יוסף' והצטרף לתלמידים הלומדים אצל הגאון רבי יצחק ניסים, שלימים היה הראשון לציון והרב הראשי לישראל. באותן שנים רבי יצחק ניסים לא נשא בתפקיד רשמי, ותחת כנפיו חסו עילויים מופלגים שהוא ראה שצפוי להם עתיד גדול בהנהגה. במעון אריות שכזה התבלט הרב בתור 'הארי שבחבורה' ולמרות גילו הצעיר עלה ונתעלה במעלות רמות. עוד קודם החתונה הדריך אותו רבי יצחק ניסים שיעמיד עצמו למבחני הרבנות הראשית לישראל, והרב

קיבל סמיכה לרבנות לאחר שעמד בכל הבחינות והוכיח כי יודע הוא לפסוק ולהורות.

בשנת תשי"ג התחתן הרב עם הרבנית הצדקנית מרת צביה תליט"א, בתו של הגאון רבי ניסים דוד עזרא, שהיה בנו של הגאון רבי שמואל עזרא וחתנו של הגאון רבי יוסף שלוש.

שני הסבים של הרבנית, רבי שמואל עזרא ורבי יוסף שלוש, היו אבות בתי הדין הספרדים בירושלים ונחשבו מנהיגי עדת המערבים בארץ ישראל.

לאחר החתונה היה עיקר עול הפרנסה מוטל על הרבנית, והיא מצדה מסרה נפשה ואמרה לרב כי מוכנה היא לחיות בדלות ולהסתפק במועט ובלבד שהוא יוסיף ויהגה בתורה בקדושה ובטהרה. כדי לסייע בפרנסת הבית קיבל הרב על עצמו לשמש כמחנך בתלמוד תורה לשעתיים

ביום, ובמשך כמה שנים עסק בחינוך. ביתר שעות היום שקד הרב על תלמודו והשתלם במקצועות הדיינות, לקראת עמידתו במבחני הרבנות הראשית והכתרתו כדיין בישראל.

אותה תקופה מכונה 'תקופת הצנע'. באותן שנים המצב הכלכלי בארץ היה גרוע, וכדי לייצב אותו הממשלה קבעה מה וכמה יאכלו האזרחים. חוץ מלחם ומים שניתן היה לקנות ללא הגבלה, ניתן לכל משפחה פנקס עם תלושי מזון, באמצעותם יכלו לרכוש לפי מה שקצבה הממשלה לכל נפש.

כמובן שחתונה באותם ימים הייתה רחוקה מפאר והדר, במקום פשוט וללא תפריט עשיר ומגוון. אך חתונה ב'ירושלים של מעלה', זו שהרב ומשפחתו חיו בה, זו שמשפחות עזרא ושלוש נמנו על חשוביה, מעמד קדוש ונשגב היה, וכל אלו שהשתתפו בה לא שכחוה לשנים רבות.

לא נשלחו הזמנות רבות, הרב סיפר שהכין חמישים הזמנות בלבד, אך לשמחת נישואיו של העילוי המובחר נקבצו ובאו גאונים וצדיקים, חסידים ופרושים, למדנים ומקובלים, מרביצי תורה ומנהיגי עדות, מורי הוראה ויושבי על מדין.

ברחוב קינג ג'ורג' שכן אולם אירועים צנוע, ובעל המקום הסכים להעניק את השימוש במקום תמורת מחיר מוזל במיוחד. אמו של הרב, הרבנית מזל, התאמצה וחסכה פרוטה לפרוטה כדי שתוכל לשלם לחייט שיתפור לו חליפה חדשה לחתונה. אחיו הגדול, רבי נעים שליט"א, רכש עבורו מגבעת יפה. בכך הסתכמו מלבושי הכבוד שבהם צעד החתן אל חופתו.

קודם החתונה עמלו אמו של הרב ואחותו וטרחו לאפות עוגות ועוגיות, וחוף ממיני מזונות השיג האח רבי שמעון פיצוחים, גרעינים ובוטנים. משקאות הכינו בו ביום – כדי

לימונדה שהוכנו במקום וצוננו בבלוקים של קרח, בנוסף ניקנו כמה עשרות בקבוקי בירה, והשמחה הייתה גדולה.

הבית שהקימו הרב והרבנית היה בית צנוע, חסר אמצעים, אך בית מלא אורה ושמחה, בית שמעולם לא נשמעה בו תלונה ולא נאחזה בו אנחה.

הרבנית קיבלה עבודה בבנק והמשכורת שלה הספיקה בקושי לשכירות של דירת חדר. כמה גדול היה המחסור ועד כמה היו צריכים לצמצם בהוצאות, נלמד מדברי בני המשפחה, שאפילו לשבת קודש לא היו יכולים לקנות יותר מעוף קטן אחד. באחת הפעמים שהלך הרב לקנות עוף באיטליז, שאל אותו המוכר: "כמה נפשות אתם בבית?" והרב השיב לו שיש לו שני ילדים. התפלא המוכר ואמר: "וכי עוף קטן בשבוע מספיק למשפחה כזו?" התמהמה הרב ולא ידע מה לענות, והמוכר הבין שהארנק ריק ואין ידו של החכם משגת כדי קניית עוף נוסף. ארז המוכר עוף נוסף, הושיטו ואמר: "קח את שני העופות וזה מה שתקבל בכל שבוע, ואינך צריך לשלם בינתיים. בהזדמנות, כשיהיה לך כסף, תשלם לי".

במשך תקופה ארוכה נמשך אותו הסדר, עד שהרב התמנה לדיין בבית הדין הרבני בבאר שבע והחל לקבל משכורת מסודרת. בחודש הראשון ערך הרב חשבון מתוך רישומיו והתקבל סכום גדול, אותו ניכה הרב ממשכורתו והביא מיד למוכר. ניסה המוכר להשתמש וטען כי גמר בדעתו לתת את העופות במתנה גמורה ובלב שלם, אך הרב מיאן ואמר: "שונא מתנות יחיה", והתעקש לשלם בעד העופות, תוך שהוא מבטיח למוכר שהוא אינו מפסיד את מצות החסד והתמיכה בבן תורה.

מורה בישראל

כבר בהיותו כבן חמש עשרה שנים בלבד, היה הרב מקבץ נערים לבית הכנסת 'מוסאיוף' שבשכונת הבוכרים, כדי שלא יסתובבו בשעות הערב ברחובות בחוסר מעש.

משגדלו קשיי הפרנסה והיה הרב צריך לחסוך מעט מעות לצרכי חתונה ופרנסה, בחר הרב לעסוק במלאכת שמיים זו ולחנך ילדי ישראל ובלבד שלא יצטרך להקדיש את כל היום למלאכה. נודע הדבר כי מוכן הרב להיות מלמד לתינוקות של בית רבן, ומנהל תלמוד תורה 'מגן דוד', רבי אהרן הררי-רפול, הזדרז להציע לרב לשמש כמלמד בתלמוד תורה במשך שעתיים ביום. כמה שנים עסק הרב במשרה זו, ודמותו נותרה חקוקה בזיכרון תלמידיו מן הימים ההם.

כאשר חרבה ישיבת 'פורת יוסף' וגלו היהודים מן העיר העתיקה, היה הרב רגיל לשבת בשעות הלילה בבית הכנסת 'אוהל רחל' שבשכונת 'בית ישראל'. גם בשבתות היה רגיל להתפלל וללמוד ב'אוהל רחל', ושם הבחין כי הילדים והנערים משוטטים חסרי מעש בצהרי יום שבת קודש. המראה הציק לו וטרד את מנוחתו, ובתוך תקופה קצרה ארגן 'חבורת תהילים' לכל ילדי השכונה. היו הילדים מגיעים להגיד פרקי תהילים בנעימה ולקבל מיני טעימה ומתיקה, ואגב כך היו שומעים דברי תורה ומעשיות צדיקים.

וכך סיפר הרב: באותה תקופה התגלע סכסוך גדול בין שבטי הבדואים בנגב, ואחד הצדדים היה בנו של השייח' הנכבד ביותר בעדתם, והנושא היה רגיש וטעון ביותר. המשטרה, שידעה כי סכסוך בין הבדואים יכול להתדרדר לאלימות ולרציחות, דבר שיגרור נקמות הדדיות ללא סוף, שמרה את צעדיהם של כל המעורבים בסכסוך. קציני משטרה התאמצו לפשר ולהביא את הצדדים הנצים ל'סולחה', אך ללא הועיל. בשלב מסוים עירבה המשטרה את בית הדין המוסלמי בבאר שבע וביקשה שהשופטים יפסקו לפי חוקי השריעה האסלאמית, אלא ששני הצדדים לא הצליחו להסכים על שופט מקובל והגון, ובינתיים המשיך הסכסוך להתדרדר.

באחד הימים כאשר הגיע הרב בשעת בוקר לבית הדין, נתקל בהמולה גדולה מחוץ לבית הדין השרעי. המשטרה חצצה בין מתגודדים משני הצדדים והאווירה הייתה טעונה ורגישה. תוך כדי הילוכו הבחין הרב בפרוסת לחם הזרוקה על הרצפה. הוא התכופך והרים את הלחם, נשק לו והניחו על גבי גדר גבוהה. הוא הספיק ללכת כמה פסיעות, כשמע שקוראים לו "חכם, חכם", ומאחוריו נשמע קול ריצתו של השייח' הגדול ועימו שני קציני משטרה. הרב עשה עצמו כמי שאינו מבין ערבית, ותוך כדי כך האזין לחילופי הדברים שבין השייח' לבין השוטרים. לבדו הבין כי השייח' ראהו נוהג כבוד בפת והדבר הותיר בו רושם מופלג, עד כדי כך שהוא ביקש שהרב ישב ויפשר בין שני הצדדים הניצים.

בתחילה ניסה הרב לטעון שהוא מקבל משכורת כדי לדון בבית הדין הרבני ולא בבית הדין של המוסלמים, אבל עד מהרה ראה שלא תהא לו ברירה. שני הצדדים הסכימו וחתמו על כתב בורות והרב ישב עמם לדיון ארוך. עוד באותו יום הגיעו לפשרה וחתמו על 'סולחה'.

סיים הרב ואמר: "באותו יום הבנתי לעומק את מילות התפילה 'שתצילני היום ובכל יום... מדין קשה ומבעל דין

תשכ"ד (1964) – בן 35, התמנה לדיין בבית הדין הרבני בבאר שבע. היה הדיין הצעיר ביותר בארץ. עסק רבות בפתרון בעיות מסובכות, כולל היתר עגונות.

תשכ"ח (1968) – בן 39, נתמנה לדיין בבית הדין האזורי בירושלים.

תש"ל (1970) – בן 41, נתמנה לדיין בבית הדין הרבני הגדול בירושלים. מונה בידי מועצת הרבנות הראשית לחבר ועדת הבוחנים לדיינים. רבים מכל העדות והזרמים הגיעו לביתו לקבלת עצה ופתרון לשאלות הלכתיות ואישיות.

מספרים על הרב, שבשעת ההפסקה לא היה עוזב את הכיתה ותמיד נשאר בין כתליה. באותה שעה היה הרב נותר במקומו, נכון ופתוח לשיחה עם תלמידיו. ואם לא ניגשו לשוחח עמו, היה מוציא מכיסו ספר משניות והוגה בו בינו לבינו עד שתגיע שעת השיעור הבא.

תש"ך (1960) – בן 31, השלים את לימודיו ב'בית המדרש לרבנים ולדיינים' של רבו, הראשון לציון הרב הראשי לישראל, הרב יצחק ניסים. לאחר שעבר בהצטיינות את מבחני הדיינות, קיבל הכשרה לדיינות ממועצת הרבנות הראשית.

האדמו"ר בעל ה'לב שמחה' מגור, והשני מטעמו של הרבי מליובאוויטש, ובפי שניהם אותה בקשה: "יתמודד הרב וראוי הוא להיבחר". לאחר יומיים אמר המקובל רבי יצחק כדורי לרבנית צביה: "אם שלושה גדולי ישראל פנו ואמרו לרב שעליו להתמודד ולהיבחר, בוודאי שכן הוא הדבר". גם ראש ישיבת פוניבז', הגאון רבי אלעזר מנחם שך, שלח להגיד לרב: "גיש נא כבודו מועמדותו ואני אדאג שאנשים הסרים לדברי יצביעו בעדו".

חזקה על הרב פקודתו של ה'בבא סאלי' והוא הגיש מועמדותו למשרה הרמה. מכאן ואילך פעלו העסקנים לבחירתו ואילו הוא לא דיבר על כך עם איש. כל כך רחוק היה הרב מהעיסוק בהתמודדות זו, עד כדי שבנו הצעיר שלמד בישיבה לא ידע בכלל שאביו מועמד כמעט ודאי לכהונת הראשון לציון. רק יום לפני הבחירות, כאשר שב הבן הביתה מן הישיבה לחופשת 'בין הזמנים', נודע לו כי אביו אמור להיבחר למחרת היום לתפקיד החשוב.

לילה לפני הבחירות קרא ה'בבא סאלי' למשמשו רבי אליהו אלפסי ולמקורבו רבי יהודה מוצפי שליט"א (עוזרו ואיש אמונו של הרב) ואמר להם: "הביאו לי בבקשה את הספר 'כרם שלמה' שחיבר רבי סלימאן אליהו זי"ע (אביו של הרב מרדכי). חפץ אני ללמוד בו ולעורר את זכות אבותיו של חכם מרדכי". בנוסף ביקש: "הביאו מצלמה ותצלמו אותי לומד בספר הזה, ואת התמונה תשלחו לחכם מרדכי לאות חיבה". הייתה זו מן הפעמים הבודדות שה'בבא סאלי' ביקש להצטלם.

בערבו של יום, כאשר נבדקה הקלפי ונמנו הפתקים, נמצא שהרב קיבל 87 קולות מתוך 136 קולות בסך הכול. לצדו נבחר הגאון רבי אברהם אלקנה כהנא שפירא, ששימש כראש ישיבת 'מרכז הרב' ובמשך שנים רבות היה אב בית הדין בירושלים וחבר בית הדין הגדול. בעשר השנים הבאות שניהם שימשו יחדיו בהנהגת הרבנות הראשית לישראל ופעלו גדולות ונצורות לחיזוק הדת.

תקנות ולהרביץ תורה, שיהא שם שמיים מתקדש על ידינו. ותהא אימתנו מוטלת על הבריות ואהבתנו חקוקה בליבם, ונתרחק מן הגאווה והכעס והקפדנות. ותאזרנו חיל לסבול את עמך. גל עיניי והביטה נפלאות מתורתך".

הבחירות לרבנות הראשית נועדו להתקיים בראש חודש ניסן תשמ"ג, ורק שבועיים קודם לכן הגיש הרב את מועמדותו, לנוכח הוראתו המפורשת של מורו ורבו רבי ישראל אבוחצירא ה'בבא סאלי', ששלח להגיד לו את המילים הבאות: "בשמיים הוחלט שאתה הרב הראשי הבא; לך והגש מועמדות". באותו לילה, מוצאי שבת קודש היה, התקשרו שני שליחים לבית הרב, האחד מטעמו של

קשה, בין שהוא בן ברית ובין שאינו בן ברית, ואני לא ניצלתי ונזקקתי לדון בדין קשה של מי שאינו בן ברית..."

תפילת הרב

לאחר הסתלקות הרב לגנזי מרומים, כאשר חיפשו בניו של הרב את צוואתו, פתחו את ארנקו ומצאו דף ובו רשומה התפילה שחיבר הרב בעצמו בעד עצמו. את התפילה הזו היה הרב רגיל להגיד בכל יום ויום לפני תחילת הדיונים בבית הדין. התפילה הייתה כתובה על גבי פתק שנמצא תמיד בכיסו, וזו לשונה:

"ריבונו של עולם, גלוי וידוע לפניך שלא על דעתי עמדתי לשרת עם קדושך, לדון ולהורות. ידעתי מיעוט ערכי – מן שבערכיך. לא ביקשתי נפלאות ממני, אך כך הורו לי רבותי וכן גלגלת כל הגלגולים, וסיבבת כל הסיבות. הקימות מעפר דל ותעש לי שם כשם הגדולים. גזרה חוכמתו יתברך ויתעלה שמו, לשרת עם קודש, להורות ולדון, ועל הכול יתברך שמו ויתעלה.

אך רעדה אחזתני, יראה ורעד יבוא בי, על הסכנה הנוראה העומדת עליי, ופי תהום הפעור לנגדי, וברעות נפשי לקטלא נפיק, כי בער אני ולא אדע, על כן זחלתי ואירא, אנא אפנה לעזרה ואנא אברח. אבל בטחתי ברוב חסדך, ומפיל תחינתי לפניך כי אתה שומע תפילה.

אנא ה' אלוהי הרוחות, חוס ורחם על כל יושבי כיסאות למשפט, ובפרט עליי, אני עבדך בן אמתך, מרדכי בן מזל. רחם עליי ותן לי לב שומע ודעת להבין לשפוט את עמך. חוננו חוכמה בינה דעת והשכל, שלא נאמר על טהור – טמא, ועל טמא – טהור, על מותר – אסור, ועל אסור – מותר, על זכאי – חייב, ועל חייב – זכאי. ותצילנו מכל שגיאות וטעויות, ויהא ליבי חזק ואיתן להוכיח כל עושי עוול ולהציל עשוק מיד עושקו. ואל ישיאנו יצרנו להעלים עין, חס וחלילה. ותזכנו לגדור פרצות ולהתקין

במלאכת הרקמה, ואותן נשים צדקניות זכו לתפור את גלימת הראשון לציון עבור הרב.

לאחר שלבש את הגלימה, עלה הרב אל הדוכן ונשא דרשה ארוכה שבה דיבר על חשיבות התפקיד ועל האתגרים הגדולים שהוא נוטל על עצמו בחיזוק הדת וגדרי הצניעות והכשרות, בליכוד השורות ואחדות בין כל שבטי ישראל. כן דיבר על האחריות של לומדי התורה להביא את התורה לכל בתי ישראל ובאמצעותה לאחד את כל העם. הוא התייחס למעמדם של בתי הדין ולצורך לחזק את מערכות הכשרות ויתר הנושאים שהרבנות הראשית עוסקת בהם, ויחד עם זה שיבח את כל העוסקים במלאכה והעלה על נס את פועלם הגדול של קודמיו בתפקיד החשוב.

למחרת החל פרק חדש בחייו של הרב. פרק האחריות הכוללת לכל עם ישראל. בתור רב ראשי לישראל לא הסתפק הרב בתחומי אחריותו בגבולות המדינה, אלא הרחיב את השפעתו והקרין על מאות קהילות בחוץ לארץ.

44 שנים קודם לכן, בחודש תמוז תרצ"ט, נערכה באותו מקום הכתרתו של הגאון רבי בן ציון חי עוזיאל, שנבחר כראשון לציון במקום הגאון רבי יעקב מאיר שהלך לעולמו. בין ההמונים שנאספו למעמד הגדול היו שתי אחיות שהביאו עמן את ילדיהן הקטנים. הייתה זו הרבנית הצדקנית מרת מזל, אימו של הרב, ואחותה הרבנית מרת צלחה חנה סופר (כלתו של הגאון רבי יעקב חיים סופר זצוק"ל, בעל 'כף החיים'). הרבנית מזל החזיקה בידה את בנה מרדכי, ואחותה החזיקה בידה את בנה יצחק שלום. פתחה מרת צלחה ואמרה: "הלואי שיגדל בני ויהיה הרב הראשי לישראל". נענתה אחותה מרת מזל ואמרה: "לא בנך, כי אם בני. כך אומר לי ליבי והלואי שאזכה לראות בכך". לא זכתה אימו של הרב להגיע לאותו מעמד, אך הספיקה לראות שמכתירים אותו כדיין בגיל כה צעיר. אחותו הגדולה של הרב, מרת רחל בן חיים, זכרה זאת. ועוד זכרה, שלאחר פטירתה של מרת מזל אמר אחיה, ראש הישיבה הגאון רבי יהודה צדקה זצוק"ל בהספד: "את אמרת שבנך יהיה הרב הראשי לישראל, ואת תראי משמייים שהוא עוד יגיע לשם"...

לאחר דברי פתיחה וברכה וקודם שעמד הרב לשאת דבריו, ניגשו אליו המקובל רבי יצחק כדורי והגאון רבי מאיר יהודה גץ, רב הכותל והמקומות הקדושים, הלבישוהו את הגלימה וחבשו לראשו את מצנפת הראשון לציון.

המנהג עד אז היה שהראשון לציון מקבל גלימה מוועד העדה הספרדית. לאחר בחירתו של הרב פנו אליו וביקשו לסכם על זמן שיבוא חייט לביתו וייקח מידות לגלימה. בירר הרב היכן תופרים את הגלימה עם הרקמה המיוחדת, והשיבו לו שבדרך כלל מייצרים אותה בטורקיה. סירב הרב ואמר: "חפץ המסמל את הרבנות בארץ ישראל ייעשה בארץ העמים?!" נרתמו אנשי ביתו של הרב ובתוך כמה ימים נאספו כמה מנשות ירושלים שהיו מצוינות

ההכתרה

שלושה חודשים לאחר הבחירה, ביום ב' בתמוז תשמ"ג נערך מעמד הכתרתו של הרב לכהונת הרב הראשי לישראל והראשון לישראל, כמסורת שנמשכה מאות בשנים.

היה זה מעמד הכתרתו של הרב הראשי הספרדי ה-52 שהכתרתו התקיימה בהיכל בית הכנסת רבן יוחנן בן זכאי שבעיר העתיקה בירושלים. בית כנסת זה נוסד לפני יותר מ-600 שנה על ידי יהודים מגולי ספרד, שבנו אותו על גבי חורבות שיוחסו על פי האגדה לישיבה גדולה שהנהיג רבן יוחנן בן זכאי.

"דַּרְשׁ טוֹב לְעַמּוֹ"

טיפוח זהות ציונית-דתית
לאור דמותו של הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

שער שני

הכשרת הלבבות

א. סדנה לחדרי מורים ומנהלים • «הילה אפשטיין, נעמה קנטמן ובת אורן מזעקי, אח"מ וכישורי חיים
ב. מו"ר הראשון לציון הרב מרדכי אליהו כמחנך גדול • «הרב שמואל כ"ץ

א "והיו עיניך רואות את תלמידך"

ההתבוננות בתלמיד לאור דמותו של הרב מרדכי אליהו

הילה אפשטיין, נעמה קנטמן ובת אורן מזעקי, אח"מ וכישורי חיים

 תחום מידות ומצוות שבין אדם לחברו.

 אורך היחידה מפגש ליום הערכות או להשתלמות חדר מורים - כשעה ורבע.

 ההכנות ליחידה:

- הבאת דפים יפים בגודל a4 1/4 וכלי כתיבה לכתיבת תפילה אישית.
- הורדת השיר והתפילה לצורך הקרנה.
- הדפסת הסיפורים והשאלות למנחה.

 רציונל: השיעור שבחרנו עוסק בראייה של הרב את האחר כבעל ערך, כשווה בין שווים וכנבא בצלם אלוקים, בכל גיל ובכל שלב, ללא הבדל מעמדות או חשיבות בין האנשים. הרב ראה

חשיבות במתן כבוד לזולת, וכך אנו רואים את עצמנו כאנשי חינוך, מעניקים לתלמידינו את היחס הנכון והמכבד מצד עצם היותם יצירי כפיו של בורא עולם. מתוך כך ישנו ערך בכניסה לשנת לימודים מתוך כתיבת תפילה אישית למורה, שיראה כל תלמיד כייחודי ומיוחד מצד היחס שיעניק לו במהלך השנה.

חדש! קידום ידע, מיומנויות וערכים SEL אמוני במהלך היחידה.

 פירוט מיומנויות שיבואו לידי ביטוי במערך:

- חיבור ל"כנסת ישראל", למסורת אבות ולדורות הקודמים
- העמקת החיבור למנהיגים רוחניים ולאמונת חכמים
- חברתיות
- מודעות חברתית
- אמפתיה
- הבנת האחר
- זיהוי מצבים חברתיים
- רגישות תרבותית
- התנהלות חברתית
- תקשורת
- ניהול יחסים בינאישיים

 מבנה היחידה פתיחה - פותחים בקליפ

שלב א' - נזכרים ומתחברים לדמותו של הרב - שיתופים אישיים

שלב ב' - לומדים על דמותו של הרב - עבודה בקבוצות מתוך סיפורי "אביהם של ישראל"

שלב ג' - מתחברים לעשייה - חילוץ תובנות במליאה

שלב ד' - יוצאים לשטח - חיבור תפילה אישית - ממשיכים בדרכו

שלב ה' - עיבוד, סיכום והצגת השיעור המקביל עבור התלמידים

 מהלך היחידה:

פתיחה - פותחים בקליפ

הקרנת הסרטון של השיר **אביהם של ישראל**:

<https://www.youtube.com/watch?v=NKUixCdtNJ8>

המנחה יבקש מהמשתתפים להתבונן בסרטון ולהיזכר בדמותו של הרב זצ"ל העולה מתוך הסרטון.

לאחר הקרנת הסרטון המנחה ישאל: אילו רגשות מתעוררים אצלך כעת לאחר הצפייה?

שלב א' - נזכרים ומתחברים לדמותו של הרב - שיתופים אישיים

המנחה יאפשר שיתופים של סיפורים אישיים של המשתתפים, ויחלץ מתוכם קווים שמאפיינים את ההיבטים הבינאישיים (בין אדם לחברו) בדמותו של הרב.

מומלץ להכין מראש מספר סיפורים על הרב, כדי שאם לא יהיו שיתופים אישיים - יהיה ניתן לספר אותם.

המנחה יסכם שישנם הרבה רבדים בדמותו (איש הלכה, איש תורה, איש חסד, בעל הקשבה, ניהן בעזרה לזולת, רב של עמק), ויחד עם כל גדולתו העצומה של הרב

תלמידך בעקבות הסיפורים על יחסו של הרב כלפי הבריות.

שלב ד' יוצאים לשטח - חיבור תפילה אישית - ממשיכים בדרכו

הקרנה והקראה של המכתב שנמצא בכיסו של הרב אחר פטירתו:

<https://www.yeshiva.org.il/midrash/13972>

שלב ה' עיבוד, סיכום והצגת השיעור המקביל עבור התלמידים

כאנשי חינוך, גם לנו ישנן תפילות אישיות שאנו נושאים איתנו בבואנו להיכנס ללמד ולחנך את ילדי ישראל. מוזמנים לכתוב על הפתק את תפילתכם האישית לשנה זו, אותה תישאו אתכם בארנקכם / בכיסכם / במכשיר הפלאפון שלכם, על מנת שתהיה שגורה בפיכם תדיר.

סבב סיכום

המנחה יבקש מהמשתתפים לשתף במילה מתוך התפילה שחיברו שאיתה הם יוצאים מהמפגש היום.

ניתן להשמיע חלק מתוך השיר "אדרבה":

<https://www.youtube.com/watch?v=33Vqk6r1SKs>

נספחים:

<https://harav.org/%d7%9c%d7%a8%d7%90%d7%95%d7%aa-%d7%9e%d7%90%d7%97%d7%95%d7%a8%d7%99-%d7%94%d7%9e%d7%99%d7%9c/d7%99%d7%9d>

<https://harav.org/raham>

<https://harav.org/bechina>

<https://harav.org/bait-tora>

מבחינה הלכתית, אנו רואים כי כל חיבור אנושי לבני האדם היה אצלו מתוך הקשבה, כבוד לאנשים ואכפתיות אמיתית. בבחינת "היה חכם ולא רק צודק".

שלב ב' לומדים על דמותו של הרב - עבודה בקבוצות מתוך סיפורי "אביהם של ישראל"

ישיבה בקבוצות של 5 משתתפים.

כל קבוצה תקבל סיפור אחר, מודפס ומנויילן.

לכל קבוצה ימונה מנחה שיקריא את הסיפור, ינחה את השאלות שבשלב ג' ויאסוף את הנקודות המרכזיות מתוך התשובות שעולות.

הסיפורים המוצעים הינם בנספחים.

שלב ג' מתחברים לעשייה - חילוץ תובנות במליאה

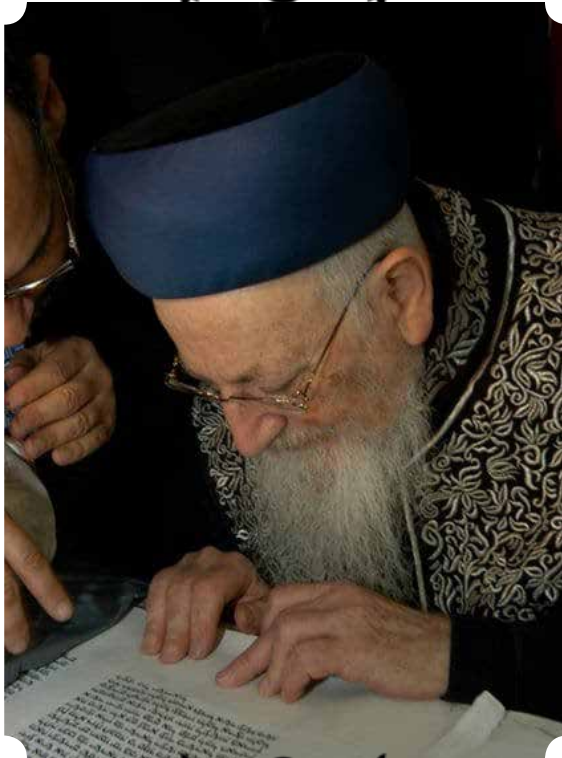
הקבוצה תערוך דיון לפי הנקודות הבאות:

ברובד האישי -

- מה הנקודה שנוגעת בך מתוך הסיפור? מה כמורה תוכל לקחת לעצמך מסיפור זה?
- האם קרה לך מקרה דומה בחיך כאיש חינוך? (מוזמנים לשתף).
- איזו נקודת הסתכלות יכולה להתחזק אצלך בעבודת החינוך שלך, מתוך הסיפור?
- חזרה למליאה ושיתוף קצר מכל קבוצה.

נקודה למחשבה: אנו מזמינים אותך להתבונן בעצמך ולבחון איך נראית נקודת ההסתכלות שלך על

כיתה א' של בית ספרנו, ממ"ד תורני הר-נוף בירושלים, בו אני משמש כרב בית הספר, קיבלו את הסידור או את החומש מידיו של הרב בטקס מרגש ורב רושם.

שנה אחת הגענו לטקס זה ב"היכל שלמה", בית הרבנות הראשית (אז). התלמידים והוריהם נכנסו לבית הכנסת המצוי בקומת הכניסה, והמתינו בהתרגשות רבה לכניסת

שהוא עסוק מאוד, אך בכל זאת החלטתי לנסות את מזלי. בהתרגשות גדולה דפקתי על דלת ביתו. הרב פתח לי במאור פנים, התעניין מי אני ומה אני כותב. הוא הופתע מהנושא, שמעטים העזו לכתוב עליו. הוא לקח את אשר כתבתי והחל לעבור עליו, מחק דברים לא ראויים, תיקן ושיפץ והוסיף לי את מנהגי הספרדים, הכול ללא עיון בספרים. לאחר מכן ענה לי על כל שאלותיי שלא מצאתי להן מקור מפורש בספרי ההלכה. לבסוף ביקש לראות חומר נוסף לכשאכתוב.

מספר פעמים הרב הזמין אותי להיפגש איתו בבית הכנסת שלו, "מעשה ניסים" בקריית משה, שם ישבנו לבדנו. הוא השיב בסבלנות על כל שאלותיי, תמיד קיבלתי את ההרגשה שיש לו עבורי את כל הזמן שבעולם, ובאותה עת אני "בן יחיד". מאז שאלתי אותו מאות שאלות והוא השיב לי על כולן, תמיד תשובות ברורות, חתוכות ומנומקות. מעולם לא אמר לי "לא יודע!" ואכן, זכיתי להוציא לאור את ספרי, "קדושים תהיו: הלכות והליכות בחברה ובתנועות הנוער", עם הסכמתו. עזרתו וברכתו עמדו לי, והספר התקבל בברכה בין בני הנוער וגם בין רבנים, מורים ועוד.

בזכותו פרסמתי גם את ספרי השני, "והיה מחניך קדוש: הלכות והליכות בטיול, מחנה קיץ וקייטנה" (בכתיבת שני הספרים הנ"ל סייע לי רבות גם מו"ר הרב שלמה מן-ההר זצ"ל, רבה של שכונת בית וגן). עד היום, ובכל פעם מחדש, אני מתפעל מהשיעור החינוכי לו זכיתי, לראות כיצד רב כה גדול מקדיש מזמנו היקר לבחור ישיבה צעיר, תוך הבנה יתירה לצורכי הדור ולבעיות המעסיקות את הנוער.

טקס חלוקת סידור וחומש

נמשיך בסיפור "מופת", מופת חינוכי ראשון במעלה, שלא רבים זכו לראותו. למעלה מעשרים שנה זכינו שתלמידי

ב מו"ר הראשון לציון הרב מרדכי אליהו כמחנך גדול

הרב שמואל כ"ץ, רב בתי ספר בירושלים
וחוקר תולדות הרבנות הראשית

סיפורים רבים סופרו ועוד יסופרו על מו"ר הרב מרדכי אליהו זצ"ל, מהם ניתן ללמוד על גדולתו הענקית בתורה, מידותיו הנעלות, המופתים הפלאיים שעשה ועוד. ברצוני לתאר את דמותו מזווית מיוחדת, כפי שאני זכיתי להכירו, כמחנך מיוחד במינו. מכל סיפור ניתן ללמוד ערכים חינוכיים, אותם כל מורה יכול להנחיל לתלמידיו.

כתיבת הספר "קדושים תהיו"

אתחיל במשהו אישי, כיצד החל הקשר שלי עם הרב זצ"ל, ועד היכן הוא הגיע. למדתי בישיבת ההסדר "הר עציון" באלון שבות, שם התחלתי לאסוף חומר הלכתי על איסור ריקודים מעורבים, רחצה מעורבת, גדרי צניעות לנשים וגברים ועוד. רציתי לפרסם את הדברים עבור הנוער הדתי שהתלבט מאוד בשאלות הנ"ל, אך מעט מאוד נכתב עליהן.

בשנת תשל"ז עברתי ללמוד בישיבת "מרכז הרב" שבירושלים, שם המשכתי לאסוף חומר והמשכתי לכתוב את חיבורי. היה ברור לי שללא עזרה והסכמה מרב גדול לא אוכל לפרסם זאת, אך אל מי אפנה? חברים יעצו לי לפנות אל הרב מרדכי אליהו הגר בשכונת לשיבה. באותה העת הוא היה חבר בבית הדין הגדול. ידעתי

לקבל את הסידור מהרב. יום לפני החלוקה הודיעה לי מזכירתו בטלפון שהרבנית, ששמרה מאוד על בריאות הרב, הודיעה לה שהטקס יתקיים מחר כמתוכנן. למחרת בבוקר הגעתי לבית הכנסת לפני כולם, כדי להכינו כראוי לטקס. עליתי לשכת הרב, ולתדהמתי הרבה המזכירה בישרה לי שהרבנית הודיעה לה זה עתה בצער שהרב לא מרגיש טוב, לכן לא יוכל להגיע. נדהמתי, לא ידעתי מה לעשות. איך אודיע על כך למנהל, לתלמידים ולהורים, ומי יחלק את הסידורים במקומו?!

התלמידים והורים הגיעו בזמן לבית הכנסת, ההתרגשות הייתה רבה. הם התיישבו במקומות והמתינו לכניסת הרב. בלית ברירה עליתי על הבימה שלפני ארון הקודש, והודעתי בצער שלפני רבע שעה קיבלנו הודעה שהרב לא יגיע עקב מצב בריאותו. האכזבה הייתה גדולה. שינינו את כל התוכנית. פתחנו בהופעה ובשירה של התלמידים, ולפתע אני רואה דרך החלונות את הרב! לא האמנתי למראה עיניי. הודעתי מיד שהבלתי יאומן מתרחש, הרב בכל זאת מגיע, ואני פשוט לא מבין ויודע כיצד התרחש ה"מופת" הזה.

ההתרגשות של כולנו הייתה עצומה. גם הפעם הוא ביקש שאדבר לפניו. למרות חולשתו הוא עלה על הבימה, וכהרגלו דיבר ובירך את התלמידים והורים. כהרגלו הוא חילק את הסידור תוך מתן יחס אישי לכל תלמיד, והמתין בסבלנות שכל אחד יצטלם איתו למזכרת. לא יכולתי להעלות בדעתי שזו הפעם האחרונה שאנו זוכים לטקס מיוחד זה. חודשיים לאחר מכן, בשביעי של פסח, הרב אושפז. כנראה שהיינו בית הספר האחרון שזכה לטקס מיוחד ומרגש זה.

לאחר בירור נודע לי שאחד האבות שהיה לו קשר קרוב אל הרב, הרב אבי ברמן מנכ"ל ה-O.U. בארץ, התקשר למשפחה ובירר אם בכל זאת יש אפשרות שהרב יגיע. ואכן, לאחר הסכמתו של הרב ואישורה של הרבנית, הוא

המנהל ואת ההורים על שבחרו לשלוח את ילדיהם לבית ספר תורני, ואיחל לנו הצלחה בכל. ברכותיו עומדות לנו עד היום!

שוב התנצלתי בפני התלמידים וההורים שהפעם עלינו להזדרז, חלוקת החומש על ידי הרב והצילומים יתנהלו במהירות, כי הרב ממחר לשוב לשכתו. שוב תגובתו הייתה: "מי אמר לך שאני ממחר?"

החלוקה התנהלה בניחותא, כאילו לרב יש את כל הזמן שבעולם. הוא נתן לנו את התחושה שכעת הוא כל כולו שלנו, ושום דבר לא מעסיק אותו. הוא הגיש בסבלנות את החומש לכל תלמיד, ביקש ממנו שינשק אותו, הניח את ידו על ראשו, בירך אותו (לעיתים תוך עצימת עיניים), ולחץ את ידו. הוא המתין בסבלנות עד שכל תלמיד ותלמיד הצטלם איתו למזכרת. פעמים רבות כאשר בטקס נכח אבא או סבא של תלמיד אותו הכיר הרב, הוא כיבד אותו בזכות להעניק את הסידור לבן או לנכד (גם אותי הוא כיבד בכך). תמיד לאחר סיום הטקס, כשהרב פסע בדרכו לעבר היציאה מבית הכנסת, ניגשו אליו הורים וביקשו, בעל פה או בכתב, את ברכתו. למרות שהוא מיהר, לא היה אחד שלא זכה לקבל את ברכתו, שניתנה בחום ובחיוך על הפנים. לאחר כל טקס שאלתי את עצמי: 'מדוע הרב משקיע מזמנו היקר בטקסים אלו, תוך נתינת תחושה שיש לו את כל הזמן שבעולם?' נדמה לי שהוא הבין היטב שיש להשקיע בצעירי הצאן, כך הוא הכין וחינך את הדור הבא. קשה לתאר ולהסביר מה תלמיד בכיתה א' מקבל לכל החיים מחוויה כל כך מרגשת ובל תימחה, בראותו את הופעתו האצילית והמרשימה של הרב בגלימה ובכובע המיוחד של הראשון לציון.

כאשר הרב סיים את תפקידו כרב ראשי, הוא המשיך לחלק לנו את הסידור או את החומש בבית הכנסת שלו, "היכל יעקב" בשכונת קריית משה. ב-כ' באדר א' תשס"ח עמדו תלמידינו מתלמוד תורה "נחלה" ממ"ד הר-נוף,

הראשון לציון הרב הראשי לישראל. עליתי לקומה השלישית, לשכת הרב, כדי להודיע לראש לשכתו, הרב שמואל זעפרני, שהגענו ואנו מוכנים לקבל את פניו. בהגיעי ללשכה חשכו עיניי. במקום המתינו רבנים רבים, ראשי ישיבות ועוד, שבאו לשאול ולהתייעץ עם הרב.

תהיתי בליבי, ברור שהרב יקבל תחילה את כל הרבנים ורק אחר כך ירד אלינו, אך זה ייקח זמן רב והתלמידים הקטנים לא יחזיקו מעמד, מה יהיה? הודעתי על בואנו לראש הלשכה, וברוב ייאושי התכוונתי לרדת, אך לפתע ראש הלשכה יצא והודיע לי: "הרב מיד יורד אליכם!" הייתי מופתע ומאוש, רצתי וירדתי במדרגות והרב ירד במעלית. התלמידים וההורים קיבלו את פניו בהתרגשות רבה, בעמידה ובשירת "שאו שערים". רבים הצליחו לנשק את ידו. הרב התיישב במקום שהכנתי לו.

פתחתי את הטקס בהודעה להורים ולתלמידים שהפעם לא אפתח בברכה ובדברי התורה שלי, אלא ברצוני להזמין מיד את הרב כי הוא מאוד ממנה, הואיל ורבנים רבים ממתנים לו. תגובת הרב הייתה מידית ומפתיעה: "מי אמר לך שאני ממחר?" והוסיף: "דבר אתה קודם!" (תמיד, בכל הטקסים, הוא ביקש שאדבר לפניו, ולא הבנתי למה, הרי ברור לי שהוא מיהר. לאחר שנים הבנתי שבעצם הוא רצה לחנך בכך את התלמידים הרכים - אם הראשון לציון מכבד את רב בית הספר שלכם למרות גילו הצעיר, הרי גם עליכם לנהוג כך!).

לאחר שהרב סיים לדבר הוא התיישב במקומו. תמיד הוא דיבר ב"גובה העיניים", כמובן לתלמידים ובו זמנית גם להורים. הוא תיבל את דבריו במדרשים ובסיפורים שריתקו את התלמידים ואת הורים. למדתי ממנו נקודה חינוכית חשובה ביותר: תמיד הוא ביקש מההורים לא לגנוז את הסידור או את החומש הראשון גם אם הוא יתבלה, אלא לשומרו כדי שהבנים יוכלו להראותו לנכדיהם, כי יש ערך לראשוניות. תמיד הוא שיבח את

הגיע בכל זאת. שוב למדתי על גדולתו והבנתו החינוכית. הרב לא רצה לאכזב את התלמידים, שחיכו כל כך הרבה זמן לטקס מיוחד ומרגש זה.

אציין שהרב חילק סידור או חומש גם לבנות, וזאת מתוך הערכה לתפקידן כאימהות לעתיד והיותן המחנכות של הדור הבא. המחזורים הבאים כבר לא זכו למעמד המיוחד הזה, ועבורנו זה לא היה אותו טקס כמו בכל שנה - העיקר היה חסר מן הספר. אנו מרגישים היום שברכותיו של הרב עומדות לנו בהצלחתנו החינוכית עם תלמידינו. באמת היינו כיתומים, כולנו מרגישים כבניו ונכדיו. בע"ה נחנך את תלמידינו לאור גדולתו בתורה ומידותיו המיוחדות.

ביקור בתערוכה לרגל שנת ה-70 לייסוד הרבנות הראשית

בשנת תש"ן הכנו בבית ספרנו, ממ"ד תורני הר-נוף, תערוכה גדולה על הרבנות הראשית ועל עשרת הרבנים הראשיים שהיו עד אותה העת, לכבוד שנת ה-70 לייסודה. הזמנתי את הרב, שהיה אז הרב הראשי, לבוא לבקר בתערוכה. להפתעתי הוא הסכים מיד למרות עיסוקיו הרבים. ואכן, ב-י"ב באייר הוא הגיע לביקור יחד עם ראש לשכתו, הרב שמואל זעפרני.

הביקור היה מרגש במיוחד, מראשיתו ועד סופו. מאות תלמידי בית הספר, לבושים בחולצות לבנות, עמדו ברחבת בית הספר וקיבלו את פניו בשירת "שאו שערים". הרב התרגש מאוד. הוא נעמד ליד המיקרופון שהכנו בחצר, ובירך בחן את כל התלמידים. התלמידים חזרו לכיתות, והרב נכנס לבקר בתערוכה. הוא גילה בה עניין רב, והתעכב על פריטים רבים. בסיום הביקור בתערוכה הוא הביע הערכה גדולה לתערוכה, ופנה אליי: "אני מבקש שתערוכה זו תעבור בכל הארץ, כדי שבני הנוער והציבור ידעו משהו על הרבנות הראשית", ואכן כך עשיתי. לאחר מכן הוא נכנס לחדר המורים לשיחה קצרה עם

ואכן, עד יום מותו הוא הגשים בעצמו בצורה המופלאה ביותר את אשר דרש מראשי העם - הפצת תורה בכל אתר ופעילות לאחדות העם. באותה תמונה כתבנו לרב זצ"ל ברכה בלשון חז"ל (תענית ה' ע"ב): "אילן אילן במה אברכך?... יהי רצון שיהיו צאצאי מעיך כמותך!" ואכן, הרב זכה שברכה זו התקיימה במלואה. תמונה זו הייתה תלויה בסלון בביתו של הרב זמן רב.

שיעור חינוך בחצי דקה

אני משמש גם כרב אולפנת "חורב" בירושלים. זכינו שהרב אליהו הגיע אלינו מספר פעמים, או לפני ראש השנה או לפני חג הפסח. שנה אחת הוא הגיע ל"ערב התעוררות" שהתקיים בלילה שלפני יום הכיפורים. מתוך המדרשים והסיפורים הרבים, שבה את ליבי סיפור אחד בעל מסר חינוכי אדיר:

ההתרגשות של הצוות והתלמידות לקראת בואו הייתה גדולה. הרב קבע את המזווה בפתח בית הספר, ולאחר מכן חתם על "אמנת ירושלים", לכבוד 25 שנה לאיחודה במלחמת ששת הימים. לאחר דברי ברכה קצרים הוא העביר הרצאה נהדרת שעסקה בתפקידה של האישה בעם ישראל. אחת מהנכדות של הרב הגישה לו שי בשם בית הספר, והרב התרגש מאוד לקבלו. המורה לאומנות הכינה כשי תמונה מעוטרת בה נכתב משפט אחד שהרב אמר בנאום שלו בעת הכתרתו לראשון לציון, ב-ב' בתמוז תשמ"ג בבית הכנסת רבן יוחנן בן זכאי: "על ראשי העם ללכת ממקום למקום כשמואל הרמתי בשעתו, ולהפיץ את המאור שבתורה לעם, להשקותם מים התורה והיראה, לאחד ולחבר את כל חלקי העם בארץ ובגולה להיות כאיש אחד וכאחים לכל דבר". הטקס אצלנו התקיים כחודש וחצי לפני שהרב סיים את תפקידו כרב הראשי לישראל.

ההנהלה. הוא שאל: "מה חסר לכם?" והמנהל השיב לו: "בית הספר שלנו הוא נפרד לבנים ובנות, אך משרד החינוך אינו מכיר בצורך שבכך, לכן ההורים מממנים את ההפרדה הזו, וזה נטל כבד מאוד". הרב השיב: "אל דאגה אכתוב על כך לשר החינוך, יצחק נבון". ואכן, הוא הבטיח וגם קיים. כעבור זמן קיבלנו מכתב ממשרד החינוך בו התבשרנו שההפרדה אושרה.

הביקור לא הסתיים בכך. הרב ירד לקומה התחתונה, שם המתינו לו תלמידי כתות ה' ח' לשיחה קצרה ולשאלות ותשובות. הוא התייחס בשיא הרצינות לכל שאלה ושאלה. לאחר מכן עברנו לאגף הבנות, גם שם הוא נתן שיחה קצרה וענה על השאלות של התלמידות. אחת מהתלמידות שאלה "מדוע האבא לא מברך ברוך שפטרנו" בעת הגיע ביתו לגיל מצוות, כשם שהוא מברך על בנו בהיותו בר-מצווה? הופתעתי משאלה זו, שאף פעם לא חשבתי עליה. הייתי סקרן מאוד לשמוע כיצד הרב ישיב לה על שאלה מפתיעה זו. הרב ענה לה בטוב טעם ובחוכמה רבה. לא ידעתי באותה העת שאותה בת שלחה מכתב ללשכתו, וביקשה ממנו שיענה לה בכתב על אותה שאלה, בנימוק שבעוד חודש יש לה בת-מצווה וברצונה להקריא את תשובתו בדרשתה. כדי לשמחה הרב נענה לבקשתה ברצון.

כיצד נודע לי הדבר? כאשר התחלתי לערוך את הספר "שו"ת הרב הראשי" לפתע נתקלתי במכתב מפתיע זה, ובתשובת הרב. כמובן הכנסתי את התשובה לספר (היא מופיעה בכרך של שנת תש"ן-תשנ"ג, סימן נ"ח). מתשובה זו למדתי שהרב התייחס ברצינות לתלמידה בכיתה ו' כמו לרב ראשי של עיר גדולה או לראש ישיבה גדול או לראש הממשלה.

חנוכת הבית

ב-י"ג בשבט תשנ"ג חנכנו את אגף הבנות של בית הספר הממ"ד התורני בהר-נוף. אורח הכבוד היה הרב אליהו.

שנה אחת יצא הרב, עוד לפני שהיה רב מפורסם, לשוק ארבעת המינים. ליד דוכן הלולים הוא ראה אברכים הבודקים בעיון את ראשי הלולים, תוך נגיעה בעלה העליון בידים, מתוך רצון למצוא לולב כשר למהדרין. קשה היה לו להתאפק, הוא פנה אליהם ואמר: "אתם גזלנים!" הם נדהמו. לתמיהתם על מה ולמה הם זכו לתואר מפקפק זה, הוא השיב: "בפתיחת העלה העליון פסלתם את הלולב, ובכך גרמתם נזק ממוני למוכר". למדתי מהרב זצ"ל לימוד גדול: חשוב מאוד להדר במצוות, אך לא על חשבון הזולת!

ביקורו האחרון אצלנו היה לפני חג הפסח. השיחה הייתה נפלאה, כרגיל מתובלת במדרשי חז"ל, הלכות וסיפורים שריתקו למעלה משש מאות תלמידות, מכיתה ז' ועד כיתה י"ב. הרב סיים את שיחתו ורצה לרדת מהבימה, אך עצרתי בעדו. רציתי להביע בפניו הערכה על שיחתו ולהודות לו בפני כל התלמידות על שהתפנה מכל עיסוקיו הרבים שלפני החג ונאות לבוא אלינו. איחלתי לו ולנו "שנזכה לאכול השנה מהפסחים ומהזבחים". הוספתי שאם מחר ייבנה בית המקדש, ככה יהיה עליי להקריב את קורבן הפסח. אמנם אני בקיא מספיק בהלכותיו, אך אני מוטרד מכך, כי כל שאלה וספק שיתעוררו לנו, נוכל לשאול מיד את הרב מרדכי אליהו. הרב שמע זאת, ניגש חזרה למיקרופון, ואמר בפני כל התלמידות: "הרב כ"ץ אתה טועה, לא אני אפסוק לכם! כאשר ייבנה בית המקדש ויבוא המשיח במהרה בימינו, יקומו לתחייה משה ואהרן, והם יפסקו לכם!" איזו ענווה, אם הכבוד לא מגיע לו, הוא יברח ממנו. היה זה "שיעור חינוך" המדהים ביותר שזכיתי לשמוע, אומנם הוא ארך פחות מחצי דקה, אך היה בו מסר נפלא לכל החיים.

שו"ת הרב הראשי

בשנת תשס"ח פנה אליי שלמה, בנו של הרב, בבקשה: כחוקר הרבנות הראשית, וכאחד מעורכי הספר "הרבנות

הראשית: שבעים שנה לייסודה", וכמי שזכה ליחס מיוחד מהרב, הוא מבקש שאקבל על עצמי לערוך ספר חדש ומיוחד במינו. כשהיה הרב אליהו רב ראשי, הוא כתב אלפי תשובות בהלכה, קצרות וארוכות, חלקן עם מקורות ונימוקים וחלקן ללא, לתלמידים ולתלמידות, למורים, לרבנים, לראשי ישיבות ולסתם "עמך", מהארץ ומהעולם כולו. התשובות מצויות בקלסרים המונחים כ"אבן שאין לה הופכין". בקשתו הייתה שאשב עם הרב ואעבור איתו על כל התשובות, כדי שהרב יתקן ויוסיף מקורות ונימוקים, כאילו הוא כותב את התשובות היום.

ברגע הראשון סירבתי - מי אני שאגע בדברים של הרב?! ביקשתי שהות למחשבה, אך כעבור זמן קצר הודעתי לבנו שאני מוכן לקבל את המשימה, וזאת מתוך מחשבה שבכך אוכל להחזיר לרב ולו במעט על כל מה שאני חב לו, על עזרתו בכתיבת ספריי בהלכה, ועל כל השנים בהן הוא חילק לתלמידי את הסיפור או את החומש.

ואכן, הגעתי לבית הרב לתחילת העבודה המשותפת. התקבלתי בחביבות רבה על-ידי הרב והרבנית. התיישבנו בחדרו הקטן העמוס באלפי ספרים. בפגישות הראשונות נכחה גם נכדתו, שהייתה אחראית על עריכת השאלות, וגם בני, שהיה אחראי על סידור הדפים ותיוק התשובות המתקנות בקלסר. לאחר מכן היו לי פגישות רבות ביחידות עם הרב, בהן ראיתי את גאוניותו ואת מידותיו המיוחדות. הוא עבר על כל תשובה, ובכתב ידו הוסיף ותיקן מה שנראה לו. כשסיים, הושיט לי את התשובה המעודכנת, ואמר: "קרא, האם זה מובן כעת?" קראתי ונהניתי. לעיתים השבתי: "סליחה, לא כל כך. אני רוצה שאת השו"ת הזה, בניגוד לספרי שו"ת אחרים, יקראו ויבינו גם תלמידי ותלמידותיי, לכן האם הרב מוכן להוסיף מספר מילים להבהרה וכן מקורות נוספים?" הרב הסכים מיד. הוספתי ושאלתי שאלות להבהרה ולתוספת העניין, והרב, בסבלנות רבה ובענווה גדולה, התייחס בכבוד רב לכל הערה ובקשה שלי.

פעם אחת ביקשתי שיוסיף מקור לאחת ההלכות שכתב. הרב ביקש ממני לתת לו את הספר שנמצא מאחורי גבי. הסתובבתי לאחור וראיתי רק סידורים. הרב ראה את המבוכה שלי, ואמר: "מאחורי הסידורים, בצד ימין נמצא הספר, קח אותו", וציין לי היכן לפותחו. כמובן המקור היה מדויק להפליא. מבני הוא ביקש שיביא לו מסכתות מהש"ס, שולחן ערוך, משנה ברורה, ועוד. תוך דקות הצטברו ספרים רבים על שולחנו. תוך שניות הרב מצא כל מקור כדי לצטטו במדויק. ראיתי גאונות אמיתית.

אחת הפגישות נקבעה לשעה 19:00, הגעתי 5 דקות לפני הזמן, והתיישבתי על כיסא מול דלת דירת הרב. בדקה ל-19:00 נפתחה לפתע הדלת. למרות שהרב היה שקוע בלימודו הוא לא שכח את מועד הפגישה, עמד בפתח והזמין אותי בחביבות רבה להיכנס פנימה.

פעם אחת נכנס אל הרב רב חשוב מחוץ לארץ עם בתו, וביקש את ברכתו לפני חתונתה. הבנתי שהשיחה ביניהם יכולה להיות אישית וביקשתי לצאת מהחדר, אך הרב לא נתן לי, ואמר: "אתה תשב במקומך!" כל העת הוא נתן לי את התחושה שהוא כל כולו שלי, וכרגע אני האורח החשוב ביותר שלו, ולכן אין סיבה שאצא מפני אורח לרגע. מספר פעמים הרבנית הכניסה קפה לרב, אך הוא סירב לשותות, תוך הסבר שכעת הוא עסוק בתורה. פעמים רבות, בין תשובה לתשובה, הוא סיפר לי סיפורים מרתקים על גדולי ישראל ועל ההווי של ירושלים של פעם. אכן, הכנסת האורחים שלו ושל הרבנית הייתה למופת.

אספר רק על תשובה אחת שהרב כתב, האומרת הכול על ייחודו בפסיקת הלכה. בזמנו הוא נשאל על-ידי פקיד גבוה במשרד הדתות: "האם מותר לתת לשאינם יהודים סכום כסף מקופות הצדקה הקבועות ליד הכותל המערבי?" תשובתו הייתה נחרצת: "לא!" אמרתי לרב: "כאשר התשובה שכבה בתוך קלסר במשרד הדתות איש

לברך על חכמי ישראל: "ברוך שחלק מחוכמתו ליראיו". שאלתי אותו: "על מי בדורנו אפשר לברך ברכה זו בשם ומלכות ללא חשש?" והוא השיב לי ללא היסוס: "על הרב אברהם שפירא" (ואכן, כחוקר הרבנות הראשית ביקרתי פעמים רבות ב"היכל שלמה", וראיתי את ההערכה וההערצה שהייתה ביניהם. למרות שלעיתים הייתה ביניהם מחלוקת בנושאים שונים, מעולם היא לא יצאה מחוץ לשכתם, מעולם לא היו ביניהם מריבות). כעת אני מכין את הכרך השלישי והרביעי של השו"ת, ולצער הרב כבר לא אוכל לשאול אפילו שאלות להבהרה.

אספר עוד "מופת" חינוכי הקשור לספר זה. לפני ראש השנה האחרון לחייו, שעתיים לפני כניסת החג, התקשר לביתי שלמה, בנו של הרב, ומודיע לי: "הרב (ששכב בבית החולים "שערי צדק"), רוצה לדבר איתך". לא האמנתי למשמע אוזני, הטלפון כמעט נפל מידי. הרב בחביבות רבה הודה לי על כל עמלי בהוצאת ספרו "שו"ת הרב הראשי", ובירך אותי ואת בני ביתי לשנה החדשה. התרגשתי מאוד. ביקשתי גם כן לברכו, בירכתיו בברכת כוהנים וברפואה שלמה, שיזכה במהרה לעמוד על רגליו ובע"ה נמשיך בעבודתנו המשותפת בכרך הבא. הרב הודה לי בהתרגשות על ברכותיי. גם הפעם למדתי ממנו לימוד גדול לכל החיים: להיות בן אדם, ולשים לב לפרטים הקטנים גם שעתיים לפני היום הגדול והקדוש! הבנתי מה זה להכיר טובה, ולא משנה מי עשה לך אותה, ומה כמותה או איכותה.

זכיתי להכיר מקרוב אדם ענק ומחנך גדול, שידע בענווה גדולה להתכופף ולרדת עד לרמה של תלמידים בכיתה א', כדי לרוממם ולהופכם בבוא היום לבני תורה אמיתיים. תמיד ידענו שהוא גדול וקדוש, אך לא ידענו עד כמה. כבר כעת אנו חשים בחסרוננו ומתגעגעים אליו. מי ייתן לנו תמורתו. יהי זכרו ברוך!

הספקנו לעבור על כל החומר. סיימנו זאת בערב שלפני ליל בדיקת חמץ. אמרתי לרב: "סיימנו את "ביעור החמץ", והודיתי לו על כל המאמץ שהשקיע, ואיחלתי לו ולרבנית חג שמח וכשר. לא ידעתי באותה העת שהייתי כנראה אחד מהאחרונים שראו את הרב על רגליו בענייני עבודה וכתובה. בשביעי של פסח הובהל הרב לבית החולים. כעבור זמן נדפס הספר "שו"ת הרב הראשי", והרב שמח מאוד לקבלו.

על התשובות בכרך השני, לצערי הרב, כבר לא זכיתי לעבור עם הרב. הוא שכב בבית החולים "שערי צדק". כאשר סיימתי את עריכת הספר הרב שכב בביתו, ונכנסתי אליו כדי לשאול את כל השאלות להבהרה שהיו לי. הרב השיב לי בבהירות על כולן. אחת השאלות עסקה בחובה

לא ידע עליה, אך כעת אם נפרסם אותה בספר יגידו על הרב שהוא גזען, אולי כדאי לוותר עליה?" תגובתו המידית הייתה: "מה אכפת לי!" הוא הוסיף ונימק את תשובתו: "היהודי שתרם מכספו התכוון לתת אותו לצורכי הכותל המערבי והדומה לכך, ולא להוצאות רפואיות וכדומה". זה היה לימוד גדול עבורי. הבנתי שאם הרב חושב שזו ההלכה, שום דבר לא יזיז אותו, ולא מעניין אותו מה יגידו בתקשורת ומה יחשבו עליו וכו'.

באחת הפגישות הרבנית הכניסה אל הרב מספר פעמים בקשות שהרב יאשר שמות לתינוקות שנולדו, לזיווג ועוד. ביקשתי מהרב שיסביר לי כיצד הוא קובע איזה שם ראוי ואיזה לא, ולהפתעתי הרבה, מתוך כבוד אליי, הוא הסביר לי זאת בקצרה.

דמות המופת השנתית

שם הרב: _____

נולד בתאריך: _____ היכן? _____

נפטר בתאריך: _____ בגיל: _____

שם אביו: _____ שם אמו: _____

תולדות חייו: _____

פועלו: _____

רבותיו: _____

תלמידיו: _____

ספריו: _____

סיפור אודותיו: _____

אופן הנצחתו (רחוב, מוסד, ספר, בול): _____

דבר תורה קצר ממשנתו: _____

אילו מידות וערכים למדת מהרב? _____

ערך: הרב שמואל כ"ץ, רב בתי ספר בירושלים וחוקר תולדות הרבנות הראשית.

"דָּרֵשׁ טוֹב לְעַמּוֹ"

טיפוח זהות ציונית-דתית
לאור דמותו של הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

שער שלישי

חינוך חברתי ערכי

- א. חינוך חברתי ערכי יסודי • « חגית לזר, הרב משה מלך ותהילה יצחקי
ב. חינוך חברתי קהילתי על יסודי • « פנינה בלוקה ושושי שפיגל

מכתח הלב מתוך אמונה

הרב מרדכי אליהו

חגית לזר, הרב משה מלך, תהילה יצחקי

▲ הליכות עולם

"כל הליכותיו של הרב מכוונות לאורה של הלכה, והיה בוחן כל מאורע וכל התנהגות לפי התוצאה ההלכתית... אצל הרב ראו ממש בחוש ובאופן קבוע שההלכות הן "הליכות עולם" ואין דבר בחייו שאינו מושפע מדברי התורה הקדושה, כי הם חיינו ואורך ימינו ממש, עד כדי כך שהיה אומר: "צריכים לשאוף למצב שהגוף ירגיש מעצמו את ההלכה" (מתוך "אביהם של ישראל לילדים").

בשיעור זה ניפגש עם המחויבות המוחלטת של הרב אליהו לדבר ה' המתבטא בהלכה. מתוך החמימות והרגישות של הרב ננסה לחשוב כיצד גם אננו יכולים לזכות ולהרגיל את עצמנו "לשאול תמיד מה ה' מבקש ממני ומה אני צריך לעשות ברגע זה לפי רצון הקדוש ברוך הוא".

▲ אהבת עולם

אהבת ישראל של הרב אליהו:

בשיעור נכיר מעט מהסיפורים על אהבת ישראל שאפיינו את הרב אליהו, נשווה עם דילמות ערכיות מעולם התלמידים ונסיק קומת יזמות בתחום זה.

מהלך הפעילות:
שלב א': במליאה

המנחה יפזר בחדר כרטיסים עליהם כתובים ערכים שונים (ניתן לבחור, להעתיק ולהגדיל מתוך הרשימה), ויבקש מכל אחד מהמשתתפים לבחור ערך אחד שחשוב בעיניו.

אחריות	אכפתיות	אחדות	אמת	אנושיות
הגינות	הארת פנים	דייקנות	הוקרת תודה	דוגמא אישית
החלטיות	קיום מצוות	הסתפקות במועט	התמדה	חברות
חדשנות	חריצות	יוזמה	יושר	משמעת עצמית
יסודיות	יצירתיות	נדיבות	נחישות	כנות
למידה	מחויבות	מסירות	מעורבות	מעשיות
מצוינות	מקוריות	לימוד תורה	משפחתיות	שלום
צדק חברתי	עקביות	צניעות	עזרה לזולת	ענוה

שלב ב': אישי

המנחה יבקש מכל אחד מהמשתתפים לענות בכתב על השאלה: האם הערך הזה בא לידי ביטוי בחיי? כיצד?

רציונל: אחת המטרות העיקריות בחינוך החברתי ערכי היא עיצוב זהותם האישית והציונית-דתית של התלמידים.

בפעילות זאת נתבונן בדמותו ובפועלו של הרב אליהו דרך סיפורים שסופרו עליו, נפנה זרקור לעשייה מרובה בתחומים מגוונים שמביאה לידי ביטוי מעשי יומיומי את עולם הערכים של הרב ונראה כיצד חי חיים של פעילות משמעותית למען הכלל לאור ערכי תורת ישראל.

התלמיד יקיים התבוננות פנימית לאור דמותו של הרב אליהו ומכשג עם עולם הערכים שלו.

מטרות:

- ללמוד מדמותו ופועלו של הרב אליהו על מתן ביטוי מעשי לעולם ערכי.
- לבחון ולברר את עולם הערכים האישי של המשתתפים.
- לקדם מיומנויות חברתיות ורוחניות sel אמוני כגון: עבודת צוות, חיבור רוחני והעמקה אמונית, העמקת החיבור למנהיגים רוחניים כמו הרב אליהו.
- לקדם התפתחות אישית אמונית כגון: פיתוח וזיכרון עבודת הנפש והמידות.

ב סיפור של ערכים

חינוך חברתי קהילתי עי"ס – שעת חינוך

פנינה בולקה ושושי שפיגל

"כללו של דבר, צריך האדם להיות מתבונן בשכלו תמיד בכל זמן ובזמן קבוע לו בהתבודדו, מה הוא הדרך האמיתי לפי חוק התורה שהאדם צריך לילך בו. ואחר כך יבוא להתבונן על מעשיו אם הם על הדרך הזה אם לא, כי על ידי זה ודאי שיהיה לו נקל לטהר מכל רע וליישר כל דרכיו" (הרב מרדכי אליהו).

שם היחידה: סיפור של ערכים

תחום: היחידה מתמקדת במידות בין אדם לחברו

שכבת גיל: על יסודי

אורך היחידה: שני שיעורים

שלב ג': קבוצות

- הרב אליהו מביא לידי ביטוי מעשי את הערכים לאורם חי.
- "לומדים על דמותו של הרב" - מתוך סיפורי "אביהם של ישראל".

המנחה יחלק את המשתתפים לקבוצות בנות 4-5 משתתפים. הקבוצות תקבלנה כרטיסיות ובהן קטעים מתוך הספר המתארים את האופן בו הרב אליהו הביא לידי ביטוי מעשי בחייו את הערכים שהובילו אותו, ושאלות לדיון ולמחשבה.

1 הרב אליהו מביא לידי ביטוי מעשי את הערכים לאורם חי

כרטיסיה 1 - ביצה אחת שהיינו מחלקים בין שנינו

"בימי בחרותו היה מו"ר לומד בישיבת "פורת יוסף" בעיר העתיקה בירושלים, אצל רבי עזרא עטייה. סיפר חכם אליהו שרים שהיה החברותא שלו בישיבה, כי הם היו יושבים ולומדים תורה מעת סיום תפילת ותיקין ועד אחרי חצות הלילה. והיו שניהם אוכלים פיתה אחת, לבן אחד וביצה אחת שהיו מחלקים אותה ביניהם חצי חצי. כך היו לומדים תורה מתוך עוני, לקיים מה שנאמר במשנה באבות: "כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחי צער תחיה, ובתורה אתה עמל. אם אתה עשה כן, אשריך וטוב לך. אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא" (אבות פרק ו' משנה ד').

(מתוך הספר "אביהם של ישראל", חלק ראשון, עמוד 19.
נערך על-ידי הרב שמואל אליהו)

שאלות לדיון:

1. מהו הערך (אחד או יותר) שעמד מאחורי התנהגותו של הרב אליהו?
2. מהם לדעתכם הכוחות שאפשרו לו לתרגם את הערך הזה לפעולה ממשית משמעותית?
3. מה מהדברים הללו אתם יכולים לקחת לחייכם, על מנת לתת ביטוי מעשי לערכים בהם אתם מאמינים?

2 הרב אליהו מביא לידי ביטוי מעשי את הערכים לאורם חי

כרטיסיה 2 - כך היא דרכה של תורה

לימוד התורה של הרב זצ"ל היה לשם דבר והיה לו כוח פסיקה עצום. כבר בצעירותו כשלמד בישיבת "פורת יוסף" התפרסם כפוסק. כתלמידים תמיד שאלנו וביררנו מה חכם מרדכי פסק בעניין זה או אחר. הוא היה עומד מול חכם בן ציון אבא שאול שהיה גאון ופוסק שונה ממנו, והיו ביניהם יחסי נעימות. ואנחנו הורגלנו בישיבה לשאול – מה חכם בן ציון פסק, ומה חכם מרדכי פוסק. גם בחוברות שיצאו אז בישיבה, היו מורגלים לרשום ומציינים את שתי הדעות: מה חכם בן ציון פסק ומה חכם מרדכי פוסק...

(מתוך הספר "אביהם של ישראל", חלק ראשון, עמוד 21,
נערך על-ידי הרב שמואל אליהו)

שאלות לדיון:

1. מהו הערך (אחד או יותר) שעמד מאחורי התנהגותו של הרב אליהו?
2. מהם לדעתכם הכוחות שאפשרו לו לתרגם את הערך הזה לפעולה ממשית משמעותית?
3. מה מהדברים הללו אתם יכולים לקחת לחייכם, על מנת לתת ביטוי מעשי לערכים בהם אתם מאמינים?

9 הרב אליהו מביא לידי ביטוי מעשי את הערכים לאורם חי

כרטיסיה 9 - זיהדות מנגיעה בדין

הרב היה דיין שנים רבות, ותמיד נזהר מאוד מלהיות נוגע בדין. כמה פעמים ניסו רבנים לדבר איתו על פסקי דין שהוא ישב בהם והוא לא הסכים לשמוע אותם כלל. במקרים בהם היה מדובר באנשים חשובים הוא היה שם את השכופרת של הטלפון על ברכיו כדי לא לנתק לאדם את הטלפון, אבל לא היה שומע את הדברים שלא ליפול באיסור תורה של "שמוע בין אחיכם". כמה פעמים פסל הרב את עצמו כאשר דיברו איתו אנשים במסווה של דברי תורה ואחר כך הסתבר שהם שלוחים של בעלי הדינים להשפיע על גזר הדין.

(מתוך הספר "אביהם של ישראל", חלק ראשון, עמוד 90. נערך על-ידי הרב שמואל אליהו)

שאלות לדיון:

1. מהו הערך (אחד או יותר) שעמד מאחורי התנהגותו של הרב אליהו?
2. מהם לדעתכם הכוחות שאפשרו לו לתרגם את הערך הזה לפעולה ממשית משמעותית?
3. מה מהדברים הללו אתם יכולים לקחת לחייכם, על מנת לתת ביטוי מעשי לערכים בהם אתם מאמינים?

4 הרב אליהו מביא לידי ביטוי מעשי את הערכים לאורם חי

ברטיסיה 4 - חונכת הפסיקה והפיקחות

פעם נכנס מישור אל הרב ומצאו כשהוא יושב ולומד בטור יו"ד. אמר לו הרב שמדי שנה בשנה חוזר הוא על תלמודו זה בטור, שאם לא כן, אינו מרשה לעצמו לפסוק בהלכות נידה (הרב זאב נוימן)

(מתוך הספר "אביהם של ישראל", חלק ראשון, עמוד 28.
נערך ע"י הרב שמואל אליהו)

שאלות לדיון:

1. מהו הערך (אחד או יותר) שעמד מאחורי התנהגותו של הרב אליהו?
2. מהם לדעתכם הכוחות שאפשרו לו לתרגם את הערך הזה לפעולה ממשית משמעותית?
3. מה מהדברים הללו אתם יכולים לקחת לחייכם, על מנת לתת ביטוי מעשי לערכים בהם אתם מאמינים?

5 הרב אליהו מביא לידי ביטוי מעשי את הערכים לאורם חי

ברטיסיה 5 - "שלום מדבר מרדכי"

יום אחד התקשר הרב אליהו אל הלשכה שלו. כשעניתי הוא הציג את עצמו כ'מרדכי' וביקש שאתן לו מספר של אדם מסוים. כיוון שהייתי חדשה במקום, לא הכרתי את אותו אדם שהרב חיפש, ואמרתי לו שאין פה אחד כזה. מובן שלא חשבתי לרגע שהאדם שנמצא על הקו הוא הרב בכבודו ובעצמו. הרב צלצל שנית וביקש שאעביר אותו למזכירה השנייה במקום. רק אז הבנתי שזה הרב שהתקשר. התמלאתי בוש ולמחרת בבוקר ניגשתי אליו וביקשתי את סליחתו. אמר לי הרב: "אני הוא זה שצריך לבקש את סליחתך, על כך שגרמתי לך עוגמת נפש".

(מתוך הספר "אביהם של ישראל" חלק ראשון, עמוד 61.
נערך על-ידי הרב שמואל אליהו)

שאלות לדיון:

1. מהו הערך (אחד או יותר) שעמד מאחורי התנהגותו של הרב אליהו?
2. מהם לדעתכם הכוחות שאפשרו לו לתרגם את הערך הזה לפעולה ממשית משמעותית?
3. מה מהדברים הללו אתם יכולים לקחת לחייכם, על מנת לתת ביטוי מעשי לערכים בהם אתם מאמינים?

3 הרב אליהו מביא לידי ביטוי מעשי את הערכים לאורם חי

ברטיסיה 3 - שלום בין הבדואים בנגב

היה זה בימי כהונתו של הרב אליהו כדיין בבית הדין בבאר שבע. בית הדין הרבני שכן בסמוך לבית הדין של המוסלמים, שהיה משרת את כל הבדואים שבנגב. פעם היה סכסוך גדול בין כמה שייחים בדואים לבין הבן של השייח' הגדול של הנגב.

הצדדים הובאו לבית הדין המוסלמי אך לא הצליחו להסכים על שום שופט מוסלמי שישפוט ביניהם. "יום אחד בדרכי לבית הדין ראיתי התקהלות גדולה סביב בית הדין של המוסלמים", סיפר הרב אליהו. "הסכסוך משך קהל רב של בדואים וההמולה הייתה רבה. לפתע ראיתי לחם זרוק ברחוב, הרמתי אותו, נישקתי אותו והנחתיו במקום גבוה. פתאום אני שם לב שאיזה שייח' רץ אחריי ועמו שני שוטרים ישראלים. פנה אלי השייח' הגדול של הבדואים בשפה הערבית ואמר לי: "אתה, אתה!" עשיתי עצמי כמי שאינו מבין את השפה הערבית, אבל השייח' הזקן לא הרפה ממני. השוטרים שהיו עימו הסבירו לי שהשייח' ראה אותי מרים את הלחם מהרצפה, ומעשה זה השאיר עליו רושם גדול, ולכן הוא מעוניין שאני אשפוט בתיק של בנו. אמרתי להם שאני מקבל משכורת כדי לדון בעניינים שבבית דין שלי ולא בסכסוכים של המוסלמים, אבל לא הייתה לי ברירה והסכמתי להיות בורר ביניהם. גם השייחים האחרים הסכימו שאני אהיה הבורר וחשבתי שיש בכך קצת כבוד שמיים, כי כשגויים מכירים בצדקת התורה ונושאה יש בזה דבר גדול. הסכמתי, ובסופו של יום עשיתי ביניהם פשרה וסולחה, וכולם יצאו מרוצים.

לאחר מכן הבנתי כי זה מה שאנו אומרים בכל יום בתפילה: "יהי רצון מלפניך ה' אלו-הי ואלו-הי אבותי שתצילני היום ובכל יום ויום מעזי פנים וכו' מדין קשה ומבעל דין קשה, בין שהוא בן ברית ובין שאינו בן ברית".

(מתוך הספר "אביהם של ישראל", חלק ראשון, עמודים 54-55,
נערך על-ידי הרב שמואל אליהו)

שאלות לדיון:

1. מהו הערך (אחד או יותר) שעמד מאחורי התנהגותו של הרב אליהו?
2. מהם לדעתכם הכוחות שאפשרו לו לתרגם את הערך הזה לפעולה ממשית משמעותית?
3. מה מהדברים הללו אתם יכולים לקחת לחייכם, על מנת לתת ביטוי מעשי לערכים בהם אתם מאמינים?

6 הרב גין מביא לידי ביטוי מעשי את הערכים לאורם חי

כרטיסיה 6 - לאכול בתשעה באב - לפעמים זו מצווה

בתשעה באב האחרון זכינו להיות עם הרב בבית. בערב תשעה באב אמרתי לרב: 'הרב, אתה יודע שאתה לא צם...' הוא שאל אותי אם אני אומר את זה בגדר של חבר או רופא, ועניתי שבגדר של רופא. הרב אמר לי: 'אני אתחיל לצום, תבוא לבקר אותי מחר, אם תראה שזה קשה עליי, אפסיק'. באתי למחרת בעשר בבוקר, לקחתי מדדים ואמרתי לרב: "צריך תרופות ולשתות". הרב הסכים ואמר: "תביא את התרופות וכוס מים". הגשתי לו את המים והוא החל לומר: "לשם ייחוד קודש בריך הוא ושכינתא בדחילו ורחימו ורחימו... הריני בא לקיים מצוות 'ונשמרתם מאוד לנפשותיכם' ולשמוע בקול רופא". בלע את הכדורים ושתה. אמרתי לו: "הרב למה לא ברכת?" אז הוא ענה: "לא שתיתי מהצמא שלי אלא כי אתה אמרת לי".

כל תשעה באב האחרון שלו, הרב שכב על מזרון על הרצפה (ד"ר אפרים שמבה, רופאו האישי של הרב).

(מתוך הספר "אביהם של ישראל" חלק ראשון, עמוד 44.
נערך על-ידי הרב שמואל אליהו)

שאלות לדיון:

- מהו הערך (אחד או יותר) שעמד מאחורי התנהגותו של הרב אליהו?
- מהם לדעתכם הכוחות שאפשרו לו לתרגם את הערך הזה לפעולה ממשית משמעותית?
- מה מהדברים הללו אתם יכולים לקחת לחייכם, על מנת לתת ביטוי מעשי לערכים בהם אתם מאמינים?

7 הרב אליהו מביא לידי ביטוי מעשי את הערכים לאורם חי

כרטיסיה 7 - כשהרב צעק על הבחור

הרב מאוד התאמץ לשוחח עם זוגות על שלום בית בזוגיות. באחד המקרים שלחתי אליו להתייעצות זוג שעמד לפני נישואין. השוני בין השניים היה גדול, שכן הבחורה הייתה טיפוס רגזן וצעקני, והבחור שקט ועדין. לא ידעתי מה לייעץ להם בשאלה האם להתחתן. הלכנו יחד למו"ר הרב, הם הציגו את עצמם, ואז לפתע הרב החל לצעוק על הבחור צעקות רמות. הייתי המום, שנים רבות אני מכיר את הרב ומעולם לא שמעתי את הרב צועק. אחרי שסיים לצעוק, אמר להם הרב: 'אתם יכולים להתחתן, זה בסדר'. למחרת שאלתי את הרב לפרש התנהגותו, והוא הסביר: 'הבחורה צעקנית ורציתי לבדוק אם הבחור יכול לסבול צעקות בלי להתרגז. ראיתי שהוא עומד בכך בכבוד, לכן אמרתי להם שהם יכולים להתחתן' (הרב דב ביגון, ראש 'מכון מאיר').

(מתוך הספר "אביהם של ישראל", חלק ראשון, עמוד 33. נערך על-ידי הרב שמואל אליהו)

שאלות לדיון:

- מהו הערך (אחד או יותר) שעמד מאחורי התנהגותו של הרב אליהו?
- מהם לדעתכם הכוחות שאפשרו לו לתרגם את הערך הזה לפעולה ממשית משמעותית?
- מה מהדברים הללו אתם יכולים לקחת לחייכם, על מנת לתת ביטוי מעשי לערכים בהם אתם מאמינים?

10 הרב אליהו מביא לידי ביטוי מעשי את הערכים לאורם חי

כרטיסיה 10 - צניעות - סגוריה

למרות שהרב מאוד רצה ללמד זכות על ישראל, הוא היה מקפיד מאד על ענייני צניעות וקדושה שיהיו כראוי. פעם אחת הוא הלך לציון של אביו, הרב סלמאן אליהו, וראה שם אישה אחת הולכת עם כיסוי ראש אך בלי שרוולים ועם מכנסיים קצרים. ובלשון הרב: בלי ידיים ובלי רגליים. אמר לה הרב שאם היא רוצה שתתקבל תפילתה, היא צריכה להקפיד על צניעות. אמרה לו: אינך רואה ששמתי מטפחת על הראש? אמר הרב לריבונו של עולם: רואה אתה שיהודים רוצים להקפיד על צניעות וקדושה, הנה תראה את האישה היהודיה הזו, אבל היא לא ידעה שצריך להקפיד על צניעות בידיים וברגליים.

(מתוך הספר "אביהם של ישראל", חלק ראשון, עמוד 63. נערך ע"י הרב שמואל אליהו)

שאלות לדיון:

- מהו הערך (אחד או יותר) שעמד מאחורי התנהגותו של הרב אליהו?
- מהם לדעתכם הכוחות שאפשרו לו לתרגם את הערך הזה לפעולה ממשית משמעותית?
- מה מהדברים הללו אתם יכולים לקחת לחייכם, על מנת לתת ביטוי מעשי לערכים בהם אתם מאמינים?

8 הרב אליהו מביא לידי ביטוי מעשי את הערכים לאורם חי

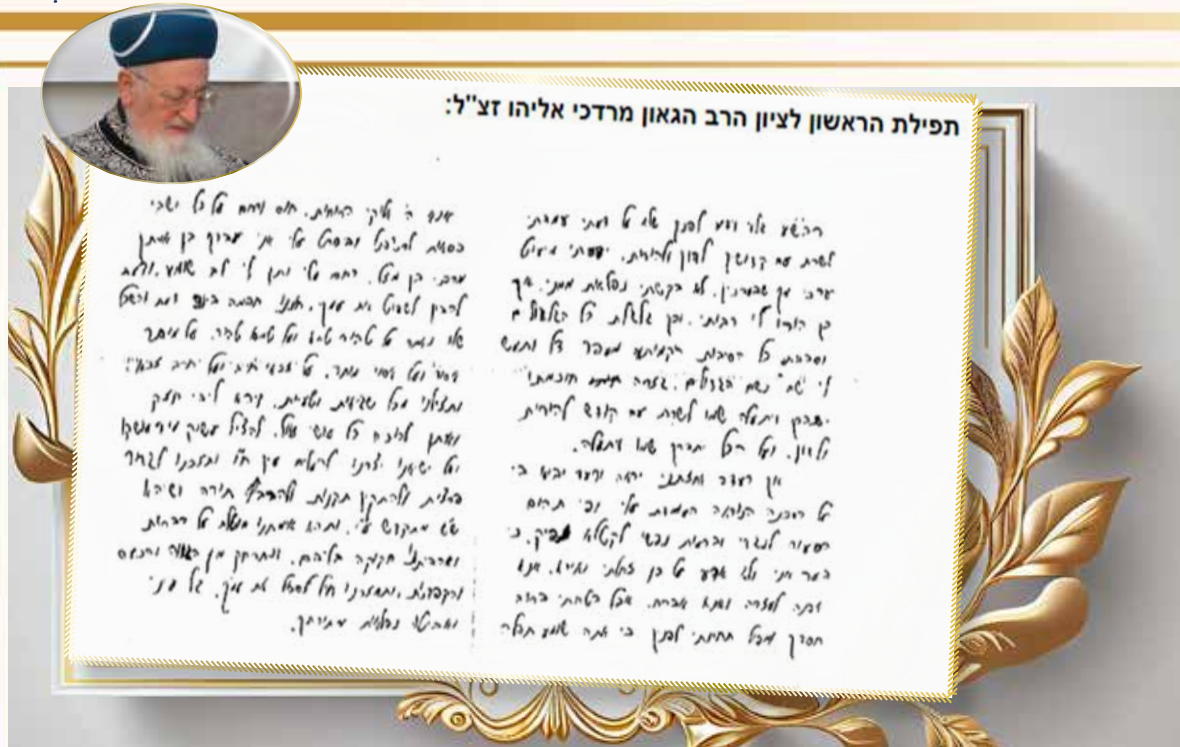
כרטיסיה 8 - שוכח לרדת

בצעירותו, כשהרב שימש בתור דיין בבאר שבע, היה מבקש מנהגי מונות השירות להזכיר לו לרדת בבית הדין, כי מרוב שהיה שקוע בלימודו, הוא לא הבחין כשהגיע ליעדו (הרב שמואל זעפרני, ראש לשכת הרב).

(מתוך הספר "אביהם של ישראל" חלק ראשון עמוד 25,
נערך על-ידי הרב שמואל אליהו)

שאלות לדיון:

- מהו הערך (אחד או יותר) שעמד מאחורי התנהגותו של הרב אליהו?
- מהם לדעתכם הכוחות שאפשרו לו לתרגם את הערך הזה לפעולה ממשית משמעותית?
- מה מהדברים הללו אתם יכולים לקחת לחייכם, על מנת לתת ביטוי מעשי לערכים בהם אתם מאמינים?

תפילת הראשון לציון הרב אליהו זצ"ל

"ריבונו של עולם, גלוי וידוע לפניך שלא על דעתי עמדת לשרת עם קדושך לדון ולהורות. ידעתי מיעוט ערכי מן שבערכיך. לא בקשתי נפלאות ממני, אך כך הורו לי רבותי וכך גלגלת כל הגלגולים וסבבת כל הסיבות. הקימות מעפר דל ותעש לי שם כשם הגדולים. גזרה חוכמתו יתברך ויתעלה שמו לשרת עם קדוש להורות ולדון, ועל הכל יתברך שמו ויתעלה. אך רעדה אחזתני, יראה ורעד יבוא בי, על הסכנה הנוראה העומדת עליי ופי תהום הפעור לנגדי וברעות נפשי לקטלא נפיק. כי בער אני ולא אדע על כן זחלתי ואירא. אנא אפנה לעזרה ואנא אברח. אבל בטחתי ברוב חסדך ומפיל תחינתי לפניך, כי אתה שומע תפילה. אנא ה' אלוהי הרוחות, חוס ורחם על כל יושבי כיסאות למשפט ובפרט עליי אני עבדך בן אמתך מרדכי בן מזל. רחם עליי ותן לי לב שומע ודעת להבין לשפוט את עמך.

חוננו חכמה בינה דעת והשכל. שלא נאמר על טהור – טמא, ועל טמא – טהור. על מותר – אסור, ועל אסור – מותר. על זכאי – חייב, ועל חייב – זכאי. ותצילנו מכל שגיאות וטעויות, ויהא ליבי חזק ואיתן להוכיח כל עושי עוול, להציל עשוק מיד עושקו. ואל ישיאנו יצרנו להעלים עין ח"ו ותזכנו לגדור פרוצות ולהתקין תקנות ולהרביץ תורה ושיהא שם שמיים מתקדש על ידינו. ותהא אימתנו מוטלת על הבריות ואהבתנו חקוקה בליבם ונתרחק מן הגאווה והכעס והקפדנות.

ותאזרנו חייל לסבול את עמך. גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך."

שלב ד': במליאה

המנחה יבקש מנציגי הקבוצות השונות להציג את תשובותיהן במליאה.

המנחה יאמר למשתתפים כי לאחר פטירתו של הרב נמצאה בארנקו תפילה. את התפילה כתב הרב כשהיה עוד דיין צעיר והיא הייתה בכיסו עד ליום מותו.

(מצ"ב קישור לתפילה באתר ישיבה)

המנחה יקריא את התפילה.

ה. איזה ערכים באים לידי ביטוי בתפילה שנשא הרב אליהו בכל יום?

ו. מה אנחנו לומדים על אישיותו?

התפילה של הרב הולחנה. המנחה יקרין את אחד הסרטונים הבאים:

• חיים ישראל – תפילת הרב (3:30 דקות)

<https://www.youtube.com/watch?v=6Dpfmo5GR34>

• תפילת הרב – סרטון מרגש, ביצוע הרב שמואל אליהו ויונתן רזאל (4:30 דקות)

<https://www.youtube.com/watch?v=WF6ZfZ4DbNU>

• תפילת הרב מרדכי אליהו זצ"ל | הגאון הרב מרדכי אליהו זצ"ל | בית המדרש | אתר ישיבה (yeshiva.org.il)

שלב ה': במליאה

העמקת החיבור למנהיגים רוחניים כמו הרב אליהו וקידום ההתפתחות האישית אמונית.

- המנחה יבקש מכל אחד מהמשתתפים לבחור מתוך הערכים שהרב אליהו חי לפיהם, ערך אחד שהיה רוצה לקדם אצלו.
- כל משתתף יכתוב את הערך שבחר באותיות גדולות בראש דף חלק.
- בכל פעם שהמנחה ייתן סימן, כל משתתף יעביר את הדף למי שיושב לימינו.
- מי שיקבל את הדף יכתוב עליו הצעה יצירתית קלה ליישום כיצד ניתן להביא את הערך הזה לידי ביטוי בחיי היום-יום. בסיום הכתיבה יקפל את חלק הדף שעליו כתב.
- כשהמנחה יורה על כך, שוב כל אחד יעביר למשתתף שלימינו שיכתוב הצעה משלו.
- הדף יעבור בין המשתתפים עד שיחזור לבעל הערך.
- בסוף הפעילות כל משתתף יחזיק בידו דף עם רעיונות רבים באשר ליישום הערך החשוב לו בחייו.

"דַרְשׁ טוֹב לְעַמּוֹ"

טיפוח זהות ציונית-דתית
לאור דמותו של הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

שער רביעי

דמותו של הרב מרדכי אליהו בתחומי הדעת:

א. היסטוריה	ה. תקשורת
ב. תושב"ע	ו. ספרות
ג. חינוך לחיי משפחה	ז. מחשבת ישראל
ד. מתמטיקה	ח. חינוך לשוני

א היסטוריה

הגותו ומעשיו של הרב מרדכי אליהו בזיקה להיסטוריה של מדינת ישראל

כתיבה: ד"ר מאיר בן שחר, מנכ"ל ארצי

להיסטוריה בחמ"ד,

ייעוץ פדגוגי: בלהה גליקסברג, מנכ"ל היסטוריה

בחמ"ד

 שכבת גיל: חטיבה עליונה

 אורך היחידה: שיעור אחד

 רציונל: הרב מרדכי אליהו שימש מורה דרך לרבים בהלכות ציבור. לאורך חייו מדינת ישראל חוותה משברים ושינויים שנגעו בשאלות של זהות, ערכים וגאולה. הנהגתו של הרב אליהו והתפתחות השקפתו בשאלות אלו נותרו רלוונטיות גם לימינו.

 מימוניות: ציר זמן, קריאה ביקורתית, שיח טיעוני

 ערכים: ערכות הדדיות, ארץ ישראל, סובלנות

מבנה היחידה

חלק א': ציר הזמן הכפול – פעילותו ותפקידיו הציבוריים של הרב אליהו בזיקה לציר הזמן של מדינת ישראל

חלק ב': מברית הקנאים ל'אביהם של ישראל' – נקודות ציון בהתפתחות הגותו ופעילותו של הרב אליהו: קריאה ודיון במקורות שונים

חלק ג': דיון וסיכום

מהלך היחידה:

חלק א': ציר הזמן

התלמידים יבנו שני צירי זמן מקבילים – האחד יתאר את פעילותו ותפקידיו הציבוריים של הרב אליהו, והשני יתאר אירועים משמעותיים בתולדות המדינה.

ציר הזמן יאפשר לבחון כיצד עיצבו התפקידים שבהם נשא הרב אליהו את השקפת עולמו והגותו ביחס להתרחשויות שונות בחיי המדינה.

לעריכת ציר הזמן של הרב אליהו ניתן להשתמש בקישור הבא: [הרב אליהו - מצגת](#)

חלק ב': מ'ברית הקנאים' ל'אביהם של ישראל'

1. הרב אליהו היה חבר בארגון ברית הקנאים. קראו את המקורות הבאים שעוסקים בברית הקנאים ואת התייחסותו של הרב אליהו לנושא:

א. מידע על ברית הקנאים ומטרותיה: [ברית הקנאים](#) – ויקיפדיה (wikipedia.org)

א. נוסח ההשבעה שנהג בברית הקנאים, ושנעשה על ידי הרב אליהו:

"דע כי ארוכה היא דרכנו, קשה היא ומלאת חתחתים, הקרבה ללא גבול נדרשת בדרך זו אל המטרה הקדושה והנעלה. היום אתה נכנס למסגרת קנאית אשר מטרתה להשליט את חיי התורה במדינה ובעם, בכל הדרכים! וגם התוקפניות!"

ב. קרא אחרי: "הָלֹא מִשְׁנֵאֵי ה' אֲשֶׁנָּא וְכִתְקוּמֵיָהּ אֲתִקְוֹטָא. תִּכְלִית שְׁנֵאָה שְׁנֵאָתִים לְאֻפִּים חַיֵּי לִי. חֲקִנְנִי אֶל וְדַע לְכָפִי כְּחֲנִי וְדַע שְׂרַעְפִּי. וְרָאָה אִם דָּרָךְ עֲצָב פִּי יִנְחֵנִי בְּדֶרֶךְ עוֹלָם" (תהילים ק"ט, כ"א-כ"ד).

ג. דברי הרב אליהו ביחס לברית הקנאים כעבור מספר עשורים:

"זאת הייתה התלהבות זמנית, האווירה גררה, הייתי נאיבי. אני מודה בטעות שעשיתי. את דעותיי לא שיניתי, אבל הדרך שבחרתי ללכת בה אז הייתה מוטעית" (המקורות מתוך מאמרו של הרב שי הירש, 'אורות אליהו': יחסו של מ"ר הרב הגאון הרב מרדכי אליהו זצ"ל למדינת ישראל ולמאורעות התקופה).

הסבירו: מה הייתה הטעות שאלה מתייחס הרב אליהו, ומדוע היא התרחשה לפי הסברו?

2. מדינת ישראל: בין גאולה לנסיגה מגאולה

קראו את דברי הרב ביחס למשמעותה של מדינת ישראל:

"הדבר החיובי והיסודי בהקמתה של מדינת ישראל הוא קודם כל הסרת שלטון זר בארצנו. לכך התפללנו. אבל כלל עם ישראל התפלל גם לגאולה שלמה ואמיתית, דהיינו לתקופה שבה "לא ישא גוי אף גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה" (ישעיהו ב', ד'). לכך

- כיצד הייתם מגדירים את יחסו של הרב למוסדות המדינה והממשלה לאור קטעים אלו?

שלב ג': דיון מסכם

- לאור העיון והלימוד בקטעים אלו: האם נראה לכם שחל שינוי בהשקפת עולמו של הרב אליהו מאז ימיו בברית הקנאים? איזה תפקיד מילאו התפקידים הציבוריים בהם כיהן הרב אליהו בעיצוב עמדתו?

3. היה לא תהיה: מחשבות בעקבות תוכנית ההתנתקות מגוש קטיף וצפון השומרון

בעקבות ביצוע תכנית ההתנתקות מגוש קטיף ובצפון השומרון נשמעו קולות שונים בציבור הדתי-לאומי ביחס למדינה ומוסדותיה. קראו את קובץ המקורות הבא וענו על השאלות:

ערב ביצוע תכנית ההתנתקות הופנתה לרב שאלה בעניין אופי המאבק:

שאלה: האם צורת המחאה של "חסימת כבישים" כפי שעושים פועלי נמלים, נהגי מוניות ואחרים מותרת גם נגד גירוש יהודים?

הרב אליהו: אנחנו צריכים להרבות "אהבת חינוך" ולא "שנאת חינוך". מאידך, יש חובת מחאה על הגירוש המתוכנן, לכן אני חוזר על דבריי שפורסמו במכתב ש"מותר לחסום כבישים רק כשיש דרך נסיעה חלופית".

לאחר שתוכנית ההתנתקות יצאה אל הפועל הופנתה אל הרב שאלה ביחס להמשך הזיקה למדינת ישראל ומוסדותיה:

שאלה: היום יש שחושבים להתנתק מהמדינה. להקים מרשם אוכלוסין נפרד, להקים הנהגה אמונית, לחשוב פעמיים אם להתגייס לצבא ועוד. לכתחילה, האם זה נכון להתנתק מהמדינה? האם זה נכון להסתגר בתוכנו?

הרב אליהו: לא, צריך להיזהר לא לריב. הרמב"ם כותב שאדם שרוצה לחזור בתשובה, צריך לעשות ההיפך ממה שעשה כל הזמן. למשל: אם היה קמצן, שיהיה ותרן קיצוני עד שיגיע לדרך האמצעית. אין דבר כזה ללכת, לעזוב, אין! אין דבר כזה! צריך להמשיך לעזור, לסייע. הממשלה נכשלה פעם אחת - תלמד מוסר. בגמרא כתוב "גזירא עבידא דבטלא".

לצערנו, טרם הגענו. התפללנו ואנו שואפים שלא תהיה מחלוקת בעם ישראל, אך גם לכך למרבה הצער טרם הגענו. אבל, כל זה לא מעיב על שמחה אמיתית שזכה לה דורנו כשאין עלינו שלטון זר. נמשיך להתפלל ולקוות לבואו של המשיח במהרה.

אין כל ספק שבימים אלו נעשו לאבותינו ולנו ניסים ונפלאות, ואפשר לומר אפילו פלאי פלאות, שהרי רבים עמדו לכלותינו, ובאמצעים דלים הקב"ה סייע שניצלנו מהם, וידינו גברה על אויבינו. ברור הוא שניסים אלו שנעשו לנו לא בזכותנו נעשו, אלא בזכות אבותינו ואבות אבותינו שצורפו כולם יחדיו. לפיכך על-פי ההלכה כל מי שנעשה לו נס חייב להודות ולהלל, לשבח ולרומם את שם ה'. דוד המלך התקין פריקים מיוחדים בתהילים שייאמרו על-ידי מי שנעשה לו נס. הספרדים נהגו לומר את ההלל בלא ברכה, ויש לאומרו לאחר קדיש תתקבל שלאחר "ובא לציון".

- מה הם ההיבטים החיוביים בזהותה של מדינת ישראל לפי הרב? מה לדעת הרב מעיב על השמחה השלמה בהקמת המדינה?
- לאחר שהרב שך כינה את הציבור החילוני 'אוכלי שפנים', הגיב הרב אליהו בדברים הבאים: "גם אוכלי חזיר ושפנים הם יהודים, ואפילו אם כל הרבנים יחליטו כמו הרב שך, הם לא יכולים להפקיע את השם "יהודי" מאף אדם".
- האם ניתן להצביע על קשר עקרוני בין עמדת הרב לגבי המדינה לבין עמדתו ביחס לציבור החילוני?

ב תושב"ע

ביקור חולים לדמותו של הרב מרדכי אליהו

הרב דוד עצמון

נושא / שם היחידה: ביקור חולים

ערכים: בין אדם לחברו

שכבת גיל: על יסודי (מתאים גם לחט"ב ברמה גבוהה)

אורך היחידה: שיעור כפול

ההכנות ליחידה: מומלץ לשים כל פיסקה בעמוד נפרד עם השאלות תחתיה. אפשר גם לחלק לכל זוג / קבוצה חלק מהפסקאות.

רציונל: מדובר בנושא רלוונטי, הרב אליהו שילב בו גם סיפורים אישיים על עצמו.

קידום ידע, מיומנויות וערכים SEL אמוני במהלך היחידה: ידע, ערכים, אוריינות לשונית.

מבנה היחידה:

פתיחה - הצגת נושא השיעור במליאה

שלב א' - לומדים בזוגות או בשלושות כמה פסקאות מתוך מאמר שכתב הרב על ביקור חולים, ועונים על שאלות.

שלב ב' - קוראים בקבוצות שני סיפורים שסיפר הרב על עצמו ומנסחים תובנות מתוך הסיפורים. התלמידים מוסיפים סיפורים אישיים שלהם ומנסחים תובנות גם להם.

סיכום - מסכמים במליאה את התובנות. מנסחים כללים לביקור חולים עבור הכיתה / בית הספר / תנועת הנוער.

מהלך היחידה:

פתיחה: הצגת נושא השיעור במליאה

המנחה יספר לתלמידים שבמפגש יעסקו במצוות ביקור חולים לאור דבריו ודמותו של הרב אליהו. הלימוד יתבסס על מאמר שכתב הרב אליהו. המאמר מופיע בספר השו"ת (שאלות ותשובות) שלו הנקרא "מאמר מרדכי" בכרך ג' חלק יורה דעה סימן כ"א.

המאמר ארוך ובמפגש נעסוק רק בחלקו.

המעוניינים יכולים לעיין בכולו (אפשר להגיע למאמר גם באופן מקוון באמצעות פרויקט השו"ת).

מומלץ להציג את הספר עצמו אם אפשרי. מצ"ב קישור לתמונה של הכריכה: product_34636.jpg (450x637) [\(\(breslev.co.il](http://breslev.co.il)

שלב א': לומדים כמה פסקאות מתוך מאמר שכתב הרב על ביקור חולים, ועונים על שאלות

המנחה יחלק את התלמידים לזוגות או לשלושות, וכל זוג או שלישייה יקבלו את הפסקאות מתוך התשובה של הרב אליהו (נספח 1).

התלמידים ילמדו את הפסקאות ויענו על השאלות. אפשרות נוספת: לצלם כל פיסקה עם השאלות שאחריה על דף נפרד, וכל זוג יקבל רק חלק מהפסקאות.

שלב ב': קוראים בקבוצות שני סיפורים שסיפר הרב על עצמו ומנסחים תובנות מתוך הסיפורים. התלמידים מוסיפים סיפורים אישיים שלהם ומנסחים תובנות גם להם.

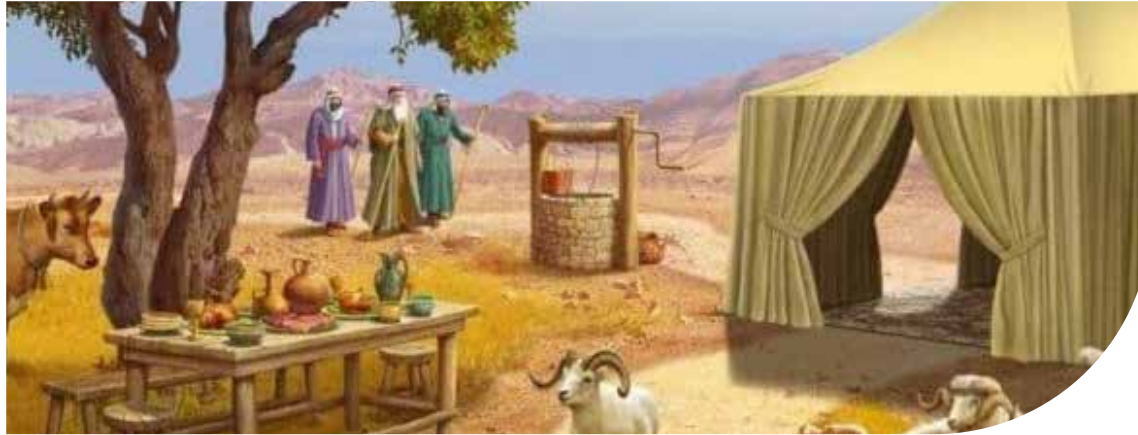
המנחה יחלק לקבוצות את שני הסיפורים שסיפר הרב אליהו על עצמו. התלמידים יקראו את הסיפורים ויבצעו את המשימה.

בשתי הפסקאות הבאות הרב אליהו מספר שני סיפורים שקשורים לביקור חולים שהוא עשה.

- קראו את שני הסיפורים ונסחו מכל אחד מהם הנחיה לביקור חולים, שאפשר ללמוד מהסיפור.

א.

ובידי הווה עובדא (תרגום: בי היה המעשה), בשכן עשיר גדול והיו לו בנים חשובים, חלקם רבנים וחלקם בשאר משרות מכובדות. וכל בוקר הייתי רואה אותו בהליכתו לבית הכנסת או בחזרתו. ופעם אחת לא ראיתי אותו, והלכתי ודפקתי על דלת ביתו אך אין קול ואין עונה, וחזרתי ודפקתי פעמים רבות והנה אני שומע 'קול ענות חלושה'. וביקשתי שיביאו בעל מקצוע שיפרוץ את הדלת, ונמצאו שם בעל הבית ואשתו שוכבים במיטתם ובידם המרשם של התרופות ואין מי שיקנה ויביא להם את התרופה.

כבר נאמר (שם ד', כ"ד): "כִּי ה' אֱלֹקֶיךָ, אֵשׁ אֹכֶלֶה הוּא!"
אלא להלך אחר מידותיו של הקדוש ברוך הוא וכו'.
הקדוש ברוך הוא ביקר חולים, דכתיב (בראשית י"ח, א'):
וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בְּאַלְנֵי מֶמְרָא - אֵף אֵתָה בָקֵר חֹלִים."

ובגמ' בנדרים (ל"ט ע"ב) מובא: "ר' חלבו חלש, נפק ר'
כהנא אכריז: "ר' חלבו באיש. לא איכא דקא אתי". אמר
להו: "לא כך היה מעשה בתלמיד אחד מתלמידי ר'
עקיבא שחלה, לא נכנסו חכמים לבקרו, ונכנס ר' עקיבא
לבקרו, ובשביל שכיבדו וריבצו לפניו חיה". אמר לו:
"רבי, החייתני". יצא ר' עקיבא ודרש: כל מי שאין מבקר
חולים כאילו שופך דמים."

תרגום: רבי חלבו חלה. רב כהנא הודיע זאת, אבל אף
אחד לא בא לבקרו. אז רב כהנא אמר (לתלמידיו או
לציבור): "הרי היה מקרה עם אחד מתלמידי רבי עקיבא
שחלה וחכמים לא באו לבקרו, ורבי עקיבא נכנס לבקר
אותו, טאטא את הרצפה ושטף אותה, והתלמיד הבריא.
ורבי עקיבא דרש: מי שלא מבקר חולים כאילו שופך
דמים."

הרי נתבאר שמלבד חשיבות המצווה להידיבק בקב"ה

נספח 1: הרב אליהו על ביקור חולים

לימדו את הפסקאות המצוטטות שלפניכם וענו על
השאלות שאחריהן.

ביקור חולים

אחת מן המצוות השכיחות בימינו היא מצוות ביקור
חולים. מפני שרבים מזלזלים בה משום אי ידיעה, או
מפני חוסר מודעות לחומרתה וחשיבותה הרבה, וגם
המשתדלים לקיימה טועים פעמים רבות בהלכותיה
ואינם עושים כהוגן, נבוא לבאר את מקורה, טעמיה,
וגדרי הלכותיה:

– עיינו בפסקה הפותחת. הרב אליהו מציין שלושה סוגי
אנשים שלמענם הוא מרגיש צורך לכתוב על מצוות
ביקור חולים.

- מי הם שלושה סוגי אנשים אלו?

הגמרא בסוטה אומרת (י"ד ע"א): "ואמר ר' חמא בר
חנינא: מאי דכתיב (דברים י"ג, ה') "אֲחֵרֵי ה' אֱלֹקֶיכֶם
תִּלְכּוּ", וכי אפשר לו לאדם להלך אחרי שכינה? והלא

ב.

ובדידי הוה עובדא (תרגום: בי היה המעשה) שבאתי
לבקר כמה פצועים שנכגעו בפיגוע, ושכב שם גם
המאבטח הערבי שנמנה על בני העדה הדרוזית
וביקרתי גם אותו. ולידו שכב גם ערבי נוסף שהתפעל
מאוד מהיחס המיוחד שהענקתי לאותו מאבטח. לאחר
זמן נודע לי שהוא השייח' הגדול של הדרוזים, ולימים
ניצלתי זאת להשיג ממנו כמה דברים מועילים וטובים.

– ספרו בקבוצה סיפורים משמעותיים שאירעו לכם
סביב ביקור חולים. נסחו הנחיות גם לאור סיפורים
אלו.

שלב ג': מליאה

רכזו על צידו האחד של הלוח את ההנחיות שניסחו
התלמידים בשלב ב'.

לאחר מכן כתבו בצדו השני של הלוח אלו הנחיות
רלוונטיות אפשר לנסח עבור תלמידי הכיתה / בית הספר
/ הישיבה / האולפנה / תנועת הנוער.

סיכום: מסכמים במליאה את התובנות. מנסחים כללים לביקור חולים

המנחה ירכז במליאה את ההנחיות שניסחו התלמידים
מתוך הסיפורים.

התלמידים ינסחו הנחיות לביקור חולים שרלוונטיות
עבור הקבוצה שלהם.

ביקור חולים כשאינן בביקור עזרה לחולה

בביקור הקדוש ברוך הוא את אברהם מובא בתורה (בראשית י"ח, א'): "וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בְּאַלְנֵי מַמְרֵא" ודרשו חז"ל (בבא מציעא פ"ז ע"ב, סוטה י"ד ע"א) שבא לבקר את החולה, שיום שלישי היה למילתו ובא הקדוש ברוך הוא לשאול בשלומו. ולכאורה יש לתמוה, הרי בפסוק אחר כך מובא: "וְהָיָה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו", ורש"י מפרש שם שהיו שלושה מלאכים ולכל אחד שליחות אחרת, ואחד מהם הוא רפאל שבא לרפאות את אברהם. נשאלת השאלה: כיוון שהקב"ה בכבודו ובעצמו בא לבקר את אברהם ויכול לרפאו, לשם מה הוצרך לשלוח גם את רפאל?

אלא שהקב"ה בא ללמדנו שבמצוות ביקור חולים מחויב כל אחד ואחד, גם מי שאינו רופא ואין לו דבר מסוים שיכול לעזור בו לחולה, אלא עצם ביקורו הוא מצווה, ולכך נשלח רפאל לרפאות את אברהם, והקב"ה בא בכבודו ובעצמו רק לשם עצם מצוות ביקור חולים...

והטעם בכך הוא שבעצם ביקורו הוא מעודד את רוחו ומחזקו ועל-ידי זה קרובה רפואתו לבוא.

- הרב אליהו מביא את מדרש חז"ל שהקב"ה ביקר את אברהם החולה לאחר שעשה ברית מילה.
- הרב אליהו מקשה קושיה על מדרש זה ממדרש אחר על המלאכים שבאו לבקר את אברהם.
- הסבירו את הקושיה של הרב אליהו.
- מה תשובתו של הרב אליהו לקושיה זו?
- מה העיקרון שהרב אליהו לומד מתוך תשובתו לקושיה?

וללכת בדרכיו שהיה מבקר חולים, יש עניין חשוב נוסף, עד כדי כך שרבי עקיבא, שהיה ראש ישיבה של עשרים וארבעה אלף תלמידים, ורבן של גדולי התנאים, לא נתעצל והלך לבקר את תלמידו ולדאוג לכל צרכיו הפשוטים ביותר, ובא ללמדנו בזה כמה חמורה מצווה זו עד כדי שהנמנע ממנה כאילו שופך דמים.

- הרב אליהו מביא שני מקורות מהגמרא שמדברים על חשיבות מצות ביקור חולים.
- הסבירו בלשונכם מה כתבו בכל מקור.
- כתבו בקיצור מה הרעיון הנלמד מכל אחד מהמקורות.

מבנה היחידה:

שלב א' - לומדים על דמותו ומשנתו של הרב

שלב ב' - מתחברים לסיפורי חייו של הרב אליהו ומשפחתו

שלב ג' - ממשיכים בדרכו

שלב ד' - עיבוד וסיכום

מהלך היחידה

שלב א': לומדים על דמותו ומשנתו של הרב

המנחה יציג לתלמידים את קורות חייו, דמותו ומשנתו של הרב בעזרת המאמר "הרב אליהו זצ"ל מחנך לדורות" והקישור הנלווה - קורות חייו.

המנחה יציג מספר תמונות מגלריית תמונות של הרב וישוחח עם התלמידים על היכרותם עם דמותו של הרב.

שלב ב': מתחברים לסיפורי חייו של הרב אליהו ומשפחתו

התלמידים יקבלו את כרטיסי הסיפורים ויענו על השאלות הנלוות.

שלב ג': ממשיכים בדרכו

התלמידים יציגו במליאה תשובות לשאלה אחת מן הכרטיס שקיבלו, על-פי בחירתם.

דיון כיתתי: מה אנו לוקחים כיחידים וככיתה ממה שלמדנו?

"צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדיתיך על משכנות הרעים" (שיר השירים א', ח'). "כלומר לך בדרך האבות, כשם שאברהם יצחק ויעקב בטחו בי ולא עזבתם ולא נטשתם... עשי מעשיהם ותושעני... לאחר שתלכי בדרכיהם ותראי שביליהם שדרכו הצדיקים ותעשי כמעשיהם ותרעי את בניך "על משכנות הרועים", בבתי כנסיות ובבתי מדרשות" (מדרש לקח טוב על שיר השירים).

מיומנויות

קידום ידע, מיומנויות וערכים sel במהלך היחידה:

- חיבור רוחני והעמקה אמונית:
- כיבוד הורים והמעגל המשפחתי
- פליאה מחוכמת התורה ומצוותיה
- יצירת מרחבים של רוח בחיי היום יום
- הרצון לקרבת אלוקים, השתוקקות לרוחניות וקדושה
- חיבור לכנסת ישראל, למסורת אבות ולדורות הקודמים
- העמקת החיבור למנהיגים רוחניים ולאמונת חכמים
- קידום ההתפתחות האישית אמונית:
- פיתוח וזיכון עבודת הנפש והמידות
- חוסן אמוני וביטחון בה'
- אהבת ה' ויראתו
- הוקרה והודיה
- רגשיות:
- מודעות עצמית
- גיבוש זהות דתית-לאומית
- בניית מערכת אמונות
- תודעת שליחות, הכרה בתכלית

ג חלמי"ש

בנתיבי משנתו החינוכית של מרן הרב מרדכי אליהו

דבורה רוזנברג, ממונה על חינוך לחיים

במשכחה בחמ"ד

תחום: חינוך לחיים במשפחה

נושא: מידות ומצוות שבין אדם לחברו

שכבת גיל: חטיבת ביניים, על יסודי

משך היחידה: 4 שיעורים

ההכנות ליחידה: צילום כרטיסי הסיפורים על הרב אליהו – חלק ב'

רציונל:

הרב אליהו ראה את עצמו כל ימיו כאיש חינוך, וגם כשעסק בנושאים אחרים וסדר יומו היה עמוס בהוראה ופסיקה לרבים, הוא המשיך והעמיד את החינוך בראש סדרי העדיפויות הן בביתו והן בכל תפקידיו הציבוריים.

ננסה ללמוד מדרכיו ומדמותו החינוכית של הרב אליהו כפי שמשקף מתוך הליכותיו האישיות. ננסה ללכת בעקבות דמותו המאירה ולהיות מוארים מתורתו, מדרכו החינוכית ומאישיותו.

- המנחה יאסוף את תשובות התלמידים.
- התלמידים יבחרו 2 משימות כיתתיות.

ננסה אנו ללמוד מדרכיו ומדמותו החינוכית וללכת בעקבות דמותו המאירה, להיות מוארים מתורתו, מדרכו החינוכית ומאישיותו.

בעקבות הלימוד נוכל לחוש את הקשר הבל ינתק בין הדורות הקודמים במשפחותינו שלנו ואת מעשי אבותינו דרך שרשרת הדורות והמסורת המשפחתית שלנו ושל עם ישראל כולו. שנזכה!

שלב ד': עיבוד וסיכום

- התשובות לשאלה שנשאלה בדיון הכיתתי תשלחנה ל-Padlet ותוצגנה על מסך לפני הכיתה.
- יקבע לו"ז כיתתי לביצוע המשימות.
- המנחה יסכם את הרעיונות והמסרים העיקריים שעלו מדמותו ומשנתו של הרב אליהו זצ"ל.

סיכום

ביחידת לימוד זו למדנו על משנתו של הרב אליהו זצ"ל בתחומי חינוך וקשר בין ילדים, הורים ומחנכים ובענייני משפחה ביו איש לאשתו מתוך עיון במקורות ולאור הנהגותיו והליכותיו כפי שתוארו על ידי בני משפחתו.

נספחים:

שלב א': לומדים על דמותו ומשנתו של הרב

- א. פתיחה - על מרן הרב
- ב. קורות חייו - מאמר
- ג. הרב אליהו זצ"ל מחנך לדורות

א פתיחה - על מרן הרב

מאברך צעיר בישיבת "פורת יוסף" ולאורך כל שנות חייו ובמהלך חייו היה הרב אליהו מחנך דגול.

לאחר נישואיו, האברך הצעיר ר' מרדכי אליהו חיפש לעצמו עיסוק צדי במקביל להמשך הלימוד בישיבה. הוא מצא עבודה כמחנך בתלמוד תורה, ובמסגרת זו לימד מספר שעות בשבוע. הבחירה דווקא בחינוך הייתה האופציה הטבעית עבור אברך – הן מצד האפשרות להגדיר אותה כעיסוק בתורה, והן מצד היכולות המוגבלות (מצד הזמן ומצד ההכשרה המקצועית) העומדות בפני האברך המחפש עבודה צדדית.

מהעדויות אודות עבודתו של הרב כמורה, ניתן ללמוד שההוראה הייתה עבורו שליחות ויעוד, ולא רק "השלמת הכנסה".

תלמידיו של הרב אליהו מספרים שהוא הקפיד לא להעביר שאלה מתלמיד לתלמיד. במציאות של כיתת תלמידים מקובל בדרך כלל שבשעה שמורה שואל שאלה את אחד התלמידים והוא אינו יודע לענות, המורה מעביר את אותה השאלה לתלמיד אחר. הרב אליהו לא נהג כך. הוא היה רגיש כלפי התלמידים, וחשש ממבוכה שעלולה להיגרם לתלמיד שלא ידע לענות כשחברו יודע טוב יותר ממנו.

הנהגה זו נובעת מדברי המשנה במסכת אבות פרק ב' משנה ה': **"ולא הקפדן מלמד"**. הרשב"ץ (רבי שמעון בן צמח דוראן, בעל ספר התשב"ץ. חי לפני כ-650 שנים) בפירוש "מגן אבות" על מסכת אבות מבאר את המשנה: "הרב צריך להסביר פנים לתלמידיו. כמו שאמרו בפסיקתא גדולה בפרשת "בחדש השלישי": **"כמים הפנים לפנים"** כן לב האדם לאדם" (משלי כ"ז, י"ט), שצריך הרב להסביר פנים לתלמידיו. ופירש הפסוק רבינו שלמה ז"ל ביבמות (בדף קי"ז עמוד א' ד"ה "ורבן כמים") בפרק "האישה שלום", כי כמו שהאדם המסתכל במים, אותה צורה הנראית בה היא כצורה שהוא מראה לה, אם צוחקת צוחקת ואם עצובה עצובה, כן לב האדם לאדם, שאם מראה לו לב שמח גם הוא יראה ושמח בליבו... ואם יקפיד הרב על תלמידיו בשאלותיהם, יגורו ממנו וימנעו מלשאל ולא ילמדו, אבל צריך להחזיר להם השמועה בסבר פנים יפות עד שתהא שגורה בפיהם".

בדרך דומה פירש רבי ישראל ליפשיץ (פירושו למשנה "תפארת ישראל" הוא ביאור מרכזי על המשניות. עוסק בהרחבה בפשט המשנה ומסכם את המסקנות העולות ממנה להלכה) בפירושו "תפארת ישראל":

"מי שהוא קפדן וכעסן, אינו ראוי ומסוגל להיות מלמד לתלמידים או מורה לעדה, מלבד (מכיוון) שעל-ידי הכעס יסתלק חכמת המלמד באותו שעה להסביר דבריו יפה (כפסחים ס"ו ב'), ויתבלבלו דעת משמיע ושומע. בלא זה איך ישגיח התלמיד על דברי שונאן, הרב או המורה, שהוא ככבשן אש היורה זיקים חיצים ומוות סביבו בזעף ובחימה, ואולם **"דברי חכמים בנחת נשמעים"** (קהלת ט', י"ז)".

חז"ל מלמדים אותנו שרב קפדן גורם שתלמידיו מאבדים את האומץ לשאול ולהציע את ספקותיהם. על כן מלמדת

המשנה שעל הרב לדאוג לצמיחתם של התלמידים, כל אחד בקצב שלו, לפי מידת תפיסתם והבנתם. הרב צריך לגלות סבלנות להסביר שוב ושוב, לענות לקושיות ולשאלות, אף אם הן מטרידות ומייגעות. עליו להסביר בנחת וברוגע, בלי כעס ובלי הקפדה. "הסברת פנים" היא ההסבר הטוב ביותר.

נראה שהרב אליהו "הרחיב" את משמעות המשנה גם ליצירת אווירה נעימה ונוחה בכיתה וביחס בין התלמיד למורה. על מנת שתלמידים יחוו נעימות דאג הרב אליהו להמעיט בתחושת המבוכה והמועקה גם כאשר תלמיד לא ידע את התשובה לשאלה עליה הוא נשאל.

האמון העמוק בטירתו של הילד

על עומק מבטו החינוכי של הרב אליהו נוכל ללמוד מסיפורי תלמידיו באותן שנים שבהפסקות הרב לא היה יוצא מהכיתה לחדר המורים, אלא מנהל שיחות אישיות עם תלמידים (או לומד בעצמו). במקרה שנוצר מתח בקשר בין הרב ובין אחד התלמידים, היה הרב מתפלל על כך. הוא לא היה מוכן להשלים עם בעיות בקשר עם התלמידים.

ההתנהגות המיוחדת של הרב אליהו, מעידה על תפיסה חינוכית ייחודית. תפיסה שראתה בתלמיד הרבה יותר ממושא פעולת החינוך. התלמיד אינו אובייקט שצריך להעביר על פס הייצור של מערכת החינוך, אלא אישיות בעלת ערך, שמלבד התפקוד בכיתה יש לה גם חיים וערך פנימי. בעיני הרב אליהו התלמיד היה באמת עולם ומלואו.

תפיסה זו ביחס לילדים ניכרת מארחות חייו של הרב אליהו גם בהמשך חייו, כדיון, כרב ראשי ובאופן כללי כמנהיג רוחני עבור רבים. רוב הפונים אל הרב היו קהל מבוגר, אבל עינו של הרב אליהו ידעה לקלוט את הילד

העדיפויות של הרב אליהו, שבו התחרו ביניהם רבנים, שרים ושאר אח"מים על מקום בלוח הזמנים של הרב, ולפעמים דווקא ילדים מצאו את עצמם לפני כולם. הוא היה אורח כבוד קבוע במסיבות סידור וחומש של תלמידים בכיתה א', גם כשהדרש ממנו להשאיר אחריו תור ארוך של רבנים שיכחו לו בפתח הלשכה.

בביקורים רשמיים בערים ויישובים ברחבי הארץ, כשאיננו זמן דרשו ממנו לוותר על ביקור בבית ספר יסודי לטובת פגישה עם עובדי העירייה, הרב אליהו היה מסרב בתוקף לשנות את התכנית. "הפקידים בעירייה חיכו לי כל היום במשרדים הממוזגים שלהם, אבל הילדים עמדו בשמש וחיכו", הסביר. בפעם אחרת שבה דחה ישיבה עם שר לטובת פגישה עם ילדים, נימק זאת בכך

שהצטרף לאביו. בעיני הרב אליהו הילד היה חשוב לא פחות מהמבוגר. הרב אליהו היה משיב גם לשאלות של ילדים, "בודק" גם עבורם את הלולים והאתרוגים לפני סוכות ובאופן כללי מקדיש להם תשומת לב. כשכמות גדולה של אנשים הייתה מלווה אותו בדרכו, רק הרב עצמו – מבין כל אלה שהקיפו אותו – היה מבחין בילד שנתקל בעמוד, קיבל מכה וזקוק כעת לטיפול. הרב אליהו אהב ילדים באמת, והבין לליבם ולכאבם.

מספרים שבסוף מסיבה שהתקיימה בביתו בליל פורים, הוא הבחין בילד שבוכה כי חרב הפלסטיק שלו

נשברה, וטרח במשך רבע שעה כדי לתקן אותה ולשמח את הילד (עיינו בקובץ הסיפורים בחלק ב' של יחידת הלימוד). היחס לילדים בא לידי ביטוי גם בסדרי

ש"כשאני מדבר עם ילדים, אני יכול לדעת בוודאות שמה שאני אומר באוזן אחת לא יוצא מהאוזן השנייה". החשבת ילדים לא פחות ממבוגרים מעידה כי מעבר לחביבות ואהבה טבעית לילדים, הרב אליהו האמין בפוטנציאל הגדול שטמון בילדים.

במיוחד היה הרב אליהו מעניק יחס לילדים יתומים. כאשר ילד שהתייתם מאביו שאל את אמו "למה אבא נפטר", והאם לא הצליחה לענות, היא לקחה את בנה לרב אליהו. הרב אליהו לקח את הילד אליו, הושיב אותו על ברכיו ואמר לו: "גם אני יתום. גם אני גדלתי בלי אבא, ובכל זאת הצלחתי לגדול, להתקדם ולהפוך לרב ראשי. אל תאבד תקווה, עשה כמוני ותהיה גם אתה רב בישראל".

מה מקורה של תפיסה זו? יתכן שאת עומק הדברים נוכל ללמוד לאור דברי הרב קוק בפירוש עין אי"ה על מסכת ברכות, לאור דברי הגמרא במסכת ברכות (דף ז' עמוד ב'): "ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי: טובה מרדות אחת בליבו של אדם יותר מכמה מלקיות, שנאמר: **וְרָדְפָה אֶת מְאַהֲבֶיהָ וְלֹא תִשָּׁג אֶתֶם וּבְקִשְׁתֶּם וְלֹא תִמְצָא וְאִמְרָה אֶלְכָּה וְאִשׁוּכָה אֶל אִישִׁי הָרָאשׁוֹן כִּי טוֹב לִי אִם מֵעֵתָה**" (הושע ב', ט'). וריש לקיש אמר: יותר ממאה מלקיות, שנאמר (משלי י"ז, י'): "תַּחַת גֶּעְרָה בְּמִבִּין מֵהַכּוֹת כְּסִיל מָאָה".

רבי יוחנן אומר שיש להעדיף תוכחה (לשון רש"י במקום: "מרדות אחת - לשון רידי והכנעה, שאדם שם על ליבו מאליו") לאדם הזקוק לשינוי או שפעל בדרך שאינה ראויה, על גבי הכאה. ומוסיף עליו ריש לקיש שעדיפה תוכחה והתעוררות מילולית אפילו ממאה מלקיות.

הרב קוק בעין אי"ה על מסכת ברכות (פרק א', פסקאות ע' וע"א) מבאר את המשמעות של דברי הגמרא:

"כאן הורנו חז"ל נועם דרך החינוך, כי לא במהלומות יחונך האדם כי אם בדרכי נועם. והיראה האמיתית היא יראת הרוממות הבאה מצירוף האהבה הנאמנה. ועד הזמנים האחרונים לא ירדו חכמי הפדגוגיא לזה, והיה דרך חינוכם רק במקל חובלים, עד הימים האלו שהניסיונות הרבות הוכיחו להשכיל את אשר הורו לנו חז"ל רוח קדשם".

הרב הסביר שרבי יוחנן בא ללמדנו רעיון יסודי בדרך החינוך. לפעמים נראה שעל מנת ליצור אצל החניך מחויבות וקבלת סמכות יש להטיל מורא (בלשון הגמרא – מלקיות) על המחונך. יצירת המורא וההכנעה כלפי המחנך תאפשר להנחיל לחניך מסרים ותבטיח שעל ידי המורא לא יסור מהדרך המותוות לו. כנגד דעה זו אמר רבי יוחנן שיש להעדיף את החינוך בדרכי נועם הפונה להבנה ולדברים המתיישרים בליבו של החניך מכיוון שהתכלית החינוכית תגיע ותיווצר בנפשו של החניך דווקא על-ידי אהבה ויראת הרוממות הנובעת ממנה. על-ידי זה יפנים החניך את אותם התכנים ומתוך שיזדהה עמם ילך בדרך הטובה והראויה.

משמעות הביטוי "יראת הרוממות" היא יראה שאינה נובעת מפחד ומכפיה, אלא מתוך הערכה עמוקה והוקרה כלפי מושא ההערכה. דבר זה משתלב עם אהבה כלפי מושא זה, הוסיף הרב קוק, שעיקרון זה שרק בדורותינו הוא הולך ומתפשט בגישות החינוכיות הרווחות, היה ידוע לרבותינו ועל פיו הדריכו כבר לפני זמן רב.

על דברי רבי יוחנן מוסיף ריש לקיש, תלמידו, חברו וגיסו של רבי יוחנן, ומוסיף קומה נוספת בבניין החינוך: "נראה שהוסיף על דברי רבי יוחנן הקודמים, שאמר יותר מכמה מלקיות, די (שיש) שני עניינים בחינוך המוסרי, יש חינוך תמידי להרגיל את האדם במעשים טובים ובמידות

טובות. ויש חינוך פתאומי, מקרי, בשעה שמזדמן שסר מדרך הישר ונחוץ להוכיחו. והנה רבי יוחנן אמר יותר מכמה מלקיות, הכוונה שהוא טוב להשתדל שתהיה ההדרכה המוסרית באה במחונך מצד שכלו והכרתו בתמידות יותר מאלו נכה ועל-ידי זה נחנכו לסור מרע בכלל וללכת בדרך טובים. וריש לקיש אמר יותר ממאה מלקיות, הכוונה אפילו בשעת החינוך המקרי, כי השחית דרכו בחטא ופשע חמור שראוי ללקות מאה מלקיות. האופן היותר גדול במוכים בעד פשעם לפי הנוהג מדרך החינוך גם על זה יפה המרדות השכלית, כי הניצוץ השכלי שבאדם יאיר גם מחשכי לב אותם שכבר העוו דרכם. רק החובה להעלותם במעלת נבונים, שיהיו ראויים להכיר ערך המרדות שבלב".

את דברי רבי יוחנן ניתן להבין כהדרכה כלפי צורת החינוך השייכת למצבים התמידיים והשגרתיים. במצבים אלו ניתן אכן להעדיף את הדרך הארוכה של ההסברה, האהבה והקשר על גבי הדרך הקצרה והמידית הנוצרת על-ידי הטלת אימה ומורא. כיוון שעל-ידי שיוצא לרומם את מבטו של החניך ולהאיר את עיניו לסור ממעשי, יסיר מהחניך את השורש השלילי שהוא המניע והגורם לכל המעשים וההנהגות השליליות. על כן תמיד יש להעדיף את דרך ההעלאה לדרך הישר, אפילו באנשים שהרבו והגדילו לפשוע.

יש להעדיף את הפנייה אל הרוממות. לרומם את החניך ולהאמין בכל שלב ומצב שאת מה שניתן לעשות על-ידי אהבה ופנייה לכוחות המוסריים והחיוביים שבאדם יש להעדיף על פני הרתעה ופעולות חריפות. בדרך זו נגיע למימוש היעדים החינוכיים בצורה נכונה יותר ואף מהירה יותר, למרות הפיתוי להשיג הישגים מהירים וזמניים אך בדרכי ענישה שאינן מתאימות באמת לדרכנו החינוכית ולבניין נפשו של החניך.

מדבריו של הרב קוק אנו למדים על הגישה העקרונית

בסגנון דומה הסביר הרב קוק את ערך החינוך בגיל הילדות. באיגרת ק"ע שנמצאת בספר איגרות הראי"ה (חלק א'), הסביר הרב קוק את עיקרי החינוך ואת המטרות שעלינו להעמיד בפנינו בבואנו לחנך. באיגרת זו התייחס הרב באופן ישיר לשאלה מהו חינוך ומה האופי והתוכן המיוחד של החינוך בעם ישראל.

הרב קוק פתח את האיגרת בהסבר מהי מטרת החינוך. על מנת שנוכל לדעת כיצד ואיך לחנך, הן במובן של "עשה טוב" והן במובן של "סור מרע". עלינו לברר לעצמנו מהי המטרה שאליה אנו שואפים בתהליך החינוכי. הרב מסביר שחינוך פירושו: "מטרת החינוך היא להכשיר את האדם לצורתו המתוקנת, שהנקודה המרכזית שבה היא לעשותו טוב וישר".

מדברי הרב נראה שלכל אדם ישנה "צורה מתוקנת", כלומר תוכן נפשי אמיתי שעליו לחתור לגלותו ולממשו (להוציא מהבנה שלאדם אין יעוד ותפקיד מוגדר אלא נפשו היא ניטרלית וממילא לא שייך להגדיר שיש לו "צורה מתוקנת"). כאשר האדם בונה את נפשו, אופיו ואורחות חייו בהתאם לתוכן זה, הרי שצורתו נכונה ומתוקנת. המטרה של התהליך החינוכי היא לסייע למימוש וגילוי של אותה "צורה מתוקנת".

הרב ממשיך ומבאר שהנקודה המרכזית של הצורה המתוקנת באדם היא הטוב והישר, לכן התהליך החינוכי צריך לחתור "לעשותו (את החניך) טוב וישר".

במשפט זה הדריך הרב קוק מהו היסוד והליבה של החינוך, וממילא מהי המעטפת לחינוך. הצלחת החיים ושלמותם נבחנת לפי מידת האכזר הנפשית שלהם, לפי מידת היושר הפנימי והשאפה לטוב הממלאת את ליבו של החניך. זוהי גישה הבוחנת את החיים לפי קריטריונים ומושגים שונים לחלוטין מהתפיסה המטריאליסטית

בתועלת שישנה כששולחים דור חדש עם דור ישן, והוא אומר למשה אדרבה עליהם להישאר במצרים ואני אשבץ אותם ב"מסגרות חינוך" במצרים, ולכן רק הגברים ילכו (והרי אנו יודעים טוב מאוד מהי דרך ה"חינוך" של פרעה שזרק את כל ילדי ישראל ליאור). ועל זה עומד משה רבנו בכל תוקף שאם אין חינוך לנוער ולקטנים (בבנינו ובבנותינו), לא ילכו כלל".

נראה שפירושו של הרב אליהו מתקשר לכל האמור לעיל ביחס לתפיסת הילד על-פי הרב אליהו: ההכרה בחשיבות החינוך מגיל קטן. היחס האישי לכל ילד לא נבע רק מהכבוד שצריך לרכוש לכל בריה, אלא גם מפני שלהשפעה על הילד בגיל הילדות ומה שיקלוט עכשיו יש השפעה ורושם משמעותי בהמשך דרכו. כך גם הסביר הרב אליהו בדרשה שנשא על פרשת "תרומה":

"נראה לומר שיש כאן רמז גדול לעניין חינוכם של ילדי ישראל, שכן על הכפורת היו שני כרובים שהיו פניהם כפני תינוק (כרובים מלשון "כרביא" - כתינוק). ולכאורה מה מצאה התורה טעם שיהיו פני תינוקות על ארון העדות, היה מן הדין צריך להיות שם פני גאונים וצדיקים? אלא התורה באה ללמדנו דרך בחינוך הבנים, שכבר בהיותם תינוקות רכים צריכים לחבר אותם לתורה, וכך יגדלו לתפארת עם ישראל "מִפִּי עוֹלָלִים וְיִנְקִיָּם יִסְדֶּה עוֹ" (תהילים ח', ג'), שצריך לחנך אותם ללכת בדרך התורה. ולמרות שהעדות כבר ניתנה בתוך הארון, בכל אופן הילדים צריכים להיות במעלה ובחשיבות גדולה, ולא לזלזל בהם חלילה, כי אם לא מחנכים אותם ומוקירים את תורתם כבר מגיל קטן, אז כאשר יזקינו ייאמר עליהם "זִקְנִים מִשְׁעַר שְׁבָתוֹ" ולא יתקייים בהם "בְּחוּרִים מִגִּיְתָתָם". ועל כן הזכירה התורה את הכפורת עם שני הכרובים בהתחלה".

שמתוכה צריך המחנך לפנות לחניך. נקודת המוצא צריכה להיות אמון בטהרתו הפנימית. אמנם הביטויים הגלויים החסרים קיימים ואין להתעלם מהם, אך תמיד צריך לזכור שאנו עומדים מול נשמה טהורה השואפת לטוב, לקדושה, לעדינות ולמוסריות, אלא שמסכים רבים מעכבים ומסתירים שאיפות אלו. מתוך הפנמה של תובנה זו יתייחס המחנך בדרך שונה למחונך, כשהדרך להעלאתו תתמקד בסיוע לגילוי הכוחות הפנימיים האלו ובבניין חיובי. נראה שזו הייתה גם דרכו של הרב אליהו ביחסו לתלמידיו בפרט ולילדים בכלל.

חינוך מתחיל מינקות

הרב אליהו גדל מילדותו באווירה של תורה. בקטנותו התגורר הרב אליהו בבניין מגורים של רבני ישיבת פורת יוסף שבעיר העתיקה בירושלים, ומגיל צעיר מאוד היה מסתובב ולומד בין ספסלי בית המדרש. לאור חווית ילדות זאת המשיך גם הרב אליהו בחייו, גם אם לא הביא את חייו האישיים כדוגמה לכך, לחנך לכך שיש משמעות רבה לעולמו הרוחני של מבוגר בזכות האווירה שספג כילד.

באחת משיחותיו לפרשת "בוא" התייחס הרב אליהו לאמור בפרשה, שמשה ניהל משא ומתן מול פרעה ודורש ממנו לשלח גם את הילדים לעבודת ה' במדבר. כך הסביר הרב אליהו את התעקשותו של משה לשחרר גם את הילדים:

"ביאור הוויכוח ביניהם הוא בתפיסה האמיתית של חינוך הילדים. משה רבנו אומר לפרעה שהנערים ילכו עם הזקנים, כי הם צריכים ללמוד מהם את דרכי עבודת ה', את עבודת הקרבנות, את קיום המצוות, ובלי הנערים לא נלך, כי אין שום תועלת בעבודת ה' אם לא ילמדו אותה לדורות הבאים. ופרעה מתווכח, כי הוא אינו מבין

והתועלתנית. ערכו של האדם, מלמדנו הרב, הוא בפיתוח נטייתו הטבעית לאהבת הטוב. על כן הנקודה המרכזית שיש לפתח מתמקדת ברצונו להיות טוב וישר באמת.

הוסיף הרב קוק "מאז אשר החל אברהם אבינו לקרוא בשם ה', הייתה לנו לנחלה כי כל מה שתהיה מושרשת בליבו של אדם יותר הקריאה בשם ה', כן יגדל טובו ויורשו, ויהיה יותר מאושר לעצמו ולחברה כולה". כלומר בעם ישראל, בניהם של האבות, מושרשת הידיעה שהדרך להגיע לצורה המתקנת הנ"ל תלויה בכך ש"תהיה מושרשת בליבו של אדם... הקריאה בשם ה'" – ההכרה בה' וסידור כל מערכות חייו של האדם לאור רצון ה'. ככל ש"תהיה מושרשת בליבו של אדם יותר הקריאה בשם ה', כן יגדל טובו ויורשו, ויהיה יותר מאושר לעצמו ולחברה כולה".

הנחיות חינוכיות רבות של הרב אליהו בתחום החינוך ובנוגע לחינוך לתורה ולטהרה מגיל צעיר מתבארות לאור דברינו עד כאן. בדרשה שנשא הרב אליהו על פרשת "ויגש" אמר הרב אליהו:

"החינוך מקטנות הוא שורשי ויסודי, ולכן טעות ללמד ילד קטן שרק התחיל לדבר שיאמר "אבא" או "אימא", או שמות האחים בבית וכדו', אלא צריך מיד ללמדו לומר "תורה צונו לנו משה מורשה קהלת יעקב" וכך מחנכים אותו בדברי תורה כבר בעת פתיחת פיו, ומעלה זו חשובה היא עד למאוד ותניב פירות ופיריי פירות יפים וחשובים. וכן אמרו חז"ל בסוכה (מ"ב ע"א) על קטן שיודע לדבר, שחייב אביו ללמדו תורה. וממשיכה הגמרא ושואלת: "תורה מאי היא? אמר רב המנונא: "תורה צונו לנו משה מורשה קהלת יעקב" (דברים ל"ג, ד)". זו משימה שדורשת מהמורה וההורה לעלות קומה מעל להתנהלות הבסיסית

של הבית, ולבנות מן היסוד את הזהות הערכית והרוחנית של ילדיו סביב תורה, יראת שמיים ומצוות, המתחברות לחינוך לדרך ארץ ומידות טובות.

הרב אליהו בתוך ביתו

מסיפוריהם של בני ביתו של הרב אליהו ניתן ללמוד רבות על אישיותו והנהגתו בתוך הבית. אחד התחומים שהם מציינים זה יחסו המיוחד של הרב אליהו לרעייתו, הרבנית צביה אליהו. בני הבית מספרים שהרב והרבנית היו מופת לשלום וכבוד הדדי. הרב נהג ברבנית בכבוד רב מעורר התפעלות, ותמיד דיבר בנועם. אף פעם לא דרש דבר ולא הורם הקול ביניהם. כשהיו חוזרים מתפילה מבית הכנסת, ואל הרב נלוו שואלים ומלווים רבים, היה הרב מסתובב מדי כמה דקות לבדוק מה שלום הרבנית.

החג המשפחתי הגדול מכולם היה יום ההולדת של הרבנית. בכל יום הולדת היה הרב משקיע מאמצים על מנת לייקר את החגיגה ולגרום לרבנית הרגשה שהיא הכי טובה ומיוחדת ולהפוך את יום ההולדת לאירוע בלתי נשכח. היו עושים מסיבה גדולה, וכל בני המשפחה השתדלו להיות נוכחים. הרב היה מכין לרבנית מגילה ארוכה מלאה ברכות ואיחולים, מתובלת בגימטריות, פירושים וחידודים מיוחדים. עם המגילה היה מוגש פרח גדול ומצורף אליו תכשיט נאה, כשהמשימה המשפחתית הייתה לפענח את כל הרמזים והחידודים שהרב אליהו שילב בברכתו.

כשהרב היה מחליף את הרבנית במלאכות הבית שעליהן הייתה מופקדת הרבנית בדרך כלל, היה הרב משבח ומתפעל מכך שהרבנית עושה זאת באופן קבוע: "כמה קשה לעשות זאת! כל הכבוד לך! איך את עושה זאת כל פעם?" וכדומה.

סיפורים אלו (ועוד רבים המובאים בשם בני המשפחה

בספרי "אביהם של ישראל") מלמדים על היותו איש משפחה חם, המקפיד על עבודת המידות ובין אדם לאשתו בתוך ד' אמותיו, מתן כבוד בתוך הבית ועוד (עיינו בשלב ב' של המאמר).

דרך זו מעוגנת בדברי חז"ל על הקשר בין הנהגה נכונה בין בני זוג ועל הקשר לבין מידותיו של האדם.

בפרשת ביקור המלאכים אצל אברהם נאמר: "וַיֵּשֶׁא עֲיִנָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו" (בראשית י"ח, ב'). לפי המדרש בבראשית רבה פרשה מ"ח בחן אברהם את המלאכים לפי עניין הכבוד: "ואם אני רואה אותם חולקים כבוד אלו לאלו יודע אני שבני אדם מהוגנים הם. וכיוון שראה אותם חולקים כבוד אלו לאלו ידע שהם בני אדם מהוגנים".

וכן הנחיות רבות באשר ליצירת מרקם עדין של יחסי כבוד ואהבה בין בני זוג. כך למשל במסכת חולין דף פ"ח ע"ב בדרשם את הפסוק בתהילים קי"ב, ה': "טוֹב אִישׁ חוֹנֵן וּמִלֵּוָה יִכְלָל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט". נאמר: "לעולם יאכל אדם וישתה פחות ממה שיש לו וילבש ויתכסה במה שיש לו ויכבד אשתו ובניו יותר ממה שיש לו".

וכן דברי הגמרא במסכת יבמות דף סב' ע"ב: "האוהב את אשתו כגופו והמכבדה יותר מגופו... עליו אומר הכתוב "וְיָדַעְתָּ כִּי שְׁלֹם אֶהְיֶה" (איוב ה', כ"ד). בדברי הגמרא מוזכרים שני מרכיבי הקשר שבין בני הזוג: אהבה וכבוד.

מעניין לציין כי הרמב"ם בהלכות אישות (פרק ט' הלכה י"ט) בהתייחסו לשני מרכיבים אלו, מביא את דברי הגמרא לעיל בסדר הפוך: "שיהא אדם מכבד את אשתו יותר מגופו ואוהבה כגופו". נראה לענ"ד כי הרמב"ם בהבנתו ובהכרתו את כוחות הנפש ואת נבכי האדם ראה בכבוד בסיס ואבן היסוד לבניינה ולקיומה של האהבה. הכבוד הוא השלב הראשון וההכרחי במערכת יחסים של אהבה ושלום בין בני זוג. בקשר בין הרב אליהו והרבנית

שלום בין ההפכים מקשר ומחבר אותם, אבל כאשר אינם זוכים, אז לפי שהם הפכים – גורם שהיא כנגדו".

זכו הרב והרבנית לשלום בית מיוחד שהקב"ה עשה שלום ביניהם לאורך ימים ושנים, כפי שחזו בכך בני המשפחה.

בין הרב והרבנית התקיים יחס מיוחד שהקרין על ביתם. הבית הושתת על קדושה, אמונה, חסד, הכנסת אורחים, כבוד הדדי, שמחה ורעות.

גם כלפי הדור הקודם נכונים הם הדברים. כיבוד אם של הרב מרדכי אליהו היה עוצמתי ומשמעותי מאוד. אנשים ראו את הרב כל ערב שבת בזמן כניסת השבת הולך בצעדי ריצה לכבוד אימו, לברך ולהתברך בברכת "שבת שלום" ולברר אם הייתה זקוקה לדבר מה.

ובתוך הבית פנימה היוו הרב והרבנית דוגמה ומופת לשלום וכבוד הדדי בן בני הזוג. הרב נהג ברבנית בכבוד המעורר התפעלות וכן היא כלפיו. בנסיעות ברכב ישב מאחור כדי שהיא תוכל לשבת בכיסא הקדמי.

כשחזרו יחד מבית הכנסת עם הקהל הרב שליווה אותם, נהג הרב להסתובב כדי לבדוק מה שלום הרבנית, האם היא בסדר.

שלום הבית נחווה בעיני כל בני המשפחה והונחל כערך לבני הדור הצעיר. כמו אותו מקרה שהרב- הסבא שטף כלים והנכדים ראו אותו מבצע את עבודות הבית ומשבח את הרבנית על עבודתה הרבה בבית, מודה ומחמיא לה על כך ומעודד אותם לעשות כמותו. דוגמא חיה של "נאה דורש ונאה מקיים".

הרבנית הייתה מעורבת בפעילותו הציבורית ואף תרמה מחכמתה ומידיעותיה לעיסוקיו הרבים. גם כשהעירה בדבריה על עניינים חשובים דאג להקשיב לה ושיבח הרבה אותה ואת עצותיה.

יש בו חלוקה ופירוד. ואם כן, אם היה האדם נוצר כל אחד מהם מחומר בפני עצמו, אם כן יהיו שניים גופים מחולקים ולא יהיה הטוב דבק בהם, יען כי יהיו נעדרים מן האהבה והאחדות ויהיו קרובים לבוא לידי פירוד ומריבה וליתן רוח בין הדבקים, והאדם מדיני הטבע צריך יותר אל האהבה והאחדות מכל שאר בעלי חיים. לפיכך אמר שלא טוב היה אם יהיה האדם נוצר מן חומר אחד והאישה מן חומר אחר, לפיכך אעשה לו עזר כשהיה מן חומר אחד, אז יהיה כל אחד לעזר ולהועיל אל השני ויהיו זה כנגד זה, פונים פניהם זה לזה, כי זה מורה על האהבה כמו שכתוב (תהילים ט"ז, ח'): "שְׁוִיתִי ה' לְגִדִּי תְּמִיד". שאין פירושו של התנגדות של מריבה אלא התנגדות של אהבה כמים הפנים, לאפוקי בזמן שהמריבה מצויה כל אחד פונה לחברו עורך ולא פנים, לכך נאמר אעשה לו עזר כנגדו".

כלומר "כנגדו" לא במובן של התנגדות אלא במובן של קשר ואהבה – כמו שמובן בפסוק "שְׁוִיתִי ה' לְגִדִּי תְּמִיד" – להיות פנים אל פנים, להיות זה מול זה.

וכך פירוש דברי רש"י: "אעשה לו עזר שהוא עזר כנגדו, כי זה העזר אינו עזר כמו האב לבן או בן לאב, דלעולם לא יתנגדו זה את זה, אבל עזר זה יהיה "עזר כנגדו", כי האישה שהיא חשובה ו שקולה כמו האיש ומסייעה לאיש, או האיש מביא והאישה מתקנת לו, זה נקרא "עזר כנגדו", וכן אם לא זכה היא כנגדו לגמרי, אבל האב לבן אינו כנגדו לעולם – כך יש לפרש לפי פשוטו".

מפרש המהר"ל בפירושו גור אריה על התורה, בראשית ב', י"ח: "ואם לא היה כן, לא היה מביא רש"י מדרש זה, שאינו קרוב לפשוטו. ויש בזה דבר נעלם עוד: כי הזכר והנקבה הם שני הפכים, זה זכר וזאת נקבה, אם זכה – מתחברים בכוח אחד לגמרי, כי כל שני הפכים מתחברים בכוח אחד. כאשר הם זוכים, כלומר, שה' יתברך שעושה

אפשר לראות את קיומם של הדברים באופן מוחשי.

בנייה רוחנית ובניין המידות הם חלק בלתי נפרד ממערכת הנישואין. הגמרא (נדה מ"ה ע"ב) אומרת: **"דאמר רבי שמעון בן מנסיא: מאי דכתיב 'וַיִּבֶן ה' אֱלֹהִים אֶת הַצֵּלָע' (בראשית ב', כ"ב)? מלמד שקלעה הקב"ה לחווה והביאה אל האדם".**

ומפרש הרב קוק זצ"ל ב"עין אי"ה", פרק ט', סעיף קצ"ח: "הורה שבניין המשפחה האנושית לא די לה רק דרך הכרת הקיום והתביעות החומריות". כלומר המשפחה כוללת לא רק צרכים של פרנסה, גידול ילדים ודאגה חומרית, "כי אם צריך להלוות עמה תכונות נפשיות ועינוגים רוחניים כרגשי היופי והתפארת, שמהם יתפתחו כישרונות הנפש ורוממות המידות. על כן רמזה תורה שבניין הבית האנושי דבר יש לו עם רגש החן והתפארת, שהיא תכונה יותר נעלה מרגש הפשוט של ההכרח הטבעי של שאר בעלי חיים. וממנו יעלה האדם אל הרגשים יותר בהירים ויותר צחים, שהתחלת המעלה אמנם העתקה של רוממות מגבול הטבע הגס שאין לו כי אם ההכרחיים המצומצמים".

הקשר בין האיש והאישה אינו שייך רק להכרח מצומצם הממלא תחומים חומריים בלבד, אלא גם למפגש של תחומים של חן ותפארת, ומעל לכך, למדרגה של מפגש עמוק יותר, מפגש של רוממות המידות והנפשות.

הרבנית אליהו שתבדל לחיים ארוכים שימשה עזר כנגדו של הרב בכל תחומי החיים

משמעות "עזר כנגדו" בהקשר זה יכולה להתפרש על פי פירוש ה"כלי יקר" לבראשית ב', י"ח: "לא טוב היות האדם לבדו" – לפי שבכל מקום שיש שינוי ומחלוקת אין הטובה מצוי שם, שהרי מטעם זה לא נאמר "כי טוב" בשני, לפי שבו נבראה המחלוקת, כי כל מספר שנים

תקצר היריעה מלפרט את חיי המשפחה בבית הרב וכדי להשלים התיאור ולהרחיב גם בדוגמאות מתחום חינוך הילדים ניעזר בסיפורים מתוך הספר "אביהם של ישראל".

שלב ב': מתחברים לסיפורי חייו של הרב אליהו ומשפחתו

עבודה קבוצתית, חלוקת כרטיסי סיפורים עם שאלות לדיון.

שלום בית בין איש לאשתו

1. הרב והרבנית - לימוד של שלום בית

הרב והרבנית היו דוגמה ומופת לשלום וכבוד הדדי בן בני הזוג. הרב נהג ברבנית בכבוד המעורר התפעלות, ותמיד דיבר איתה בנועם. מעולם לא דרש דבר או הרים את קולו.

אם היו נוסעים ביחד, היה מפנה לה את המושב הקידמי, כדי שהיא תשב מלפנים והוא היה יושב מאחור.

כשהיו צועדים יחד מבית הכנסת עם הקהל הרב שליווה אותם, היה מסתובב כדי לבדוק מה שלום הרבנית, האם היא בסדר. כשהייתה בהריון נהג לעזור אף בעבודות הבית ביום שישי. זכורני פעם אחת שניסו לשכנע את הרב להראות את השעה בשעונים שקיבל מהבבא סאלי. אנשים רבים עמדו וניסו לשכנע אותו, אבל הרב פנה אל הרבנית בשאלה "מה את היית רוצה?" גם אם היה צריך לחכות לה זמן רב, לעולם לא העיר לה או הראה פנים מתוחות. תמיד קיבל הכול בשלווה ובנועם.

(אביהם של ישראל, חלק שני, עמ' 82)

- חשבו על מחוות דומות שראיתם בחיי הזוגיות של הוריהם / סביבהם וסבתותיהם. שתפו.
- כתבו שלושה עקרונות של שלום בית שאתם לומדים מהסיפור והייתם רוצים ליישם בבית שבעז"ה תקימו בבוא היום.

2. גם הרב צריך להקשיב לרבנית

בעת ימי הפיגועים, לאחר הסכמי אוסלו, התבקש הרב לכתוב תפילה שתאמר בעת פתיחת ההיכל. הרבנית אמרה זאת לרב והרב החל מיד בכתיבת הנוסח. הרב נתן בידי את הנוסח ולפני צאתי מהבית הרבנית ביקשה את הנוסח לבדיקה. הרבנית העירה שמשפט מסוים צריך להיות מנוסח אחרת ושינתה את הכתוב.

הרבנית ביקשה שאכנס שוב לחדר לרב ואראה לו את השינוי. הייתי מאוד נבוך לעשות כן ולא ידעתי איך אומר לרב שהנוסח שונה. ממש גמגמתי כשהבאתי שוב את התפילה ושמתי לפני הרב.

הרב שאל מיד: "מי שינה את הנוסח?" כמעט בלעתי את לשוני ואמרתי בשקט "הרבנית אמרה שאולי כדאי..."

הרב קלט שאני נבוך מהמצב ואמר בקול ובחיוך רחב: "אה, זה הרבנית שינתה... מה אתה חושב, גם הרב צריך להקשיב לרבנית! זה טוב מאוד!"

(הרב יוסף אלנקוה, רב נווה דקלים לשעבר)

- אילו תכונות אפשר לקלוט מתוך הסיפור של הרב, של הרבנית, של המספר...
- מהו היחס המרכזי ששרר לפי הסיפור בין הרב לרבנית?

3. יום הולדת לרבנית

החג המשפחתי הגדול מכולם היה יום הולדת של סבתא שתחיה. בכל יום הולדת סבא טרח והשקיע לגרום לסבתא להרגיש הכי טובה ומיוחדת ולהפוך את יום ההולדת לבלתי נשכח. היינו עושים מסיבה גדולה, וכל בני המשפחה שיכלו היו מגיעים. סבא היה מכין לסבתא מגילה של ברכות ואיחולים מתובלת בגימטריות, ברכות וחידודים מיוחדים. המגילה הייתה מגולגלת וסגורה עם סרט ובתוכה היה ורד ענק. וכמובן מתנה – תכשיט בשביל סבתא שיתאים לטעמה. לכולנו היה אתגר, להבין את הברכות העמוקות והשנונות שסבא היה כותב לסבתא במגילה.

הרב מרדכי אליהו זכור לטוב, עמ' 142, יעל בן אליהו

- למי במשפחתך יש יום הולדת בקרוב? האם תוכל להפתיע אותו עם ברכה שנונה ומיוחדת המתאימה לו?

4. איך נרגיע את הרבנית?

לרבנית שתחיה היו הריונות קשים. רוב ההריון היא הייתה בשמירת הריון וכמעט שהיה לה אסור לקום מהמיטה. באחד ההריונות הרבנית הייתה מאושפזת בבית החולים והרב נשאר בבית לשמור על הילדים.

היה זה בחורף והילדים הצטננו וחלו. הרב לא רצה לספר זאת לרבנית, מחשש שתקום ממיטתה ותרוץ לטפל בילדים החולים. אולם אחת השכונות שהלכה לבקר את הרבנית סיפרה לה בתמימות שילדיה בבית עם חום. הרבנית דאגה מאוד וכשהרב הגיע לבקר, דרשה ממנו שיחזיר אותה לבית. הרב ידע שמסוכן מאוד שהיא

- כיצד אנו יכולים לפרגן בדיבור או במעשה לאנשים הקרובים לנו?
- קחו החלטה על מעשה טוב / אמירה טובה ועשו אותם עוד היום.

7. נס השבת אצל סבא

במהלך ימי השבעה שמענו סיפורי ניסים רבים על הסבא הרב זצ"ל, שכל אחד מהם גדול ומופלא מחברו. אבל אני רוצה לספר על נס אחר, הנס הפרטי שלי: נס השבת אצל סבא. שבת שמלאה ברגעים קטנים, שרק היום אני מבין את עוצמתם.

איך סבא מצא זמן בכל ערב שבת להתיישב איתנו, הבנים והנכדים, ולספר לנו סיפורים מרתקים מבית אבא. סיפורי צדיקים, חוויות משפחתיות שהטביעו עליו את חותמן וסיפורים מעניינים מחייו. מהמפגש עם האפיפיור ועד ביקור בכלאו של פולארד, כאשר בין לבין היה מקפיד לגלות לנו סודות שמסתתרים בין פסוקי פרשת השבוע. איך היה כה חשוב לסבא לסדר לסבתא את הפמוטים בטרם תבוא השבת, באיזו מסירות ואהבה אין קץ היה מסדר אותם מוקדם, ולא בדקה האחרונה, ולא כאילו זה עול עליו. לא היה ולו ערב שבת אחד שבו שכח סבא לסדר לסבתא את הפמוטים להדלקה.

הוא גם היה לוקח אותנו לעזור בהכנות לשבת, לשים על המתגים של האור כיסוי שכתוב עליו שבת וכו', ולעשות את הכול בנחת רוח של ערב שבת בשמחה ובזריזות.

מיד כשחזרנו מבית הכנסת היה סבא מקדש על היין, ובשעה שנצרך להוסיף מים לגביע הקידוש היה קורא לנו הנכדים מקטן הילדים ועד לבכור שבהם ונותן לכל אחד למזוג טיפת מים אחת לגביע. ואם היו נכד או נכדה

5. מראה מול החלון

הרגישות של הרב לרבנית הייתה גדולה מאוד. כשהייתה בשמירת הריון ולא הייתה יכולה לזוז מהמיטה, הרב תלה לה מראות מעל החלון, על מנת שתוכל לראות את הרחוב, ולא תפסיד את השלג.

(אביהם של ישראל, חלק ראשון, עמוד 68)

- איזו מחווה תוכלו לעשות לאחד מבני המשפחה שלכם, שתשמח אותו במיוחד?

6. סבא שוטף כלים

כשהייתי נער בן שלוש עשרה, הייתי בבית של סבא הרב זצ"ל, ובכיוור עמדה ערימה גדולה של כלים לשטיפה. סבא ראה שסבתא עייפה, קרא לי למטבח ואמר לי: "מה שאני עושה - תעשה אתה. מה שאומר - תאמר גם אתה".

נעמדתי לידו במטבח, הוא שטף את הכלים בכיור הבשרי ואני בכיור החלבי. כשנכנסה הרבנית למטבח וראתה את כל הכלים בכיור כבר שטופים ומונחים על השיש, אמר לה הרב: "כמה קשה פה לשטוף כלים, כל הכבוד לך! איך את עושה את זה כל פעם?"

מיד אמרתי אחרי סבא: "כן סבתא, זה ממש קשה, איך את יכולה?"

(אביהם של ישראל, חלק שני, עמ' 80, הרב עמיחי אליהו)

- איזו דוגמא אישית נתן הסב לנכדו?
- מה לדעתכם הרגישה הרבנית לאור המעשה והדיבור של בעלה?

תקום ממיטתה וניסה להניעה ולשכנעה שהילדים מרגישים טוב, אך הרבנית לא השתכנעה ורצתה לראות את הילדים. לבסוף הציע הרב לרבנית שהוא יביא אליה לבית החולים את הילדים, וכך תוכל לראות שהילדים מרגישים טוב.

חזר הרב לבית, הזמין מונית, והעלה עליה את הילדים. כשהגיעו לבית החולים ביקש הרב מנהג המונית שיחנה מול חלון חדרה של הרבנית. לילדים אמר שישארו במונית, וכשיראו את חלון החדר נפתח, ינופכו לשלום מחלון המונית.

הרב עלה לחדרה של הרבנית וכשהרבנית ראתה אותו ללא ילדים, אמרה לו: "ידעתי שהילדים חולים. השארת אותם בבית כיוון שלא רצית שאראה אותם". הרב אמר לה שהוא כן הביא אותם והם נמצאים במונית שעומדת מול החלון, אולם כיוון שמאוד קר בחוץ, הוא חושש שאם הוא יוציא את הילדים מהמונית הם יצטננו... הרב פתח את חלון החדר והילדים במונית התחילו מנופפים בידיהם לאימא. כשהרבנית ראתה את הילדים שמחים ובריאים נרגעה והסכימה להישאר בבית החולים.

(אביהם של ישראל, חלק ראשון, עמוד 70)

- בסיפור זה המוטיב המרכזי הוא "משנים מפני דרכי שלום". כיצד הדבר בא לידי ביטוי בסיפור?
- מה דעתכם על כך? מה אנחנו יכולים לקחת מכך לגבי סיטואציות דומות בחיינו? שתפו.
- כתבו המשך דיאלוג בין הרב לאשתו כשהם כבר חוזרים הביתה אחרי הכול ונזכרים בסיטואציה של הילדים והחלון.

קטנים, הוא היה מרים אותם כדי שיוכלו למזוג את טיפת המים ביין. רק אחרי שכל נכד נתן משלו לגביע, המשיך סבא וקידש על היין.

לאחר הקידוש, כשכל המבוגרים הלכו אל המטבח ליטול את ידיהם, היה סבא אוסף את כל נכדיו הקטנים לכיור בחדר אחר ונוטל איתם ביחד את הידיים הרחק מעיני "המבוגרים".

סבא היה בוצע את הפת ומחלק לכל המסובים לשולחן, ולנכדים היה שומר חתיכות מיוחדות מהפיתה. מהחתיכות ששמר היה יוצר צורות של מקל סבא, ורק אז נותן לנו.

השולחן היה מלא שירי שבת ודברי תורה מתוקים, ואף פעם לא שמנו לב איך שהזמן עובר עד שהיו מגיעים אנשי השיעור שאחרי האוכל, ודופקים בעדינות בדלת. בין לבן היינו שרים שירי שבת ותמיד סבא היה שר את השירים שסבתא הכי אוהבת.

(אביהם של ישראל, חלק שני, עמודים 278-280.
איתי בן אליהו, נכד הרב)

- אלו מהפרטים בסיפור נגע בך ביותר ומדוע?
- איזה הווי מיוחד זכור לך מביתם של סבך וסבתותיך? שתף.

תראה איזה ציור יפה

בשבע הברכות שלנו כשנכנסתי עם מורי ורבי הרב לבית של מירב, שם התקיימה הסעודה, הרב פתח לכבודי החתן את הדלת. הנכדים הקטנים רצו אליי בקריאות צהלה: "תראה איזה ציורים עשינו בשבילך!" אני זוכר שעמדתי נבון. מימיני גדול הדור ומשמאלי שרבוט ילדים.

מורנו ורבנו סבא התפעל ואמר: "אווו תראה איזה יופי של ציורים הם עשו בשבילך!" והצביע על כל מיני נקודות ראויות לציון בציורים הללו, שקשה היה להבחין מה בדיוק יש בהם. רק כשראה שהילדים באו על סיפוקם נכנס אל תוך הבית.

(אביהם של ישראל, חלק שני, עמ' 69, הרב צלאל בזק)

- יישמו את ההנהגה של הרב עוד היום עם אחד מאחיהם הקטנים.

הרב מתקן חרב מפלסטיק

בליל פורים אחד הגיעו לבית הרב הרבה אנשים לשיר ולרקוד בשמחת הפורים. בשעת חצות הלילה רמזו בני הבית לאנשים כי מאוחר והרי מחר צריך לקום להתפלל בהנף החמה, וכולם התחילו להתפזר.

פתאום אבי מורי ראה ילד קטן כבן 7 והוא בוכה. קרא לו אליו ושאל אותו: "למה אתה בוכה? פורים היום, צריך להיות שמח". השיב הילד לרב: "נשברה לי החרב של התחפושת". לקח אותו הרב למטבח ואמר לו: "אני אתקן לך את החרב".

הרב הדליק את האש, חימם את שני קצוות החרב, שם ביניהם סיכה מלובנת מברזל וחיבר את חרב הפלסטיק. בעשותו כך נראה הרב נינוח למרות השעה המאוחרת, ולמרות שההתעסקות עם החרב ארכה כרבע שעה. זה מה שאמר הרב שלום דב ליפשיץ על הראש שמרגיש כל חלק וחלק בעם ישראל, כאילו הוא חלק ממנו.

(הרב יוסף אליהו, בן הרב, בהספד השלושים)

- נסו להיזכר במבוגר אחד בחייכם שהקדיש לכם באופן מיוחד מזמנו וחימם את ליבכם.

איני יודע

זכורני שמורנו ורבנו הרב הגיע פעם לחידון תורני שהתקיים בעיר צפת.

הבחורים נשאלו בשלב הפומבי שאלות בעניין החידון, ולאחר שנקבעו הזוכים עלה הרב לדבר. המפתיע היה שלא דיבר כל כך הרבה בשבח הזוכים, אלא בעיקר דיבר בהתפעלות רבה על כך שאחד מן המתמודדים קיבל שאלה, חשב מעט וענה בפשטות "איני יודע", מבלי לנסות לענות בכל זאת איזה משהו, אלא לא בוש לומר ברבים בפשטות: איני יודע. דווקא מזה מורנו התפעל מאוד.

(אביהם של ישראל חלק ראשון, עמוד 140, הרב מאיר רוזנטל)

- חשבו על דבר אחד שתוכלו להודות בפני אנשים שאינכם יודעים אותו ושאתם זקוקים בו לעזרה. בכך תוכלו לעבוד על מידת הענווה.

ביבליוגרפיה:

1. מו"ר הראשון לציון הרב מרדכי אליהו זצ"ל כמחנך גדול / הרב שמואל כ"ץ רב בתי ספר בירושלים וחוקר תולדות הרבנות הראשית
2. הרב אליהו – מתוך אתר מינהל החמ"ד
<https://edu.gov.il/sites/Hemed/professions/their-way/Pages/eliyahu.aspx>
3. על מרן הרב
4. קורות חייו
5. סיפורים
6. גלריית תמונות
7. אביהם של ישראל, הרב שמואל אליהו, הוצאת דרכי הוראה לרבנים בע"מ, ירושלים
8. מקורות מתוך התורה ומשנת חז"ל בנושא חינוך ומשפחה

ג מתמטיקה

כתיבה: ד"ר מריט דרעי, מדריכה ארצית
למתמטיקה בחמ"ד, אידה שלום ומירב דדון,
מדריכות למתמטיקה במחוז ירושלים

 שם היחידה: תחנות בחיי הרב מרדכי אליהו
זצוק"ל ופסיקתו ההלכתית בהקשר מתמטי

 תחום: מתמטיקה יסודי

 שכבת גיל: כיתות ה-1
(ניתן לעשות התאמות לתלמידי כיתה ד)

 אורך היחידה: 90 דקות

 ההכנות ליחידה:

- הדפסת קבצי ה-PDF לתלמיד בהתאם לכל תחנה
- מחשב/מספר מחשבים בכיתה לחיפוש מידע/הקרנת סרטון
- כלי כתיבה, מספריים, דבק

מטרות היחידה:

בתחום הידע:

- להעמיק את הידע על תחנות בחיי הרב אליהו באמצעות בניית ציר זמן.
- לעסוק במגוון סוגיות הלכתיות-מתמטיות הקשורות לרב אליהו, להרחיב ולהעמיק את ההיכרות עימן ובעיקר בסוגיות שבין אדם לחברו כמו: הלכות תרומות ומעשרות, הפרשת חלה, הלוואה בריבית ועוד.
- לקדם ידע ומחויבות להלכה מתוך התמודדות עם בעיות המתייחסות לסיטואציות רלוונטיות מחיי היומיום בהקשר מתמטי-הלכתי.

רצינול:

הרב מרדכי אליהו זכה להעמיק את הקשר לתורה מתוך חיבור לעולם ההלכה. הוא פסק הלכה בנושאים רבים וביניהם נושאים בעלי הקשרים מתמטיים.

היחידה שלפניכם עוסקת בתחנות בחיי ובפועלו של הרב אליהו, במצוות שבין אדם לחברו ובמחויבות להלכה בהקשר מתמטי. היחידה חושפת את התלמידים להתנסות בלמידה בינתחומית (מתמטיקה, עברית והלכה) בדגש על אוריינות מתמטית ומדגישה את הצורך בשימוש בידע מתחומים שונים לשם פתרון בעיות בחיי היומיום. בנוסף, השיעור בנוי באופן שמקדם למידה חברתית רגשית מתוך קשר לדמות החמ"ד.

בתחום המיומנויות, ערכים ו-SEL אמוני:

- העמקת החיבור למנהיגים רוחניים ולאמונת חכמים.
- הנכחת המחויבות ההלכתית ביצירה הרוחנית, התרבותית, המדעית ובכל תחומי החיים.
- קידום אוריינות לשונית, אוריינות מתמטית (למשל: זיהוי, שיום ויישום ידע מתמטי, חקירה, טיעון חשיבה ביקורתית) ואוריינות דיגיטלית, מודעות עצמית, הכוונה עצמית, מודעות והתנהלות חברתית (למשל: למידה שיתופית, שיח מכבד, עזרה לחבר, התייחסות לדברי עמיתים), עידוד הסקרנות והעניין, שאיפה למצוינות ולמיצוי יכולות.

מבנה היחידה:

הקדמה:

היחידה בנויה כלמידה באינטראקציה (שיתופית) אשר באמצעותה התלמיד ייחשף לזיקה בין המתמטיקה להלכה, סביב דמות החמ"ד ויחזק את הידע, המיומנויות והערכים העולים מתוך הלימוד. למידה באינטראקציה יכולה להתרחש בכמה מודלים. בשיעור זה בחרנו להתמקד במודל הסבב שמתמקד במספר עקרונות:

- א. למידה בסבב של תחנות** - באופנים שונים: בקבוצות, בחברותא (זוגות) ובקבוצת מורה.
- ב. שימוש ברמות חשיבה שונות** - קבוצת מורה תעסוק בדרך כלל בהכללה וחיפוש פתוח, במשימות האחרות התלמידים יתמודדו עם משימות בדף עבודה או ישחקו משחק. במשימות אלו התלמידים יעסקו בזיהוי ושיום, אלגוריתמים או יישום (פתרון בעיות).
- ג. כללי עבודה בקבוצה** - יש לשים לב שכאשר התלמידים נתקלים בבעיה עליהם להיעזר בחברותא שלהם, אם אין פתרון פונים לקבוצה ורק בבעיה שלא הצליחו לפתור ביחד יפנו למורה.

מבנה מבנה היחידה:

היחידה בנויה מלמידה בסבב של 4 תחנות, בקבוצות. למידה בקבוצת מורה ועוד 3 קבוצות של למידה עצמית, ללא מורה. מומלץ לחלק את קבוצת התלמידים בכל תחנה ללא מורה לזוגות/שלושה.

משך זמן העבודה בכל תחנה הוא 51 דקות.

מתוך ארבע התחנות, המורה יבחר תחנה אחת שאותה הוא ינחה. בכל 51 דקות המורה יפגוש קבוצת תלמידים אחרת.

היחידה כוללת:

- א.** משימת פתיחה - 10 דקות במליאה.
- ב.** עבודה עצמית של תלמידים בתחנות: 15 דקות בכל תחנה+ 3 דקות מעבר בין תחנות, ובסך הכל 72 דקות עבודה ב-4 תחנות.
- ג.** סיכום רפלקטיבי של הלמידה בקבוצות במסגרת מליאת הכיתה (8 דקות).
- ד.** סך הכל 90 דקות.

ד. לומד עצמאי - המשימות אליהן יחשכו התלמידים מותאמים לעבודה והתמודדות עצמאית ברמת הוראה ואתגר אך לא ברמת תסכול. אורך הפעילות בכל תחנה לא מעטה מידי (15 דקות עבודה) ואם יש חשש לסיום מהיר, ניתן להכין מראש משימה נוספת.

ה. קבוצת מורה - מטרתה לקדם הבניית ידע, תוך פיתוח מיומנויות שיח טיעוני, שיתופי, רפלקטיבי ושפה מתמטית.

בהיבט של ההוראה, הרב אליהו לא הותיר אחריו ספרות פדגוגית, אך משנתו החינוכית פזורה בין שיחות, דברי תורה ותשובות הלכתיות, ומשתקפת בעיקר מתוך הליכותיו האישיות. מתוך דמותו של הרב עולים דפוסי התנהגות העשויים לסייע למורים למתמטיקה לקדם, בין היתר, מיומנויות SEL בינם לבין התלמידים (מעובד מתוך: [אתר מנהל החמ"ד](#)):

- א. כל תלמיד ראוי לכבוד.** גם תלמיד שטעה.
- ב.** חשוב להקרין לתלמיד **אמון ואהבה** ולהקפיד על מתן תשומת לב.
- ג. התלמיד הוא עולם ומלואו** - התלמיד הוא הרבה יותר ממושא החינוך. הוא ישות בעלת ערך, זכויות וכבוד עצמי.

מהלך היחידה

כתיחה:

- מה אתם יודעים/עות על הרב מרדכי אליהו?
 - האם לדעתכם לרבנים יש צורך בידע מתמטי?
 - יתקיים דיון קצר על שתי השאלות (5 דקות).
- בהמשך (5 דקות):
- המורה יסביר את מבנה השיעור לתלמידים ("שיעור בתחנות");
 - יציג את התחנות השונות ואת תוכנן;
 - יגדיר עם התלמידים כללי עבודה בכל תחנה;
 - יגדיר עם התלמידים את כללי הלמידה בתוך קבוצה (איך תתרחש הלמידה בקבוצה: לכל טענה שטוענים יש להביא נימוק; שיח מכבד: יש להקשיב לדברי עמית, ניתן לחלוק על דברי עמית באופן מכבד ולא פוגעני או מתנצח, חשוב לעזור לחבר; מה עושים כאשר נתקלים בבעיה ועוד);
 - יסביר מתי וכיצד יתרחש המעבר בין תחנה לתחנה וחזרה למליאה.

עבודה עצמית של התלמידים בתחנות

(15 דקות בכל תחנה) המורה יבחר את אחת התחנות כקבוצת מורה לפי שיקול דעתו.

תחנה מספר 1: לומדים על דמותו ופועלו של הרב מתוך בניית ציר זמן.

בתחנה זו התלמידים יבנו ציר זמן הכולל נקודות מרכזיות בחייו ופועלו של הרב אליהו. בנוסף, התלמידים יחפשו נקודות/נקודות זמן נוספות במקורות שונים, יצרו כרטיס/כרטיסים נוספים על חייו ופועלו וימקמו אותם על ציר הזמן שבנו. [קישור לקובץ](#); [קישור לצפייה](#)

תחנה מספר 2: לומדים על הלכות תרומות ומעשרות

בתחנה זו התלמידים יחשפו לסרטונים הממחישים את מצוות תרומות ומעשרות ולהלכה שפסק הרב אליהו, ויפתרו משימה מתמטית [קישור לקובץ](#); [קישור לצפייה](#)

תחנה מספר 3: לומדים על הפרשת חלה ועל מידות משקל

בתחנה זו התלמידים ילמדו על מצוות הפרשת חלה ועל ההלכה שפסק הרב אליהו בהקשר למצווה זו. התלמידים יעבדו בזוגות/שלשות, ויפעלו על פי 2 הסעיפים במשימה: מצוות הפרשת חלה, פסק ההלכה של הרב. [קישור לקובץ](#); [קישור לצפייה](#)

תחנה מספר 4: הלכות וחשובים במשחק רביעיות

- בתחנה זו, התלמידים ישחקו במשחק רביעיות הכולל הלכות שונות, אותן פסק הרב אליהו, ויקשרו בין הלכות לסיטואציות מתמטיות. [קישור לקובץ](#); [קישור לצפייה](#)

סיכום במליאה:

המורה יכול לשאול שאלות מתוך אלה או להציג את כלל השאלות לתלמידים וכל תלמיד בוחר שאלה ועונה עליה במליאה.

- האם יש קשר בין כל אחת התחנות לדמות החמ"ד? אם כן כיצד הוא בא לידי ביטוי?
- מה התחדש לי בשיעור שלא ידעתי על הרב אליהו ועל הקשר בין עיסוקיו לבין תחום המתמטיקה?
- האם יש חשיבות לידע מתמטי כדי לפסוק הלכה?
- לאיזו תחנה התחברתי יותר/פחות ומדוע?
- מה מתוך השיעור אני יכול לקחת לחיי היומיום שלי?
- האם העבודה בזוג/בקבוצה סייעה לי להבין/להתמודד טוב יותר עם המשימה? אם כן, כיצד? ואם לא, מדוע?

למורה: [קישור למצגת](#) מלווה לשיעור

 פירוש המימונויות שיבואו לידי ביטוי ביחידה:
מודעות חברתית, הערכת גיוון והטרוגניות,
רוחניות.

- חשיבות שמירת המצוות
- תשומת הלב לכאבו של הילד בסיפור
- הפתרון העולה מתוך הסיפור

יחידה שנייה:

שלב א'

העמקה בעזרת מדרש וסצנה מתוך כתבה:

שְׁנוּ רַבּוּתֵינוּ: מַעֲשֵׂה בִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁהָמְרוּ זֶה אֶת זֶה.

אָמְרוּ: כָּל מִי שֶׁיִּלְדוּ וְנִקְנִיט אֶת הַלֵּל יִטַּל אַרְבַּע מֵאוֹת זָוָה.

אָמַר אֶחָד מֵהֶם: אֲנִי אֶקְנִיטָנוּ.

אוֹתוֹ הָיִים עָרֵב שֶׁבַת הָיָה וְהַלֵּל חָפַף אֶת רֹאשׁוֹ. הִלְךְ וְעָבַר עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ.

אָמַר: מִי כָּאֵן הַלֵּל? מִי כָּאֵן הַלֵּל?

נִתְעַטַּף וַיֵּצֵא לְקַרְאָתוֹ.

אָמַר לוֹ: בְּנִי, מָה אַתָּה מְבַקֵּשׁ?

אָמַר לוֹ: שְׂאֵלָה יֵשׁ לִי לְשָׂאֵל.

אָמַר לוֹ: שְׂאֵל בְּנִי, שְׂאֵל.

- מִפְּנֵי מָה רָאשִׁיהֶם שָׁל בְּבָלִיִּים סְגֻלָּהִים?

אָמַר לוֹ: בְּנִי, שְׂאֵלָה גְדוּלָּה שְׂאֵלָת - מִפְּנֵי שְׂאִין לָהֶם חַיִּית פְּקוּחוֹת.

הִלְךְ וְהִמְתִּין שָׁעָה אַחַת.

חֲזַר וְאָמַר: מִי כָּאֵן הַלֵּל? מִי כָּאֵן הַלֵּל?

נִתְעַטַּף וַיֵּצֵא לְקַרְאָתוֹ.

אָמַר לוֹ: בְּנִי, מָה אַתָּה מְבַקֵּשׁ?

אָמַר לוֹ: שְׂאֵלָה יֵשׁ לִי לְשָׂאֵל.

אָמַר לוֹ: שְׂאֵל בְּנִי, שְׂאֵל.

- מִפְּנֵי מָה עִינֵיהֶם שָׁל תַּרְמוּדִים תְּרוּטוֹת?

אָמַר לוֹ: בְּנִי, שְׂאֵלָה גְדוּלָּה שְׂאֵלָת - מִפְּנֵי שְׂדָרִים בֵּין הַחֹלּוֹת.

הִלְךְ וְהִמְתִּין שָׁעָה אַחַת.

חֲזַר וְאָמַר: מִי כָּאֵן הַלֵּל? מִי כָּאֵן הַלֵּל?

נִתְעַטַּף וַיֵּצֵא לְקַרְאָתוֹ.

אָמַר לוֹ: בְּנִי, מָה אַתָּה מְבַקֵּשׁ?

אָמַר לוֹ: שְׂאֵלָה יֵשׁ לִי לְשָׂאֵל.

אָמַר לוֹ: שְׂאֵל בְּנִי, שְׂאֵל.

- מִפְּנֵי מָה רַגְלֵיהֶם שָׁל אֶפְרִיקָיִים רַחְבּוֹת?

אָמַר לוֹ: בְּנִי, שְׂאֵלָה גְדוּלָּה שְׂאֵלָת - מִפְּנֵי

שְׂדָרִים בֵּין בָּצְעֵי הַמַּיִם.

אָמַר לוֹ: שְׂאֵלוֹת הַרְבֵּה יֵשׁ לִי לְשָׂאֵל וּמִתְקַרָּא

אֲנִי שְׂמָא תְּכַעֵס.

נִתְעַטַּף וַיֵּשֶׁב לְפָנָיו.

אָמַר לוֹ: כָּל שְׂאֵלוֹת שְׂיֵשׁ לָךְ לְשָׂאֵל שְׂאֵל.

אָמַר לוֹ: אַתָּה הוּא הַלֵּל, שְׂקוּרִין אוֹתָךְ נְשִׂיא

יִשְׂרָאֵל?

אָמַר לוֹ: הֵן.

אָמַר לוֹ: אִם אַתָּה הוּא, לֹא יִרְבּוּ כְּמוֹתָךְ

בְּיִשְׂרָאֵל.

אָמַר לוֹ: בְּנִי, מִפְּנֵי מָה?

אָמַר לוֹ: מִפְּנֵי שְׂאֵבְדָתִי עַל יְדֵךְ אַרְבַּע מֵאוֹת

זָוָה.

אָמַר לוֹ: הֵנוּ זְהִיר בְּרוּחָךְ. כִּבְדָּאֵי הוּא הַלֵּל

שְׂתֵאבֵד עַל יְדֵךְ אַרְבַּע מֵאוֹת זָוָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת

זָוָה - וְהַלֵּל לֹא יִקְפִיד.

(שבת דף ל"א ע"א)

דיון בסיפור:

- הסרט שצפית בו ביחידה הראשונה והמדרש מתארים מפגש ושיח בין תרבויות ואנשים בעם ישראל.
- מה בעיניך הדמיון ומהו השוני בין הסיפור על הלל הזקן לבין הסצנה ב "זהבי מחפש תשובה"?
- מהי בעיניך חשיבותה של הסבלנות במפגש בין אנשים מרקעים שונים?

צפייה בכתבה:

"הדלקת נר חנוכה מול הקולנוע"

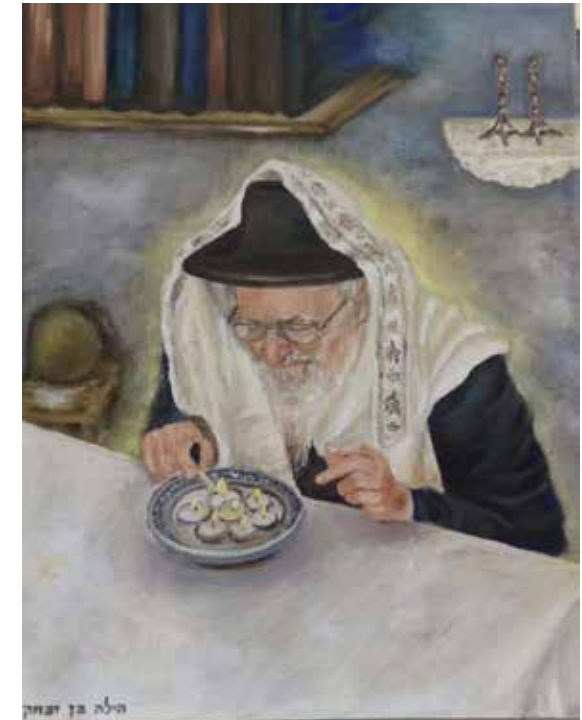
<https://www.kolel.org/videos/304367>

שלב ב':

- דיון בעקבות הכתבה במפגש שבין התרבויות: נר חנוכה ותרבות הקולנוע.
- מה מייצגים נרות חנוכה ומה מייצג הקולנוע?
- מה לדעתך ביקש הרב להשיג כשבקש מהרב מבריסק להדליק נרות החנוכה בשעת חצות אל מול בית הקולנוע אדיסון?

שלב ג':

יצירה אישית בהשראת ציור הדיוקן של הרב.

התלמידים יתבוננו בציור המצורף (ציירה: הילה בן יצחק) ויכתבו אגרת אישית לרב בעקבות הדברים שנלמדו בכיתה. מה היו רוצים לשאול אותו?

(התמונה של הרב מתוך <https://www.hidabroot.org/article/235338>)

פרקי העשרה:

1. העשרה בנושא "עשה לך רב":

צפייה בסרט הגמר של תלמידי החמ"ד, "רחוק ממך" (הופק בישיבת נווה שמואל באפרת) ודיון במושג "עשה לך רב" על פי הסרט.
(מצורף דף לניהול הדיון בלינק)

<https://art.hemed.org.il/%d7%a8%d7%97%d7%95%d7%a7-%d7%9e%d7%9e%d7%9a-%d7%a2%d7%9c%d7%99%d7%9c%d7%aa%d7%99-%d7%aa%d7%a9%d7%a2%d7%91>

2. העשרה:

היחס של התורה לתרבות המערב

הרב אורי שרקי

https://youtu.be/vaM_os4nD3o

ההרחבה התרבותית היא אוויר לנשימה עבור כל אדם שהתורה חשובה בעיניו. לעתיד לבוא, כך אומר התלמוד, יבואו הרומאים לפני בית דין של מעלה, למשפט ההיסטוריה, ויאמרו: הרבה מרחצאות עשינו, הרבה גשרים בנינו, הרבה דברים עשינו בעולם, וכל זה לא עשינו אלא בשביל ישראל שיעסקו בתורה.

התלמוד אומר שהקדוש ברוך הוא דוחה את הטענה הרומאית, משום שהם לא התכוונו לזה. אבל מה שיש לדייק משם זה שהתלמוד לא אומר שהרומאים לא צודקים, אלא שהם לא התכוונו לזה. כל ההתפתחות התרבותית, הציוויליזציונית הרחבה, שרומא הביאה לעולם, זה בעצם כדי שישראל יעסקו בתורה. באיזה מובן? התורה צריכה לתת משמעות לעולם, ולכן צריך להיות עולם מיושב. אם היה עולם פרימיטיבי, אז גם לתורתו של הקדוש ברוך הוא לא הייתה הרבה משמעות בעולם מצומצם. במובן הזה, ההרחבה התרבותית היא אוויר לנשימה עבור כל אדם שהתורה חשובה בעיניו. ואין גבולות לתרבות; התרבות כוללת את כל מרחבי החיים. את הרגישות האומנותית, הספרותית, הפילוסופית, המדעית, וכל תחומי החיים הנדרשים.

אלא שהתורה מוסיפה על גבי זה את ממד הקודש, דהיינו לראות לאן כל זה מוביל, איך כל זה הוא חלק מתוכנית אלוקית אחת גדולה. לדבר הזה יש ביטוי גם בהלכה. למשל, נאמר "לא תחנם", שאסור לומר "כמה נאה נוכרי זה", כלומר עובד עבודה זרה זה. אבל אומר השולחן ערוך מיד: "אבל אם כוונתו לשבח את הקדוש ברוך הוא שברא ברייה נאה כזאת, אדרבה", זה רצוי. כלומר הכול תלוי בגישה.

מה מוסיפים הדברים הללו על דברי הרב אליהו בסרטון על הדלקת הנרות מול קולנוע אדיסון?

מהלך השיעור:

טרום קריאה נחלק לתלמידים:

לבת / בר המצוה
הערך אי לי
של סבא / סבתא רבא.

- מה הרגשתי? היכן שמרתי את החפץ? מה יחסי למתנה?

נשמע את התשובות ונשוחח על החיבור הבין-דורי באמצעות החפצים.

החפץ כסמל לקשר, למסורת, לתקופה.

ה ספרות

כוס הקידוש של
סבא רבא
מאת

אסתר קנקה-שקלים

כתיבה: רותי אסולין

קהל היעד: חטיבת ביניים

מבוא:

מערך השיעור מתמקד בשיר "כוס הקידוש של סבא רבא", מאת אסתר קנקה-שקלים.

שיר זה נבחר כשיר העוסק בהנהגה של נער בר המצווה להחזיר את מסורת סבא רבא אל עולמו.

בזיקה ליצירה זו יכיר התלמיד סיפור אישי על דמותו המופלאה של הרב מרדכי אליהו זצ"ל, וכיצד חוויה אישית ביום בר המצווה מביאה אותו להבנה על ייעודו כמנהיג.

בשבת בר המצווה
העניק לי אבא
את כוס הקידוש
של סבא רבא,
פיאלה ברכה
של ר' אברהם חכמזדה
שהייתה כולה
כסף טהור נוהר
במין נוגה אור בוער
ועליה בולטים עיטורים
מגן דוד ומנורה בת שבעה קנים
כוזהר הרקיע מזהירים.

כשסבא רבא על היין קידש
קרנו פניו כמו להב של אש
משק כנפי מלאכי עליון
ליווהו זקוף בהדר ובגאון.

וכשנולדתי אני
בן בכור לאבי
קיבל הוא מסבי
את הכוס ההיא:
דורון להמשך השושלת
אות לחוליה בשרשרת.

הניחה אבי במזנון למזכרת
ומצא לשתייה כוס מודרנית, אחרת.

בשבת בר-מצוה
העניק אבא לי
את הכוס בסלון
ששכבה כלומה במזנון.

דהה המגן באבק השנים
הכסף דעך, כהו הקנים
ורק זיק של ברק, מין גחלת לוחשת
ניבט מהכוס, קורא לי לגשת.

לאותו הנוגה נכספתי כולי
את זוהר האש לחשוף בעצמי.
נטלתי הכוס והיא כאן עמי
ורחש כנפים לוחש באזני:

"יום השישי ויכלו השמיים
ויכל אלוקים... מכל מלאכתו...
ואני
את מלאכתי
רק התחלתי.

שיח בזוגות:

- א. בחר בשורה או רעיון מתוך השיר שהרשים אותך במיוחד והענק אותו כמתנה לבן שיחך. הסבר לו מדוע בחרת בשורה או ברעיון זה.
- ב. ספר לבן שיחך אלו ערכים חשובים בעיניך אתה מקבל מהורייך וחשוב לך להעביר אותם הלאה.
- ג. קראו את הסיפור על דמותו של הרב וענו על הסעיפים הבאים:

היום שבו נולד הרב הראשי

כל פעם שהגיע נער לבית הכנסת של הרב מרדכי אליהו כדי להניח תפילין בפעם הראשונה בהגיעו לגיל מצוות, ציין זאת הרב באופן חגיגי: הרב אליהו הושיב את הנער לידו, ליווה אותו בהנחת התפילין, וכאשר הוא בירך על התפילין ענה כל הקהל "אמן" בקול גדול. בהמשך התפילה זרקו על נער בר המצווה סוכריות, שרו לכבודו, ולא אמרו את תפילת "תחנון", שאינה נאמרת בימי שמחה. השמועה על מנהגו של הרב אליהו עשתה לה כנפיים, ונערי בר מצווה רבים נהגו להגיע להתפלל בבית הכנסת של הרב אליהו ביום חגם. ברגע של שמחה סיפר הרב אליהו מה הביא אותו לנהוג כך:

"אנשים אינם יודעים זאת, אבל ביום בר המצווה שלי החלטתי להיות רב בישראל, וכבר אז ידעתי מה תהיה הפסיקה הראשונה שלי. בגיל צעיר התייתמתי מאבי, וביום בר המצווה שלי הגעתי לבית הכנסת לבדי. המתפללים לא קיבלו את פניי בסבר פנים יפות, והגבאי התעלם ממני. איש לא זרק עליי סוכריות, וכאשר הגענו לאמירת 'תחנון' סירבו המתפללים לוותר על אמירת 'תחנון', בטענה ששמחת בר

אם כך, הן מוטיב האור והן הארמז המקראי מעצימים את דמות הסבא רבא כדמות שמימית, רוחנית,

קדושה ומלאת אור ויחד עם כוס הקידוש המעוטרת בסמנים יהודים של מגן דוד ומנורת קנים מעצימים את החיבור למסורת היהודית.

כשאביו של הדובר קיבל את הכוס מהסב, בבית השלישי, חל המשבר. הכוס עוברת אל האב כדי שזה ימשיך את המסורת ויהיה חוליה בשרשרת הדורות, אולם האב העדיף לגנוז אותה במזנון כמזכרת ותו לא. הוא בחר בכוס מודרנית, אחרת, כדי לקדש. בהעדפה זו של הכוס מבטא האב את העדפת התרבות המודרנית, האחרת, על המסורת רבת השנים. למעשה בפעולה זו יצר האב נתק בין הדורות ולא הותיר לדור הבא דבר.

אך הבתים הבאים, הסוגרים את השיר, מעלים על נס את האש שבערה "כמו להב של אש" אצל הסבא רבא בדמותו של הדובר, הנין.

הכוס שישבה כלומה, נכלמת, מבוששת במזנון, המגן דהה באבק השנים, הכסף דעך, כהו הקנים, אך הכוס קוראת לנין "מין גחלת לוחשת" בקריאה להצלה.

הנין לא נותר אדיש, חש את קריאת הכוס, נכסף אליה ממעמקי ליבו, ומבקש "את זוהר האש לחשוף בעצמי". האש הגדולה של סבא רבא לחשה לו מתוך הכוס שהעלתה אבק.

הדובר-הנין חייב למצוא את דרכו למסורת הסבא רבא בעצמו, למצוא את דרכו הייחודית אל הקדושה. רק עתה הוא מתחיל במלאכתו, את צעדיו הראשונים בתור מי שחייב בתורה ובמצוות. לשם כך הוא זקוק לליווי של סבא רבא, "נטלתי הכוס וסבא עמי".

קריאת השיר**כוס הקידוש של סבא רבא / אסתר קנקא-שקלים**

נסביר את המילים בפרסית כמו "פיאלה ברכה" - "כוס הברכה", כינוי לגביע הקידוש. "חכמודה" - שם משפחה פרסי-יהודי שמשמעותו "בן רב".

הסבר השיר

נסביר את השיר בקצרה תוך דגש על כוס הקידוש העוברת מדור לדור.

בשני הבתים הראשונים נבחין בהקבלה המיוחדת בין כוס הקידוש לבין דמותו הקדושה של הסבא רבא, כמעין יחידה אחת.

אבחנה זו באמצעות **מוטיב האור**:

בבית הראשון מתוארת הכוס:

כולה כסף טהור **נוהר**

במין **נוגה אור בוער**

ועליה בולטים עיטורים

מגן דוד **ומנורה** בת שבעה קנים

כזוהר הרקיע מזהירים.

בבית השני מתוארת דמות הסבא רבא שקידש על היין:

קרנו פניו כמו להב של אש

הביטוי "קרנו פניו" של הסבא רבא הוא **ארמז מקראי** המופיע בתורה כתיאור למשה רבנו: **"וַיְהִי בְּיָדָת מֹשֶׁה מִחַר סִינַי וַשֵּׁנִי לְחַת הָעֵדֻת בְּיַד מֹשֶׁה בְּרִדְתּוֹ מִן הָהָר וּמֹשֶׁה לֹא יָדַע כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו בְּדַבְרוֹ אֵתוֹ"** (שמות ל"ד, כ"ט).

ארמז מקראי זה מחזק את דמות הסבא רבא כצדיק קדוש ורוחני, אותו מלווים מלאכים בהדר ובגאון.

נסכם את דמותו של הרב:

חגיגת בר המצווה של הנער מרדכי אליהו הייתה מאכזבת, והשאירה בו חותם עמוק. אך הוא לא פטר זאת בתור חוויה לא נעימה גרידא, אלא הפך אותה לכוח מניע: ביום בר המצווה שלו הוא הבין את ייעודו כמנהיג, ומאותו היום, מי שלימים היה הראשון לציון רב ופוסק, שָׁאף להגיע לעמדת הנהגה.

שאיפתו נבעה בין היתר מהרצון לשנות את המציאות שממנה סבל בעצמו.

כל מפגש עם נער בר מצווה משיב את הרב אל חגיגת בר המצווה שלו; היחס החם והמכבד שהנהיג בבית הכנסת שלו נועד להיות תיקון לכאב ולסבל שחווה כנער יתום.

הן הנין והן הרב בוחרים לשנות מציאות ולא להשאיר מציאות כהווייתה, אלא לראות את אותה גחלת, אותו זיק ולהפיץ ממנו אור גדול.

א. איזו מלאכה התחיל הרב אליהו בגיל בר המצווה על פי הסיפור? מדוע בחר במצווה זו?

ב. איזו "מלאכה", קבלה עצמית, החלטה, אתם רוצים להתחיל בבר המצווה שלכם?

ג. הרב אליהו גילה רגישות רבה לילדי בר מצווה שבאו לחגוג בבית הכנסת שלו. מצאו במרשתת או בספרים שנכתבו עליו ("אביהם של ישראל") סיפורים נוספים על רגישותו לאחר.

ד. במה אתם מרגישים שאתם יכולים לנהוג ברגישות באחרים? תנו דוגמא מהחיים.

המצווה שלי אינה חשובה מספיק כדי לבטל זאת. מאוכזב ועצוב פסעתי הביתה, וחשבתי על אימי שחסכה פרוטה לפרוטה כדי לרכוש לי זוג תפילין. אך קודם שנכנסתי הביתה, החלטתי שאיני רוצה להעציב את אימי, ואז גמלה בליבי החלטה: אלמד ואהיה רב גדול בתורה, ואדאג לכך שכל נער המגיע לבית הכנסת להניח תפילין בפעם הראשונה לחייו – יזכה לקבלת פנים חמה ושמחה, וכמובן שלא יאמרו באותה התפילה 'תחנון'." חתם הרב אליהו את דבריו: "בכל פעם שאני כוגש נער בר מצווה, אני מבקש לתקן עוד קצת את חסרון השמחה בבר המצווה שלי."

1 מחשבת ישראל

"איש אשר רוח בו" – על מידותיו של הרב מרדכי אליהו

מערך שיעור על בסיס המאמר של

הרב ד"ר יוחאי רודיק

כתיבה: טלי פולק

 קהל יעד: חטיבה עליונה

 יחידת זמן: שני שיעורים

 מטרת היחידה: פיתוח מודעות להכרות עם המידות הטובות של הרב אליהו, בדגש על עין טובה.

 מהלך השיעור: במאמר "אשר רוח בו" ניתן לראות פירושים שונים של הרב מרדכי אליהו אשר מלמדים אותנו על אישיותו.

יש לחלק את הכיתה לקבוצות קטנות, לכל קבוצת תלמידים שני קטעים.

א. במהלך פרשנותו לתורה³ כתב הרב פעמים רבות על חשיבות חינוך הילדים בכלל וחינוכם למידות טובות בפרט. בהקשר לפסוק: "וְהָיוּ הַכְּרֹבִים פְּרָשִׁי כְּנָפִים לְמַעַלָּה... וּפְנִיָּהם אִישׁ אֶל אָחִיו... וְנָתַתָּ אֶת הַכִּפֹּרֶת עַל הָאָרֶץ מִלְּמַעַלָּה וְאֶל הָאָרֶץ תִּתֵּן אֶת הָעֵדֶת אֲשֶׁר אָמַן אֱלֹהֶיךָ" (שמות, כ"ה, כ"ב-א) שאל הרב: כיצד יכניסו את הלוחות אל הארון בשעה שהארון סגור וחתום על-ידי הכרובים והכפורת? ותשובתו הייתה: "יש כאן רמז גדול על חינוך ילדי ישראל, שכן על הכפורת היו שני כרובים שהיו פניהם כפני תינוק... ללמדנו שכבר בהיות הילדים רכים צריך לחברם לתורה, "מִפִּי עוֹלָלִים וְיִנְקִים יִכְדֶּתֶ עוֹ" (תהילים ח', ג'), ולמרות שהעדות כבר נמצאת בארון, הזכירה התורה את הכרובים לא כסדר כרונולוגי אלא של חשיבות. לילדים וחינוכם יש חשיבות עליונה.

ב. באזכרה לרב משאש זצ"ל, מזקני יהדות מרוקו ורבה של ירושלים, נערכה עצרת זיכרון והרב דרש באזכרה. לפתע נכנס הרב עובדיה יוסף והרב אליהו סירב לדבר בפניו למרות בקשות רבנים. לאחר הפסקת כהונתו כרב ראשי לישראל הרב עשה מסיבת הודיה. במהלך המסיבה סיפרו רבים את שבחיו של הרב ומעלותיו. בסוף הערב אמר הרב "יש מרדכי אליהו נוסף, שהוא עובד בדפוס, חשבתי לעצמי: בטח בשבחים הרבים אתם מתכוונים אליו"...

ג. בפירושו לפסוק: "אֵלֶּה תוֹלְדֹת נֹחַ. נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדֹרֵתָיו... וַיֻּלְּד נֹחַ שְׁלֹשָׁה בָנִים אֶת שָׁם אֶת חָם וְאֶת יָפֶת" (בראשית ו', ט'-י') מביא הרב את השאלה מדוע התורה מפסיקה בין תולדות נח ושמות ילדיו בתיאורו כ"איש צדיק תמים"? ומסביר הרב: "אם אדם רוצה שתולדותיו ינהגו בדרך ישרה וטובה, עליו ללכת בעצמו בדרך ישרה ובתמימות, ואז תולדותיו יהיו כמוהו". הרב מדגיש את חשיבות הדוגמה האישית בחינוך, לפעמים אפילו ללא כל אמירה ודיבור.

3 הפירושים להלן מצוטטים מהספר "דברי מרדכי על התורה", הוצאת מכון דרכי הוראה, ירושלים.

ד. בפרשנותו להגדרתו של אברהם אבינו כאדם "אֲשֶׁר יִצְוֶה אֶת בְּנָיו וְאֶת בִּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דְרָכָה ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט" (בראשית י"ח, י"ט) כתב הרב אליהו זצ"ל: "מעלה גדולה היא לשמור את כל מצוות התורה. מאברהם אבינו למדנו שיש מעלה גדולה מזו והיא דרך ה'. עלינו לשאול ולדרוש את רצון הבורא, לחפש את הדרך הישרה ולקיימה, גם אם לא נצטוונו עליה לפי שורת הדין".

ה. אנו לומדים מכאן כי הרב ראה ערך בחינוכו של אדם למלא את רצון הבורא לא רק "על פי הספר" אלא מתוך נכונות נפשית עמוקה לעשות את רצון ה' יותר מהמצוות עצמן. הרב הדגיש במקומות רבים כי הבסיס לחינוך אמוני ואהבת ה' צריך להיות חינוך לאהבת הבריות והטבת מצבן הגשמי. על הפסוק: "וַיֵּטֶע אֱלֹהִים בְּבֶאֱר שִׁבְעָ וַיִּקְרָא שֵׁם כָּשֶׁם ה' אֵל עוֹלָם" (בראשית כ"א, ל"ג) פירש הרב: "מכאן למדנו שקירוב הבריות לתורה צריך להיות מתוך אהבה גדולה. קודם כל "וַיֵּטֶע אֵשֶׁל" – אכילה, שתייה ולינה. אברהם דואג לצרכי אורחיו, ואחר כך "ויקרא בשם ה'". ביטוי נוסף לאהבת כל אדם בלי להבדיל בין כישרונותיו של האחד לכישרונותיו של האחר, נמצא בפירושו של הרב לפסוק: "שְׁלֹשָׁה גִבְעִים מְשֻׁקָּדִים... כְּפָתֵר וּפְרָח" (שמות, כ"ה, ל"ג) מפרש הרב בהקשר זה: "התורה מציינת מספר פעמים את הביטוי כפתור ופרח כי באופן טבעי אורך קני המנורה אינו שווה, אבל על כולם נאמר "כפתור ופרח" ללמד שכולם שווים לפני המקום.

ו. הסניגוריה עליה כתב הרב לעיל אינה אמורה רק ביחס לאחר, אלא אמורה גם בהסתכלות האדם על עצמו בעין טובה וחיובית. בהקשר לנר התמיד מציינת התורה: "וְאֵתָה תִּצְוֶה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיהָ שֶׁמֶן זֵית זָךְ כֹּתֵית לְמָאֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד" (שמות, כ"ז, כ'). אין כאן איזכור שמו של משה רבנו, בניגוד למקומות אחרים, "כיון שאמר משה "מחני נא מספרך"... וקללת חכם אפילו על תנאי באה" (בעל הטורים). הרב אליהו לומד מכאן שעל האדם לדבר תמיד בלשון טובה גם

על עצמו, ולא יקלל את עצמו כיוון שאינו יודע היכן הדברים עלולים להשפיע.

ז. בד בבד עם הדגשת אחריותו המוסרית של האדם לכלל והדרישה ללמד סגוריה על עצמו, הדגיש הרב את השיפוט העצמי ללא משוא פנים. על הפסוק "לֹא תִטָּה מִשְׁפָּט לֹא תִכֵּיר פָּנִים וְלֹא תִקַּח שֹׁחַד" (דברים ט"ז, י"ט) הדגיש הרב, בשם בעלי המוסר, כי קיימת חובה לכל אדם לייסר את עצמו ולעורר את עצמו בתוכחות אם עשה מעשה שלא כדין ושלא על פי התורה. יתרה מזו, הרב סבור כי התוכחה העצמית, ערכה משמעותי יותר מאשר תוכחה חיצונית. כדברי התלמוד: "טובה מרדות אחת בליבו של אדם יותר מכמה מלקיות... שנאמר (משלי י"ז) "תַּחַת גִּעְרָה בְּמִבֵּין מַהֲבֹת כְּסִיל מָאֵה" (ברכות דף ט"ז). לפני שאדם מוכיח אחרים עליו להוכיח את עצמו. במקום אחר על הפסוק "שִׁפְטִים וְשִׁטְרִים תִּתֵּן לָךְ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ" (דברים ט"ז, י"ח), דורש הרב כי על האדם לשכוט את עצמו בצדק ויושר ובצורה אמיתית וכנה. אדם הנוהג בדרך זו יזכה לעולם הבא, וכדברי הרמב"ם על דברי חז"ל: "לְעוֹלָם יִרְשׁוּ אֶרֶץ" (סנהדרין דף י"א). אם אדם רוצה עולם הזה ועולם הבא ישפוט עצמו בצדק.

ח. אחד הקשיים בשיפור המידות ואיכות האישיות היא המלחמה ביצר הרע. הרב מתייחס לעניין זה, בעקבות דברי חז"ל, בקשר לפסוק: "כִּי תֵצֵא לְמַלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ" (דברים כ"א, י). בסיס הדברים הוא השאלה מדוע פותח הכתוב בלשון יחיד ומסיים בלשון רבים? כמו כן, מדוע נאמר "תצא למלחמה" ולא "תצא להילחם"? הרב מסביר בהסתמך על דברי חז"ל בילקוט שמעוני על פרשת כי תצא, כי יצר הרע מתגלה לאדם בצורות שונות ומגוונות. לפעמים כאוהב וידיד ולפעמים כמלאך רע ומקטרג. לאור זאת, מדגיש הרב, ראוי לכל אדם להתכונן למגוון אפשרויות כיצד להילחם ביצרו הרע, ולכן נאמר לשון רבים "אויבך"... במקביל מחזק הרב את האדם ומסביר כי לשון היחיד "כי תצא" אמורה למנוע מהאדם את המחשבה שלא יוכל להתגבר על היצר, והתורה מבטיחה לו שעליו לעשות רק את הפתיחה של המלחמה והקב"ה יעזור לאדם בהמשך דרכו "ונתנו ה' בידך". עליך לקבל את ההחלטה הנכונה הראשונית.

שאלות מנחות:

- מה המידה / הייחודיות של הרב שעולה בכל אחד מהקטעים שקראתם?
- מה דעתכם על הקשר שהיה לרב לאזרחי מדינת ישראל?

דיון בכיתה:

- מדוע חשובה הכרת הטוב?
- האם הופתעתם פעם מאמירת תודה שאמרו לכם?

נחלק לתלמידים את ברכת "מודים" מתפילת שמונה עשרה:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שְׂאֵתָהּ הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ
וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד,
צוּרֵנוּ צוּר חַיִּינוּ, מִגֵּן יִשְׁעֵנוּ אֵתָהּ הוּא לְדוֹר וָדוֹר.
נֹדֶה לָּךְ וְנִסְפָּר תְּהִלָּתְךָ עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶיךָ
וְעַל נְשָׁמוֹתֵינוּ הַפְּקָדוֹת לָּךְ,
וְעַל נְפִישׁ שְׁבָכָל יוֹם עֲמָנוּ,
וְעַל נַפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שְׁבָכָל יוֹם, עֶרֶב וּבֹקֶר
וְצֹהָרִים.
הַטּוֹב בִּי לֹא כָלוּ כְחַמִּיד, וְהַמְרַחֵם בִּי לֹא תָמוּ
חֲסִידֶיךָ, בִּי מְעוֹלָם קוֹיֵנוּ לָּךְ.
וְעַל כָּלֶם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרַומֶם וְיִתְנַשֵּׂא תַמִּיד, שְׁמֶךָ
מְלַכְנוּ לְעוֹלָם וָעֶד.
וְכָל חַסִּידִים יוֹדוּךָ סֶלָה, וְיִהְיוּ לְךָ יוֹכְרֵיךָ אֶת שְׁמֶךָ
הַגָּדוֹל הַגָּאֻת, לְעוֹלָם בִּי טוֹב,
הָאֵל יִשְׁוּעָתָנוּ וְעֲזָרָתָנוּ סֶלָה, הָאֵל הַטּוֹב.
בְּרוּךְ אַתָּה ה' הַטּוֹב שְׁמֶךָ וְלָךְ נִאֲמָה לְהוֹדוֹת.

אם נסכם את עיקרי משנתו של הרב מרדכי אליהו זצ"ל המשתקפת מפרשנותו לתורה ומספרים על מעשיו ואישיותו, נגיע למסקנה כי חשיבות עולם המידות תופסת מקום חשוב ומרכזי במשנתו. זכינו והרב לא היה רק נאה דורש, אלא קיים בפועל בהנהגותיו, באישיותו ובהתייחסותו לציבור את עולם המידות והתורה שאפיינו את דרך חייו. זכותו תגן על כולנו.

זמן כתיבה:

כתבו תודה לדמות משמעותית על מעשה קטן שעשתה עבורכם ולא הספקתם להגיד לה תודה.

סגירה:

- ניתן לעשות סבב לשמוע מי האנשים שנבחרו שיכתבו להם מכתב תודה.
- אפשר לשלוח לאותם אנשים את המכתב בווטסאפ ולראות מה תהיה התגובה של הצד השני.

נסיים באחד היסודות העיקריים במשנתו של הרב אליהו זצ"ל, והוא יסוד הכרת הטוב. ההסתכלות החיובית של האדם על עצמו ועל הבריאה והמציאות בכלל, מעניקה עומק לעבודת ה' שלו. על הפסוק: "וְנִפְתָּחֵי אָמַר נִפְתָּחֵי שְׁבַע רָצוֹן וְנִמְלֵא בְרִכַּת ה' יָם וְדָרוֹם יִרְשָׁה" (דברים ל"ג, כ"ג) מפרש הרב: "כאשר אדם מאמין שהכול מה' יתברך, הקב"ה מוסיף ונותן לו שפע של ברכה. נפתלי היה מלא ברכת ה' ולכן זכה והקדוש ברוך הוא הוסיף לו יותר, יום ודרום ירשה".

הכרת הטוב איננה רק כלפי האדם אלא בעיקר כלפי הקב"ה. על הפסוק בעניין משה רבנו: "וַיִּגְדַּל הַיָּלָד וַתִּבְרָאֵהוּ לְבַת פָּרְעֹה וַיְהִי לָהּ לְבֵן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה" (שמות, ב', י') מסביר הרב כי בניגוד לשמות "חבר" ו"יקותיאל" שקראו לו אביו ואמו (מדרש שמעוני), התקבל בסוף השם משה כהצעת בת פרעה כיוון שהיא הצילה את משה מן היאור וחרפה את נפשה למענו, לכן נקבע השם שבחרה עבורו. לאור זאת מדגיש הרב אליהו: "חייב כל אדם להכיר טובה לכל מי שהיטיב עמו, ואפילו אם מדובר בדבר דומם כמו עצים ואבנים".

– מה אתם למדים מהברכה?

"מה הנה הכרת הטוב וההודאה? איה הוא מקורה בנפש? ומאין תבוא כפיות הטובה, אשר רוב בני אדם יכשלו בה? גם בזה תכיר את הנותן והנוטל. הנותן ירגיש בלבבו אשר לא יחפוץ במתנות חינוך, כי שאיפתו היא רק ליתן, ולא למשוך אליו את הדברים שהם חוץ ממנו. ועל כן כאשר יגיע אליו דבר מאת רעהו יתעורר בו הרצון לשלם עבורו, ואם לא יוכל לעשות זאת, ליבו ירגיש בחובת התשלומין - וזו היא אשר נקרא לה בשם "הודאה".

אבל הנוטל ישאף תדיר למשוך אליו את כל אשר יוכל, הן בגזלה והן בתרמית והן במתנה, ובקרב ליבו יחשוב כי הכול שלו הוא, ובשבילו. על כן בהגיעו דבר טוב, אשר הטיב עמו חברו, לא ירגיש בחיוב תשלומין כלל. הוא אשר נכנהו: "כפוי טובה". ואם תראה את הנוטל כי יודה, ולפעמים גם באופן יפה מאוד, אל תאמין בו ובהודאתו, כי בשפתיו יחנוף, וליבו בל עמו. אך באשר בחפצו לסבב אליו עוד טובות רבות ומתנות חשובות, יתלבש בכסות מכיר הטוב. נמצא שגם הודאתו - נטילה היא, כי כך היא כונתה.

כללו של דבר: הכרת טובה היא תולדת כוח הנתינה, וכפיות טובה היא תולדת כוח הנטילה".

(הרב אליהו דסלר, מכתב מאלוהו, פרק י"א, עמודים 46-47).

מה ההבדל בין כוח הנתינה וכוח הנטילה?

ח חינוך לשוני

אביהם של ילדי ישראל הרב מרדכי אליהו זצ"ל

הכותבים: זהבה פלד, יעל נדלר

**"תזכו לגדל את בניכם ובנותיכם לתורה
ויראת שמים".**

בברכתו של הרב מרדכי אליהו זצ"ל לקהילות
היה מדגיש ברכה מיוחדת זאת.

(מתוך: אורחות חינוך ממשנתו - מכללת אורות (בנספח)

שכבת גיל: יסודי, כיתות ג'-ו'

אורך היחידה: היחידה כוללת שלושה נושאים.
כל נושא בהיקף של שיעור או שניים. כל מורה
יכול להפעיל שיקול דעת בבחירת הנושא, רמת
הקושי והתאמה לתלמידים.

ההכנות ליחידה: הורדת סרטונים ושירים

רציונל:

- הרב אליהו זצ"ל נבחר בשנת תשמ"ג לראשון לציון, הרב הראשי לישראל, וכיהן בתפקיד זה עד שנת תשנ"ג. הוא היה למדן מופלג ופוסק מעמיק שניחן בכושר התמצאות ובפיקחות מעשית.
- הרב אליהו ראה את עצמו כל ימיו כאיש חינוך, גם כשעשרות נושאים אחרים מילאו את סדר יומו, הוא לא נתן להם לפגוע במקומו העליון של החינוך בסדר העדיפויות.
- הרב אליהו לא הותיר אחריו ספרות פדגוגית ולא מערכי לימוד, אך משנתו החינוכית פזורה בין שיחות, דברי תורה ותשובות הלכתיות, ומשתקפת בעיקר מתוך הליכותיו האישיות.

מטרת היחידה בתחום התוכן:

- הכרות עם דמותו של הרב מרדכי אליהו זצ"ל
- התלמידים יבחנו כיצד הערכים הנלמדים מדמותו יכולים לבוא לידי ביטוי בחיי היום-יום שלהם בבחינת "והיו עיניך רואות את מוריך" (ישעיהו ל', כ').
- מטרות בחינוך הלשוני נגזרות מתוך על הסטנדרטים הנדרשים בתוכנית הלימודים
- כתיבת טקסט נרטיבי על נושא, אירוע או דמות אמיתיים או בדויים
- הרחבת אוצר מילים ההולם את הנושא, הנמענים והמטרה

דרכי הוראה ולמידה:

במסגרת שיעורי העברית מומלץ לעסוק בדמות המופת על פי עקרונות תוכנית "עופרים". התוכנית מציעה מודל הוראה חווייתי, ערכי ודידקטי לקידום מטרות תכנית הלימודים בחינוך הלשוני, בדגש על טיפוח ההבעה בכתב ובעל פה. התלמידים מעורבים בתהליך הלמידה בשיח, המחזה וכתיבה.

סביבה לימודית

התלמידים ישתתפו בהכנה ובבנייה של הסביבה הלימודית בכיתה, המהווה חלק בלתי נפרד מתהליך הלמידה. בסביבה יוצגו מקורות כתובים ומקוונים.

השתתפות בתחרות "מרוץ הצבי"

מומלץ להשתתף בתחרות כתיבת הסיפורים של ילדי החמ"ד "מרוץ הצבי", ע"ש צבי כורך ז"ל. את הסיפורים ניתן לפרסם דרך רכזת שפה באתר "הסופרים הצעירים".

מהלך ההוראה בדרך "עופרים"

שיחת חימום - מטרת שיחת החימום היא ליצור בקרב התלמידים סקרנות ועניין לקראת הנושא הנלמד ולעורר בהם ידע קודם.

מכגש עם טקסט

העשרת אוצר המילים - אפשר לבחור מילים להוראה מפורשת מתוך הטקסט או מילים חשובות להבנת משמעותו והמסרים העולים ממנו. מומלץ לשים דגש על מילים המביעות רגשות. העשרת הידע אודות מילים המביעות רגשות מסייעת להבנת הטקסט וכן להסקת מסקנות לגבי המשתמע ממנו.

משחק תפקידים - מטרת משחקי התפקידים היא ליצור הזדהות עם הדמויות, להרחיב את משמעות הטקסט בעזרת שימוש באוצר המילים שעלו בדיון ונכתבו על הלוח. המשתתפים יכולים להרחיב את המתואר בטקסט/בסיפור ו"למלא פערים" על פי בחירתם.

נקודות לשיח

- התרשמות אישית לאחר שמיעת השיר תוך כדי עיון במילים
 - מהי המילה החוזרת בשיר ומהו המשפט המבטא את אישיותו ודרכו של הרב?
- בְּאַהֲבָה**
בְּאַהֲבָה תִּקְמֵד פּוֹעֵל
אַבְיָהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל
- לפי השיר, כיצד פועל הרב מרדכי אליהו באהבתו כאבא לעם ישראל? (דורש טוב לעמו, נותן תקווה (אין יאוש).
 - מהן התכונות של הרב הנלמדות מהשיר? (צדיק, מאמין, שמח, טוב לב, משפיע)
 - מה המשותף בין הרב מרדכי אליהו למרדכי היהודי? על מרדכי היהודי נאמר במגילת אסתר - "דורש טוב לעמו ודורש שלום לזרעו" (אסתר י', ג).

פתיחה כללית לנושא

מדוע מכונה הרב אליהו זצ"ל "אביהם של ישראל"?
השמעת שיר הנושא של המחזמר אביהם של ישראל.
לחן: נדב ויקינסקי, מילים: דביר שרייבר

יש לנו אבא בשמים
אהבת עולם תמיד איתו
ויש צדיקים על הארץ
אמונתם רבה מדור לדור
ויש שמחה טובה בעיניים
והוא עולה באהבה אל השמיים

פזמון:

באהבה לעם דורש טובות
באהבה לארץ האבות
באהבת תורה בלהבות
באהבה תצית הלבבות
באהבה נשוב ונתפלל
באהבה תפילה יבוא גואל
באהבת אמת תמיד פועל
אביהם של ישראל

הוא מרדכי היהודי
בכל קצוות עולם יצא שמעו
דורש טוב לעמו
ודובר שלום לכל זרעו
ויש בשורה טובה ויש ריגוש
ובלבב תקווה כי אין יאוש

כתיבה הכוללת הערכה ושכתוב - פעילות הכתיבה מאפשרת לתלמידים להביע את הידע והערכים שהפנימו ולעשות שימוש פעיל באוצר המילים שרכשו.

מומלץ להיעזר במחווון לכתיבת סיפור על-פי שכתב הגיל המפורסם באתר ראמ"ה.

מהלך היחידה

אביהם של ילדי ישראל מיומנויות וערכים SEL אמוני

א. דור לדור יביע אומר

מיומנויות וערכים SEL אמוני - חיבור רוחני והעמקה אמונית, חיבור ל"כנסת ישראל" למסורת אבות ולדורות הקודמים, הכרה בייחודו של עם ישראל בקיומו לאורך שנות ההיסטוריה

ב. לעסוק בדברי תורה

מיומנויות וערכים SEL אמוני - אמונה בה' ונאמנות להלכה מתוך בחירה, אהבת תורה ויראת שמיים, העמקה והפנמה שהמחויבות ללימוד תורה, לקיום ההלכה וליראת שמים הן הבסיס למעגלי החיים השונים.

ג. ערבות הדדית

מיומנויות וערכים SEL אמוני - יוזמות לביטויים מעשיים של ערבות הדדית, סולידריות ועזרה לזולת מתוך תודעת שליחות, אמפתיה, הבנת האחר, זיהוי מצבים חברתיים, רגישות.

הנושא:

דור לדור יביע אומר

מיומנויות וערכים sel אמוני - חיבור רוחני והעמקה אמונית, חיבור ל'כנסת ישראל' למסורת אבות ולדורות הקודמים, הכרה בייחודו של עם ישראל בקיומו לאורך שנות ההיסטוריה

שיחת חימום: "זה הקטן גדול יהיה"

הצגת תמונה ודיון:

נקודות לשיח בעקבות התבוננות בתמונת כרית עליו מניחים את התינוק בברית המילה

- הכיתוב על הכרית – ברכה/בקשה: "זה הקטן גדול יהיה". בכיתות הגבוהות ניתן להרחיב בציטוט מהמשנה: "אם אין גדיים אין תישים" (סנהדרין כ"ח, ב) – אם לא יהיו תלמידים צעירים, לא יקומו גם גדולי דור ולא תהיה המשכיות.

- איך הקטן נעשה גדול?
- משמעות מילות התואר במשפט – קטן, גדול
- חוויות ורגשות תלמידים שהשתתפו באירוע ברית מילה

פעילויות להעשרת אוצר מילים

המילה	משמעות	מילה נרדפת	מילה מנוגדת	צירופים וביטויים	שילוב במשפט בהקשר לשיחה
קטן	- פחות בממדים או בגיל - (אדם) חסר ערך	זעיר	גדול	קטן קומה קטן אמונה	מחר ברית המילה של אחי הקטן
גדול	- גדול בממדים או בגיל - גדול בתכונה מסוימת	נכבד	קטן	גדול בשנים גדול בתורה	סבא שלי הגדול בתורה היה הסנדק בברית של אחי

העשרת השפה במילים ובביטויים בהקשר למילים:

קטן וגדול

מכש עם הטקסט

"חינוך מלידה" מתוך אתר החמ"ד

לָכוּ עֲבַדוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם: מִי וְמִי, הִחֲלִיכֶם. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה, בְּנִעְרֵינוּ וּבְזִקְנֵינוּ נֵלֵךְ; בְּכֵנֵינוּ וּבְכַנּוּתֵנוּ בְּצֹאנֵנוּ וּבְבִקְרָנוּ, נֵלֵךְ כִּי חֹג ה', לָנוּ. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים, יְהִי כֵן ה' עִמָּכֶם... לָכוּ נָא הַגְּבִירִים וְעַבְדוּ אֶת ה' כִּי אַתֶּה, אַתֶּם מְבַקְשִׁים; וַיַּגִּדְשׁ אֹתָם, מֵאֵת פְּנֵי פְרַעֲה" (שמות י', ז-יא).

משה רבנו אומר לפרעה שהנערים ילכו עם הזקנים, כי הם צריכים ללמוד מהם את דרכי עבודת ה', את עבודת הקורבנות, את קיום המצוות, ובלי הנערים, לא נלך, כי אין שום תועלת בעבודת ה' אם לא ילמדו אותה לדורות הבאים. פרעה מתווכח, כי הוא אינו מבין את התועלת בשליחת דור צעיר עם דור מבוגר. הוא אומר למשה שאדברה עליהם להישאר במצרים וללמוד ב"מסגרות חינוך" במצרים, ולכן רק הגברים יכולים ללכת.

"בְּנִעְרֵינוּ וּבְזִקְנֵינוּ נֵלֵךְ..." (שמות י', ט)

התייחסות הרב מרדכי אליהו לחשיבות הקשר הרב דורי ביהדות.

באחת משיחותיו לפרשת בא, התייחס הרב מרדכי אליהו זצ"ל למשא ומתן לפני מכת הארבה, בה מנהל משה עם פרעה ודורש ממנו לשלח גם את הילדים לעבודת ה' במדבר:

"וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי פְרַעֲה אֵלָיו... שְׁלַח אֶת הָאֲנָשִׁים, וְנַעֲבֹד אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם: ... וַיֵּשֶׁב אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אֶהֱרֹן, אֶל פְּרַעֲה, וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם,

הערכת הכתיבה - פירוש הערכת הכתיבה בנספחים

- משמעות נוספת: מבין, מתעקש
- ביטויים וצירופי לשון עם השורש ע.מ.ד? עמד במבחן, עמד לימינו

התייחסות למילה "דעתו"

- מה משמעות המילה? (ידיעה, חכמה)
- משמעות נוספת (חשיבה)
- אילו ביטויים וצירופי לשון עם השורש ד.ע.ת? נמלך בדעתו, קל דעת

פירוש הביטוי: עמד על דעתו

- התעקש, אינו מוכן לוותר
- תקיף בדעתו ואינו מוכן לשנותה
- משפט עם הביטוי: בוויכוח ביניהם, הוא עומד על דעתו (מילון ספיר)

משחק תפקידים

מומלץ לתת לתלמידים להמחיש את השיחה בין משה רבנו לפרעה

כתיבה

להלן דוגמאות לנושאים לכתיבה. אפשר להזמין את התלמידים להציע הצעות נוספות.

- למדתי מהסיפור של סבתא שאסור להתיימש
- קיימתי את מצוות "והדרת פני זקן"
- מה שלמד סבא שלי מסבא שלו...

משה רבנו אינו מסכים להתפשר, מתעקש ואומר: אצלנו הילד רואה כיצד האב מתנהג, כיצד הוא מתפלל, כיצד הוא מקיים מצוות בשמחה ובטוב לבב, אף על פי שהילד קטן, נחקקים הדברים בזיכרוננו ומתפעל לעשות כך... פרעה אינו מתרכז ומשה אומר כי אם אין חינוך לנוער ולקטנים (בבנינו ובבנותינו), בני ישראל לא ילכו כלל.

נקודות לשיח - הבנת הוויכוח על-פי המקור בתורה

- מה דורש משה מפרעה?
- מהי הצעתו של פרעה?
- מדוע הוא אינו מסכים להצעת משה?
- מהי תשובת משה? על מה מוותר משה?

מה לימד אותנו הרב אליהו?

למדנו מהרב אליהו על חשיבות הקשר הרב דורי, וחשיבות החינוך מגיל צעיר.

כאיש חינוך מוסיף הרב אליהו את תפיסתו כי יש להעניק יחס אישי לילד מפני כבודו, ומזכיר לנו כי לכל מה שיקלוט הילד בגיל צעיר תהייה השלכות קריטיות בהמשך דרכו.

מומלץ לבקש מהילדים לתת דוגמה למנהג, או דרך קיום מצווה שנהוגה בביתם מדורות קודמים.

העשרת אוצר מילים - המושג: "עמד על דעתו"

משה רבנו אינו מסכים לשום פשרה הוא מתעקש = "עומד על דעתו"

התייחסות למילה "עומד":

- מה משמעות המילה? נמצא זקוף על רגליו

לעסוק בדברי תורה

מיומנות SEL אמוני - אמונה בה', אהבת תורה ויראת שמים

העמקה והפנמה שהמחויבות ללימוד תורה, לקיום ההלכה וליראת שמים הן הבסיס למעגלי החיים השונים.

שיחת חימום

השמעת השיר: [זה העסק שלנו - לעסוק בדברי תורה](#)

מלים: מתוך ספר 'חמדת דניאל'
לחן: אהרן רזאל

".. וגם אני הוא **בעל עסק**, לא עסק כסף לא עסק כבוד

אך עסק אחר יש לי, הלא אנחנו מְבָרְכִים בְּכָל יוֹם:

אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ **לְעֵסֵק בְּדִבְרֵי תוֹרָה**.

גַּם זֶה הוּא עֵסֶק גָּדוֹל, רְבוּתִי

לְעֵסֶק בְּדִבְרֵי תוֹרָה.

זֶה הָעֵסֶק שֶׁלֹּנוּ- לְעֵסֶק בְּדִבְרֵי תוֹרָה!

לְהַפִּיחַ חַיִּים בְּעֶנְיָנִים הַקָּשִׁים בְּתוֹרָתֵנוּ הַקְּדוּשָׁה.

מַה הִיא תְּמִיד נַחֲמָתֵנוּ בְּעֶנְיָנוּ?

אֵיפֹה מִצְאָנוּ מָקוֹם מְנוּחָה לְנוֹחַ מַעַל מְעַל תְּלֹאוֹתֵינוּ?

אִם לֹא בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ בְּעֻמָּנוֹת הַלְמוּד בְּצֵל הַגְּמְרָא הַקְּדוּשָׁה

שְׁמָה פְּשָׁטֵנוּ מַעְלֵינוּ אֶת עַל גְּלוּתֵנוּ וְלִבְשָׁנוּ מַחְלָצוֹת שֶׁל קְדוּשָׁה.."

זֶה הָעֵסֶק שֶׁלֹּנוּ- לְעֵסֶק בְּדִבְרֵי תוֹרָה!

לְהַפִּיחַ חַיִּים בְּעֶנְיָנִים הַקָּשִׁים בְּתוֹרָתֵנוּ הַקְּדוּשָׁה

נקודות לשיח

התרשמות לאחר קריאת השיר בדגש על המילה המנחה/ החוזרת בשיר ועיון במילות השיר

- אלו עסקים מזכיר המשורר? (עסק כסף, עסק כבוד)
- מה משמעותם?
- מדוע דברי התורה הם עסק?
- מה עושים בעסק הגדול הזה?
- מה אנו מרוויחים כשעוסקים בדברי תורה?

העשרת אוצר מילים

השורש ע.ס.ק מופיע מספר פעמים בשיר בצורות שונות

המילה	עסק
מקור הצירוף	ברכה בברכת שחרית: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְעֵסֵק בְּדִבְרֵי תוֹרָה
פירוש המילה	עניין, דבר
משמעויות/ פירושים נוספים למילה	מקום עבודה או גוף שעוסק במכירה ובקנייה של מוצרים ושירותים ויש בהם רווח
שורש המילה	ע.ס.ק
מילים מאותה משפחה	עסוק, עוסקת, לעסוק
שיבוץ המילה במשפט	דודי החליט לעסוק במכירות הוא פתח עסק למכירת ספרי לימוד
מילים נרדפות/ משמעות דומה	מסחר, עבודה, מפעל
צירופי מילים, מטבעות לשון, ביטויים עם המילה	עשינו עסק, בעל עסק, בית עסק

מכשע עם הטקסט

"והגית בו יומם ולילה" - [מתוך אתר הרב מרדכי אליהו זצ"ל](#)

סיפור מחייו של הרב מרדכי אליהו על קיום מצוות "והגית בו יומם ולילה":

כשהתייטם הרב, בעודו נער צעיר, והמשפחה עברה להתגורר בדירה הקטנה והצפופה, לא היה מקום למיטות ורק לקראת ערב היו פורסים מזרונים על הרצפה.

בשל הצפיפות, נאלצו שני הילדים הצעירים, מרדכי ושמעון, לישון ביחד על מזרון אחד. אבל הרב היה מוותר על מקומו ובקושי היה ישן. במשך רוב הלילה היה יושב ולומד תורה **לאור הנר**.

בלחישה היה לומד, שלא להפריע לבני הבית הנמנים את שנתם.

מתחת השולחן היה יושב, שכן מקום אחר לא היה בבית.

רק לפנות בוקר היה מתנמנם מעט, וכבר אז הרגיל עצמו להמעיט מאוד בשינה, וכן נהג עד סוף ימיו.

נרות לא היו מצרך זול. למרות הרצון והשאפה לראות את הבן הצדיק מתמיד בתורה, לא היתה אמו מסוגלת לרכוש עבורו נר לכל יום.

ומהיכן היו לו נרות?

היו שני האחים הצעירים, מרדכי ושמעון, חוזרים בשעת לילה מאוחרת מבית המדרש, ובדרך היו עוברים בבתי כנסיות ובתי מדרשות ואוספים את שאריות הנרות שנטפו סביב. את השאריות, היה הרב ממס בתוך סיר ויוצר נרות חדשים סביב פתילות, ולאורם של הנרות הללו היה לומד מתחת לשולחן.

נקודות לשיח

- התרשמות מהסיפור, מחשבות ורגשות
- מצבה הכלכלי של המשפחה
- הקשר בין האחים מרדכי ושמעון
- כיצד התגברו על המחסור והמשיכו בלימוד התורה?
- דרכו המיוחדת של מרדכי הנער להמשיך במצוות לימוד התורה

העשרת אוצר מילים – תיאור דמות

מה ניתן ללמוד על אופיו ותכונותיו של הרב אליהו מתוך הסיפור?

כדי לאפיין את דמותו של הרב אליהו מתוך הסיפור יש להשתמש במילים שאינן כתובות בטקסט. בטבלה ניתן לראות את הקשר בין מעשיו והתנהגותו של הרב אליהו המופיעים בטקסט לבין רגשות או תכונות אופי שאינן מופיעות באופן גלוי ומפורש.

האירוע	רגשות	תכונות אופי
כשהתייתם הרב, בעודו נער צעיר...	צער, יגון	
לקראת ערב היו פורסים מזרונים על הרצפה		הסתפק במועט
היה מוותר על מקומו ובקושי היה ישן	עצב	מתחשב, וותרן
בלחישה היה לומד, שלא להפריע לבני הבית הנמים את שנתם.		טוב לב, רגיש, מתחשב
ואוספים את שאריות הנרות שנטפו סביב		יצירתי, חכם, פתרון בעיות
ולאורם של הנרות הללו היה לומד מתחת לשולחן.	שמחה, אושר	חרוץ, שקדן

מה לימד אותנו הרב אליהו?

- "אין דבר העומד בפני הרצון"
- חשיבות לימוד התורה
- חשיבה יצירתית
- מיומנות של פתרון בעיות
- חז"ל נתנו ללימוד התורה חשיבות עצומה. בלא לימוד התורה הרי לא ניתן לקיימה, ביטוי לכך נמצא במשנה במסכת פאה שם נאמר – "ותלמוד תורה כנגד כולם", המצווה הגדולה ביותר שאדם מקבל עליה שכר בעולם הזה ובעולם הבא.

משחק תפקידים

- דוגמאות למשחקי תפקידים
- האמא מחפשת פתרונות למצב הקשה בבית
 - מרדכי ושמעון מחליטים לא לוותר על לימוד התורה
 - מרדכי מקיים את מצוות "והגית בו יומם ולילה"
 - האחים מתגברים על המחסור בנרות

כתיבה

- דוגמאות לנושאים לכתיבה - מומלץ לתת אפשרות לתלמידים להציע נושאים נוספים
- עזרתי למשפחה ענייה
 - לימוד תורה לאור הנר
 - התגברתי על בעיה שהתעוררה (בבית/בבית הספר/בחברה ועוד..)
 - הצטרפתי לאבא ללימוד הדף היומי בבית הכנסת
 - הערכת הכתיבה - פירוט הערכת הכתיבה בנספחים

הנושא:

ערבות הדדית וחברתיות

"אִישׁ, כְּמִתְנַת יָדוֹ, כְּכִרְכַּת ה' אֱלֹהֵי, אֲשֶׁר נָתַן לָךְ"
(דברים ט"ז, יז)

מיומנות SEL אמוני - יוזמות לביטויים מעשיים של ערבות הדדית סולידריות ועזרה לזולת מתוך תודעת שליחות. אמפתיה, הבנת האחר, זיהוי מצבים חברתיים, רגישות

שיחת חימום

צפיה בסרטון – [ערבות הדדית](#)

מטלת צפייה: שימו לב להבעות הפנים המשתנות לפי הפעולות

נקודות לשיח בעקבות הצפיה בסרטון

תוך כדי השיח ניתן להקרין שנית את הסרטון.

- הדמיון החיצוני בין שתי הדמויות היושבות על ספסל אחד
- מה חסר לכל אחת מהן?
- כיצד באה לידי ביטוי מידת הנתינה?
- מתי משתנות הבעות הפנים?
- אלו רגשות מביעות הבעות הפנים?

כדי להביע את מה שרואים בסרטון, יש להשתמש במילות רגש שונות. בטבלה יש דוגמאות לרגשות המתאימים למצבים השונים בסרטון.

מכשג עם הטקסט
סיפור מחייו של הרב מרדכי אליהו על קיום מצוות "ואהבת לרעך כמוך":

מתוקים מדבש ונופת צופים

מתוך אתר הרב אליהו זצ"ל

כשהיה הרב ילד קטן והפרנסה עוד היתה מצויה, היו הילדים מקבלים בכל שבוע חצי גרוש מהאמא, בתור דמי כיס, כדי שיהיו שמחים ויקנו לעצמם מיני מתיקה.

היו הילדים הולכים לשוק, משוטטים בין הדוכנים ומחפשים ממתק שהם מתאווים לו, ובחשק גדול היו מתענגים על כל פירור.

כבר אז היה הרב מתנזר מממתקים ואת הכסף היה נותן לצדקה. למרות שהיה ילד קטן, ידע להבחין איזו משפחה ענייה ואין להם כסף לאוכל ולממתקים, והיה מביא את הפרוטות לביתה.

כשהבחינה האמא שהרב אינו אוכל מממתקים, שאלה את הבן הצעיר: "אמור לי שמעון, מדוע מרדכי לא אוכל מממתקים". והוא שחשש לגלות את סודו של הרב, שתק ולא השיב. אבל האמא הבינה ברוב פקחותה שהרב מוצא מטרות אחרות לכסף שהיא נותנת לו לקניית ממתקים והיא הפסיקה לתת לו. במקום זה, היתה מבקשת מהאח הצעיר שיקנה שני ממתקים ויתן גם למרדכי. בחכמתה, לא רצתה לזלזל במעשי הצדקה של בנה ולכן אמרה: "שמעון, קנה ממתק גם למרדכי, כדי שגם הוא יזכה במאה ברכות שצריכים לברך בכל יום"...

מני אז, כאשר היה האח הצעיר מביא לרב ממתק, היה מוסיף ואומר לו: "מרדכי, אמא אמרה שתיקח ותברך". היה הרב נוטל את הממתק, מברך בכוונה וטועם ממנו טיפה והיה משיב לאחיו את הממתק ואומר: "לי זה מספיק. אם אינך רוצה בשביל עצמך, תן לילדים אחרים שאין להם מממתקים".

	תמונה	רגש	שיבוץ מילת הרגש במשפט
1	דמות 1 עם הבלורית, מוציאה כריך הדמות השנייה מתבוננת בו	שמח בחלקו קנאה, צער	
2	דמות 1 מוציאה כריך ומתבוננת בדמות 2	רחמים	
3	דמות 1 נותנת כריך לדמות 2 שניהם אוכלים	שמחה	
4	לפתע יורדים גשמים ורק לדמות 2 יש מטריה	מבוכה	
5	דמות 2 מתקרבת לדמות 1 ושתייהן ביחד תחת מטריה אחת	עליזות ושמחה	

נספחים

[הרב אליהו כמחנך](#) – הרב שמואל כץ, אתר

[התפיסה החינוכית של הרב מרדכי אליהו – אורות ישראל](#)

["יברך את הנערים"-אורחות חינוך ממשנתו של הרב מרדכי אליהו זצוק"ל / מכללת אורות](#)

מחווה כתיבת סיפור - מתוך הערכה לקידום כתיבה באתר ראמ"ה

[כיתה ב', כיתות ג'-ד'](#)

משחק תפקידים

דוגמאות למשחקי תפקידים (הצעות התלמידים)

- חלוקת הממתקים לאחים במשפחת אליהו
- הילד מרדכי מוותר על הממתקים לטובת חבר
- האימא מגלה שבנה אינו אוכל את הממתקים שהוא מקבל
- הילד מרדכי מקיים את מצוות אימו

[כתיבה:](#)

דוגמאות לנושאים לכתיבה (הצעות התלמידים)

- סיפור על הנתינה של הרב אליהו בצעירותו
- חבר חדש בא לכיתה
- וויתרתי לאחי הצעיר
- שימחתי את סבא וסבתא

הערכת הכתיבה - פירוט הערכת הכתיבה בנספחים

נקודות לשיח

- התרשמות מהסיפור, מחשבות ורגשות
- לאיזו מטרה קיבלו האחים דמי כיס?
- כיצד ניצל הרב מרדכי אליהו את דמי הכיס?
- מה עשתה אימו כדי שבנה ייהנה מהממתקים?
- כיצד הצליח הרב מרדכי לרצות את אימו מבלי לוותר על מצוות הצדקה?
- על הבאת קורבן לבית המקדש בשלושת הרגלים נאמר כי כל אחד מביא כפי יכולתו: "איש, כִּמְהֵנֶת יָדוֹ, כְּכֹרֶכֶת ה' אֱלֹהֵיהֶּ, אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם". האם נוכל להשוות זאת לנתינה של הרב מרדכי אליהו?

מה לימד אותנו הרב אליהו?

- כיבוד הורים, כיצד?
 - התחשבות באחר
 - הסתפקות במועט
 - ערכה של נתינה
- דברי הרב אליהו: "יש נתינה שאדם נותן אבל זה לא בשמחה אלא משום שלא נעים לו וכד' ויש נתינה שהיא בשמחה ובעין טובה ומי שזוכה לזה שכרו עצום מאוד" (אתר הרב מרדכי אליהו).

"דָּרֵשׁ טוֹב לְעַמּוֹ"

טיפוח זהות ציונית-דתית
לאור דמותו של הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

שער חמישי

דמותו של הרב אליהו - לגני הילדים

- א. "בלב שמח עם הרב מרדכי אליהו" ● תמר זקס
ב. "והיו עיניך רואות את מוריך" ● רחלי סלייטר

חכם! לומד תורה בכל עת ובכל שעה", אמר דניאל.

"והשכנים מקדימים שלום, עוזרים גם למי שאינם מכירים", הוסיפה סימון.

למחרת היום בשעת בין הערביים, כשחזרו סימון ודניאל מקניות, הם ראו שלושה בחורים עומדים על המדרכה, בידיהם ספרים, והם דנים ומתווכחים.

"אני חושב שעל פופקורן צריך לברך 'בורא פרי האדמה', הריפתי הפופקורן הם גרעינים של תירס, ותירס גדל באדמה". אמר הבחור הגבוה מכולם. "לא נכון! מה פתאום!" אמר הבחור עם המשקפים העגולים: "על פופקורן צריך לברך 'שהכול נהיה בדברו', מפני שכשאוכלים את פתיית הפופקורן, קשה לראות שאלו גרגרים של תירס".

התווכחו הבחורים והתווכחו, פתחו את הספרים שבידיהם כדי להביא ראיות לדבריהם, ולא הגיעו לעמק השווה.

"בואו איתנו אל מרדכי השכן שלנו, הוא עוזר בשמחה לכולם, הוא תלמיד חכם, לומד תורה בכל עת ובכל שעה", אמר דניאל.

"כן, כן, תודה רבה, אנחנו הולכים עכשיו!" "לאן אתם הולכים?"

מקדימים שלום ומאירי פנים, ועוזרים בשמחה גם למי שאינם מכירים", אמרה סימון.

המשיכו סימון ודניאל לפרוק את הארגזים בזה אחר זה. כשסיימו להניח כל דבר במקומו, אמרה סימון: "חיפשתי את הסידורים שלנו ולא מצאתי אותם בשום ארגז".

"כנראה ששכחנו אותם בבית הכנסת בצרפת", הוסיף דניאל באכזבה. "כדאי שנשאל את השכנים היכן נוכל לקנות כאן סידורים חדשים".

ירדו סימון ודניאל לקומה ראשונה ופקדו על הדלת שבכניסה.

"שלום וברכה, היכנסו בבקשה!" פתחה הרבנית את דלת הבית לרווחה.

"מרסי, מרסי בוקו, תודה רבה, אולי בפעם אחרת, היום אנחנו ממהרים. באנו רק לשאול היכן נוכל לקנות סידורים".

"יש לנו בספריה סידורים רבים! בואו היכנסו, חבל שתטרחו, השעה כבר מאוחרת והחנויות עוד רגע נסגרות".

נכנסו סימון ודניאל אל הבית, וראו את מרדכי השכן יושב ולומד מתוך ספר הגמרא שלפניו. כששמע את מבוקשם מיד אורו עיניו.

ניגשו הרב והרבנית אל הספרייה הגדולה שהמדפים בה עמוסים בספרים מהרצפה ועד לתקרה, בחרו שני סידורים בכריכה מהודרת, מסרו אותם לסימון ודניאל ואמרו: "זכרו ואל תהססו, נשמח לעזור בכל מה שצריך. ... העיקר שתהיו בלב שמח".

"כמה טוב בארץ ישראל. השכן שלנו הוא תלמיד

א בלב שמח

עם הרב מרדכי אליהו

כתיבה: תמר זקס // איור: עליה סבתו

השכם בבוקר עם אור ראשון נכנסו סימון ודניאל אל ביתם החדש בארץ ישראל, התיישבו על אחד הארגזים והביטו סביבם בשמחה.

"סוף סוף הגענו לארץ ישראל", אמרו זה לזה בהתרגשות גדולה, והחלו לפתוח את הארגזים הרבים שהיו על הרצפה.

לפתע נשמעו נקישות על דלת הכניסה. בפתח עמד השכן החדש, פניו מאירות ומחייכות, ובידיו מגש עם ספלי תה, תמרים ועוגיות.

"ברוכים הבאים שכנים יקרים, אני מרדכי מהקומה הראשונה, באתי לברך אתכם בברכת ברוכים הבאים, ולכבד אתכם בתה חם ומשהו מתוק".

"מרסי, מרסי בוקו, תודה רבה".

"אתם עולים חדשים?"

"כן, כן, זה עתה עלינו לארץ ישראל ממרסי שבצרפת. אנחנו עדיין לא מכירים כאן אף אחד".

"ישר כוחכם!! לא קל להגיע לארץ חדשה. הרבנית ואני גרים בקומה הראשונה ממש בכניסה, נשמח לעזור בכל מה שצריך בכל עת ובכל שעה. שיהיה לכם בהצלחה ובלב שמח".

"כמה טוב שעלינו לארץ ישראל. השכנים כאן

"הרב מרדכי אליהו" היא עונה ביראת כבוד. "אני כל כך מחכה שיגיע מחר. פעם ראשונה שיהיה לי סידור משלי ואוכל להתפלל ממנו!"

"ילדים, הגיע הזמן לישון", נכנס אבא לחדר וסוגר את התריסים.

"אבא, רק רגע..." מתחנן אריאל ושם בובות קטנות על האוטובוס. "אני חייב להעלות את ילדי הגן לאוטובוס, כי אנחנו נוסעים לרב הראשי".

"אריאלי, הרעיון שלך להסיע את הבובות לרב אליהו הוא יפה", מלטף אבא את שערו. "אתה יודע מה תראו אם תיסעו עכשיו לרב?"

אריאל מסתכל על אבא בסקרנות.

"אתם תראו שהרב עסוק בלימוד תורה ביום וגם בלילה. אפילו בנסיעה במכונית הוא לומד תורה לאור פנס".

אריאל מתחיל לפרק את האוטובוס, ומתכנן איך הוא יכניס פנס למכונית שהוא יכין מחר.

"נארגן את החדר", אומר אבא, "ואספר לך סיפור תורה לפני השינה".

השכם בבוקר, כשפקח אריאל את עיניו, הוא ראה שאימא וטליה כבר מתארגנות לנסיעה לירושלים. "אני רוצה לבוא איתכן", אמר אריאל והחזיק בידה של טליה.

"בשנה הבאה תהיה בכיתה א'", אומרת לו אימא, "ואולי גם אתה תיסע".

ב "והיו עיניך רואות את מוריך"

כתיבה: רחל סלייטר // איור: טליה סבתו

"פיפ פיפ", צופר אריאל ומסיע ברחבי החדר את האוטובוס שבנה מלגו. "פנו דרך!"

טליה מדלגת בזהירות בין לבני הלגו המפוזרות על הרצפה, פותחת את הארון, מוציאה חולצה לבנה וחצאית כחולה ומניחה על השולחן.

"טליה, למה את מוציאה עכשיו את בגדי השבת?" שואל אחיה, אריאל. "אני כבר לובש פיג'מה, וגם את תיכף הולכת לישון".

"אני מכינה את הבגדים שאלבש מחר בבוקר", היא עונה בהתרגשות, ומניחה לידם גם גרביים לבנות.

"מחר יהיה יום שבת?" מתבלבל אריאל.

"מחר אני נוסעת עם כל החברות שלי מכיתה א' לירושלים לקבל סידור מהרב הראשי".

"אני מכיר את הרב כהן מבית כנסת, שמחלק שוקולד" אומר אריאל. "אבל מי זה הרב הראשי?" "הרב הראשי הוא רב מאוד חשוב, הוא הרב של כל מדינת ישראל".

"לרב של הגן שלי קוראים הרב יוסי. איך קוראים לרב הראשי?"

"אל השיעור של הרב מרדכי אליהו, הראשון לציון! אחרי השיעור נשאל את הרב. הרב מרדכי יודע לענות על כל שאלה ששואלים אותו". אמר הבחור מאחור.

"מה?? אתם הולכים אל השכן שלנו מהקומה הראשונה?"

"כן, כן, אל הרב מרדכי!"

"אני לא מאמינה, מרדכי השכן שלנו הוא הראשון לציון? הוא הרב הראשי לישראל?" התפעלה סימון. "הרב והרבנית לא אמרו לנו דבר".

"כן, אנחנו הולכים אל השיעור של הרב הראשי לישראל. זכיתם להיות שכנים של הרב מרדכי אליהו, הראשון לציון, הרב הראשי לישראל".

"כמה טוב שעליתם לארץ ישראל!"

אמרו הבחורים וצעדו בלב שמח אל בית הכנסת 'היכל יעקב'. ♦

"מתי טליה תגיע?" הוא שואל את אבא שוב ושוב.
 "אולי תשחק בלגו עד שאימא וטליה תגענה?"
 אריאל יושב ליד קופסת הלגו וחושב מה כדאי
 לבנות...
 טליה פותחת את הדלת ורצה לאריאל.
 "הרב נתן לי סידור ואמר לי לשמור עליו תמיד...
 ואפילו צלמו אותנו". היא מראה לו את התמונה
 שבידה.
 "תוכלו להכין מלבני הלגו מסגרת לתמונה"
 מציעה אימא.
 "ואת התמונה נתלה בחדר שלנו", מכריז אריאל.
 "ונשאיר גם מקום על הקיר לתמונה, כשאני
 אצטלם עם הרב בשנה הבאה". ♦

"תלכו בדרך התורה והמצוות!"
 "אמן!" עונים כולם.
 "תכבדו את אבא ואימא",
 "אמן", הם קוראים בקול.
 "שנזכה לגאולה ואמרו אמן!"
 "היום אחלק לכם סידור. תתפללו בו ותזכרו
 שבתפילה מדברים עם הקב"ה כמו עם אבא שלנו.
 אפשר לבקש ממנו הכול", אומר הרב ומגיש סידור
 לטליה.
 "כמה סיפורים יש לי לספר לאריאל", לוחשת
 טליה לאימא.

כשאריאל חוזר מהגן הוא רץ לחפש את טליה
 בבית.

בגן אריאל מספר לגננת תמר ולחברים שאחותו
 נוסעת באוטובוס עד ירושלים כדי לקבל סידור
 מהרב הראשי.
 "אחי הגדול גם קבל סידור מהרב", אומר הדד. "וגם
 בת דודה שלי", מוסיף דוד-איתן. עוד ועוד ילדים
 נזכרים שבני משפחה שלהם נפגשו עם הרב.
 "תמר", כונה אריאל לגננת. "אולי נעשה הצגה על
 הרב אליהו?"
 "רעיון נפלא", אומרת תמר. "ילדים, היום אספר
 לכם על הרב אליהו, ומחר אריאל ישתף אותנו
 בסיפורים נוספים שישמע מאחותו טליה".

ומה קורה בינתיים בירושלים?
 ילדי כיתה א' וההורים מגיעים לבית הכנסת הגדול
 'היכל שלמה' בירושלים, ומצפים בהתרגשות
 לראות את הרב. הרב מאוד עסוק. הרבה אנשים
 עומדים מול דלתו כדי לשאול אותו שאלות
 ולבקש ממנו ברכה.

הם מחכים... ומחכים... ומחכים.
 "הנה, הרב מגיע", לוחשת לפתע טליה לחברתה.
 "תראי איזה בגדים הוא לובש!"
 כולם עומדים לכבוד הרב מרדכי אליהו, הרב
 הראשי לישראל והראשון לציון. טליה מרגישה
 איך הלב שלה דופק כשהיא מצטרפת לשירה
 "שאו שערים ראשיכם".

הרב נכנס פנימה באצילות. הוא לובש גלימה
 כחולה המקושטת ברקמת כסף, ועל ראשו מצנפת
 כחולה. הוא מחייך אליהם בלבביות ומתחיל לברך
 אותם.

"דַּרְשׁ טוֹב לְעַמּוֹ"

טיפוח זהות ציונית-דתית
לאור דמותו של הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

שער שישי

דמותו של הרב אליהו - בחינוך היסודי

- א. דף חברותא - תולדות חיי הרב מרדכי אליהו ● « הרב אביה אלבה
- ב. דף חברותא - נאמנות להלכה, הרב מרדכי אליהו ● « הרב אביה אלבה
- ג. משחק סיכום, אביהם של ילדי ישראל ● « טלי פולק

2. קראו ביחד את הסיפור הבא:

הרב מרדכי אליהו היה בנו של המקבל האלוקי רבי סלימאן אליהו זיע"א, שהיה מגדולי חכמי ירושלים ונחשב בין הצדיקים הקדושים העוסקים בתורת הקבלה. אמו של הרב, הרבנית מנל, הייתה בת אחותו של אותו צדיק וקדוש, רבם של כל בני הגולה ומנהיג יהודי בבל, הגאון הקדוש רבי יוסף חיים זכותו תגן עלינו, הנודע על שם ספרו 'בן איש חי'. כשהיה הרב כבן אחת עשרה וחצי, בראש השנה תש"א, הסתלק רבי סלימאן אליהו לגנזי מרומים.

את הסיפור הבא ניתן לקרוא גם בקומיקס [\(בקישור\)](#).

רבני בתי הספר:

דפי חברותא ליסודי

כתיבה: הרב אביה אלבה

דף חברותא - תולדות חיי הרב מרדכי אליהו זצ"ל

ילדים יקרים וחביבים, היום נלמד ביחד על דמותו של הרב מרדכי אליהו, כשהיה בערך בגילכם. עיינו ביחד בדברי התורה ובסיפורים, והצעיר שבינכם יכתוב את התשובות לשאלות.

1. "כָּל אֱלֻמָּנָה וַיְתוֹם לֹא תַעֲנֹן" (שמות כ"ב, כ"א).

עונשו של המענה יתום ואלמנה חמור ביותר. הטעם לכך הוא, שכאשר אדם לא מרחם על יתומים ואלמנות הרי הוא עושה "שתיים רעות", גם בכך שמענה אותם, וגם בכך שהוא מראה שאינו מאמין בקב"ה שהוא חנון ורחום, ולכן כפי מידת חטאו כך מידת עונשו, מידה כנגד מידה.

(דברי מרדכי, פרשת משפטים)

א. השלם: הקדושברוך הוא _____ 1.

ב. מהן שתי הרעות שעושה מי שמזיק ליתום?

1.

2.

ג. הסבר הביטוי "מידה כנגד מידה" הוא (בחרו את התשובה הנכונה):

1. האורך של החטא כאורך הצער שהוא גורם ליתום.

2. הקדוש ברוך מעניש לפי מה שהוא מצטער.

3. העונש שבא על האדם מתאים לחומרת המעשה שעשה.

4. מהיד שלה נגד היד של השנייה.

הילד את כל החומים בידי חכם אברהם ושעט אל היכל הישיבה, שם נטל פרוג משניות והחל לגרס משניות, וברב פשרונו הצליח בתוך שעה אחת לדעת עשרה פרקי משניות על פה.

יצא מרדכי הצעיר וחפש את אותו חכם אברהם עד שמצא אותו והציע לו שיבחן אותו. השיב לו חכם אברהם כי הוא אינו שומע טוב באזניו, אבל הוא יבקש את אחד החכמים בישיבה שיבחן אותו את כל עשרת הפרקים. נכנסו ומצאו את אחד החכמים שהסכים לבחון את הילד הקריר. ואכן מפיו קלחו בשטרף עשרה פרקים, משנה במשנה, מלה במלה, ללא גמגום ודלוג, ללא שגיאה וטעות.

אלא שאז התחכם החכם והחל לבחון את הילד בהבנת המשניות, והוא הרי לא עסק אלא בגריסתן ובלימודן על פה... בראתו שהילד אינו יודע להשיב, נענה החכם ואמר: "אם אינך יודע פרושן של משניות שאתה מוציא מפיה, לא עמדת בפחינה ולא מגיע לך מאומה". ובמשפט אחד מוטט על ראש הילד את כל השמחה שנאספה בתקוותיו...

נעצור רגע כאן את הסיפור ונענה על שתי השאלות הבאות:

א. האם הצלחת ללמוד משניות בעל פה? אן כן, סמן עד כמה זה היה קשה:

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 (10 - קשה מאוד... 1 - קל ביותר)

ב. מה דעתך על התנהגותו של הבוחן?

ועתה נלמד מה קרה בסופו של דבר:

בתקופה הראשונה לאחר שהתיתם הרב, התקשטה האמא להביא פרנסה הביתה והמצב הלך והחמיר עד שכמעט הגיעו לפת לחם.

יהודים טובים התאמצו לעזר, לשלח מעט לחם ומרק, לסדר לאמא מקור נוסף לפרנסה, או לדאג לבן הגדול למקום עבודה שיוכל להביא כמה לירות הביתה. אבל המצב נותר קשה ומעיק, עד שלא נותרה ברירה: מרדכי הצעיר, הנער בן השתים עשרה, נאלץ לטל על עצמו חלק מן העל.

בעצת ידידים של המשפחה, הציעו לו לצאת ולמכר גרגרי חומים בשוק. האמא היתה מבשלת את החומים, והרב היה נוטל את הסיר עם כוס מדידה וכמה גירות ויוצא לשוק. הוא היה משוטט בסמטאות השוק, מכריז על מרכלתו: "חומים, חומים" ותולה עינים מיחלות בעוברים ובשבים. כשהיה מישוה נגש אליו, היה מודד כוס חומים, שופך את תכולתו אל גיר וארז את הגרגרים היטב. פעם ספר הרב שמחירה של כוס חומים היה מיל אחד (המטבע הכי קטנה, מאית הליכה, כמו אגורה לעמית השקל). לפי חשבוננו, היה מסגל למכר בין חמש לעשר פוסות ביום ולהביא הביתה כמה פרוטות.

אלא שביום הראשון (והאחרון) ארע המעשה הבא:

אחד החכמים הישישים, חכם אברהם שמו, איש זקן וירא שמים, יצא לרחוב ופגש את הילד שהוא מוכר חומים. הוא לא האמין למראה עיניו: הנהו בנו של חכם סלימאן אליהו המנוח?! האם היטב רואה הוא, שאותו ילד שמדברים בשבחו ומתארים אותו כעלוי ובעל פשרון, לא מצא לעצמו תעסוקה אחרת וזלת מכירת חומים בשוק?!...

נגש חכם אברהם אל הילד ונער בו: "מה הנך עושה כאן?!" השיב לו הילד כי בשל מצוקת הפרנסה, לא נותרה לו ברירה אלא להקצות כמה שעות ביום לעבודה, ולא מצא משהו שיוכל לעסוק בו וזלת מכירת חומים. הרהר האיש ושאל: "וכמה הנך מקבל בעד כל כוס?" "מיל אחד", השיב הילד. "לך נא אפוא אל הישיבה וגרוס פרקי משניות. על כל פרק שתדע, אתן לך מיל אחד". עזב

יצא הילד היתום מן החדר פשדמעות נקוות בנזיות עיניו ועד מהרה החלו אלו לזלג במורד לחייו. בתחלה נסה להאבק בבכי שאים לפרץ מגרוננו, אבל לא היו בו די פוחות כדי לחנק את הבכי ועד מהרה הפך בכיו לסוער. והנה, מן הפרוידור מגיחה דמותו של הגאון המקבל רבי אפרים הכהן, מראשי ישיבת 'פורת יוסף' (אביו של ראש הישיבה הגאון רבי שלום כהן זצוק"ל). קול הבכי הגיע לאזניו של ראש הישיבה והוא החיש את פסיעותיו כדי לראות מי הוא המסכן הבוכה פמרורים ובגין מה. לחרדתו גלה את אותו יציק וחסים, בנו היתום של חכם סלימאן עליו השלום, שהוא ממרר בבכי וכל גופו שמוט מרב צער. "מה ארע לך?" קרא רבי אפרים בחרדה, שהתחלפה בתמהון של פעם למשמע הספור. מיד נגש רבי אפרים אל אותו חכם ואמר לו בקפידא: "וכי אתה יודע עשרה פרקי משניות בעל פה?! ביצד מלאך לבד לגול פרוטותיו של ילד יתום?! ועתה, אחד עשר מיל אצוה שיצטנו לו בעד עשרת הפרקים, והמיל הנוסף בגין אותו צער מכיסך יצתן לו".

מני אותו יום נאילך לא היה הרב צריך למכר חומס בסמטאות השוק. עם ישראל נצל ונכה! דרכו הסלולה של הגאון הקדוש לא נחסמה בערמות של חומס, והקדוש ברוך הוא לא הניח שיעיבו מכשול בנתיב גדולו.

4. האם היתמות של הרב השפיעה על דרכו? קראו את הסיפור הבא:

א. מדוע הרב אליהו חשב שלא צריך לומר "תחנון" ביום בר המצווה?

ב. מה החליט הרב אליהו ביום בר המצווה שלו? מדוע?

כל פעם שהגיע נער לבית הכנסת של הרב מרדכי אליהו כדי להניח תפלין בפעם הראשונה בהגיעו לגיל מצוות, ציין זאת הרב באפון חגיגי: הרב אליהו הושיב את הנער לידו, לנה אותו בהנחת התפלין, וכאשר הוא ברוך על התפלין ענה כל הקהל "אמן" בקול גדול. בהמשך התפלה זרקו על נער בר המצווה ספריות, שרו לכבודו ולא אמרו את תפלת "תחנון", שאינה נאמרת בימי שמחה. השמועה על מנהגו של הרב אליהו עשתה לה פנפים, ונערי בר מצווה רבים נהגו להגיע להתפלל בבית הכנסת של הרב אליהו ביום חגם.

ברגע של שמחה ספר הרב אליהו מה הביא אותו לנהג כך:

"אנשים אינם יודעים זאת, אבל ביום בר המצווה שלי החלטתי להיות רב ביישוב. וכבר אז ידעתי מה תהיה הפסיקה הראשונה שלי. בגיל צעיר התחלתי מאבן, וביום בר המצווה שלי הגעתי לבית הכנסת לבדי; המתפללים לא קבלו את פני בסדר פנים יפות, והנבאי התעלם ממני. איש לא זרק עלי ספריות, וכאשר הגענו לאמירת 'תחנון' סרבו המתפללים לומר על אמירת 'תחנון', בטענה ששמחת בר המצווה שלי אינה חגיגה מספיק כדי לבטל זאת. מאכזב ועצוב פסעתי הביתה, וחשבתי על אמי שחסכה פרוטה לפרוטה כדי לרכוש לי זוג תפלין.

אף קדם שנכנסתי הביתה, החלטתי שאיני רוצה להעציב את אמי, ואז גמלה בלבי החלטה: אלמד ואהיה רב גדול בתורה, ואדאג לכך שכל נער המגיע לבית הכנסת להניח תפלין בפעם הראשונה בחייו - יזכה לקבלת פנים חמה ושמחה, וכמוכן שלא יאמרו באותה התפלה 'תחנון'."

חתם הרב אליהו את דבריו: "בכל פעם שאני פוגש נער בר מצווה, אני מבקש לתקן עוד קצת את חסרון השמחה בבר המצווה שלי."

ב

דף חברותא נאמנות להלכה אצל הרב מרדכי אליהו

הרב אביה אלבה

ילדים יקרים וחביבים.

היום נלמד ביחד על החינוך של הרב מרדכי אליהו לנאמנות להלכה. עיינו ביחד בדברי התורה ובסיפורים, והצעיר שבינכם יכתוב את התשובות לשאלות.

1. "בְּרוּךְ אַתָּה בָּעִיר וּבְרוּךְ אַתָּה בַּשָּׂדֶה" (דברים כ"ח, ג')

בברכה זו התברכו בני ישראל שלא ישכחו את הקדוש ברוך הוא בהיותם בשדה ויהיה להם מכון לעשות רצונו כאלו הם נמצאים בעיר.

(פירוש הרב מרדכי אליהו לפסוק, מתוך "מעשה שהיה")

א. מתי יצאת לטיול לאחרונה? ו _____

סמן את המצוות שקיימת בטיול:

1. נטילת ידיים
2. ברכת שהחיינו
3. הליכה בארץ ישראל
4. תפילת מנחה
5. אוכל כשר
6. ברכת הקשת

3. מתחו קו בין המקרה להלכה השייכת אליו (יתכנו כמה הלכות למקרה אחד)

שעטנז	לבוש כשפותחים דלת
מעלית שבת	קניית מכשיר חשמלי
לבוש בברכת המזון	אירוח אנשים מכובדים
מצלמות אבטחה בשבת	קניית חגורה חדשה
טבילת כלים	שהייה בשבת בבית מלון
בשר וחלב	
סגירה ופתיחה בשבת	

4. קראו את הסיפור הבא. ניתן לקרוא גם בקומיקס (בקישור).

פעם אחת מסר הרב אליהו שעור בישיבה, והגשה לו פוס תה באמצע השעור. מכיון שדרכו לנענע את ידיו בתוך פדי הלמוד, נתנה מפה לכוס, והתה - נשפך. מיד הלכו, נקו והביאו לו פוס תה חדשה. הפעם, נזקק הרב מלנענע את ידיו והרחיק את הפוס, אך בטעות נמשכה המפה ונשפכה פוס התה.

הרהר הרב לעצמו בלב: "נדאי יש פאן איזה ענין", וברר ובדק כי פתה עצמו לא היתה בעיה, ואף הסבך פשר הוא, וכן הפוס הייתה טבולה פדיו וכן השמקום היה טבול.

אם כן, מה הבעיה שפתה?

אחרי חקירה נוספת התברר שהיה סיד גוי שעבד בזמנו בישיבה, ובקש מהתלמידים את השמקום וכמה ביצים, והלך והכין לעצמו ביצים קשות בשמקום. ואם כן, הרי השמקום נאסר!

הרי לנו עד כמה צריך להזהר בענין הזה מאוד.

2. כל הליכותיו של הרב היו מכונות לאורה של ההלכה, והיה בוחן כל מארע וכל התנהגות לפי התוצאה ההלכתית.

לדגמא: פעם הסביר הרב באחד השעורים, שפאשר הוא נגש לפתח את הדלת פשהוא לבוש בבגדים רגילים, ולא בחליפה ומגפעת, הרי שבכך הוא מגדיר את התנהגותו ל"לבוש מכבד". דבר זה מתיר לו לברך כך ברכת המזון, שגם אותה יש לברך בלבוש מכובד.

אם מקבלים פניהם של אנשים בצורה מסוימת (במקרה של הרב - בבגדי אדם רגיל ולא בלבוש של הראשון לציון), אז באותה צורה אפשר לברך ברכת המזון.

ולא זו בלבד, אלא שפאשר היו אמורים להגיע אל הרב אנשים חשובים מאד, ואפילו ראשי ממשלה ושרים נכבדים, לא היה לובש לכבודם את הגלימה והיה מקפיד לקבלם פשהוא לבוש בחליצה או בסודר.

לא פעם, אם היה משהו פולט מלה והיו אנזיו של הרב קולטות את דבריו, מיד היה הרב מציף אותו בשאלות הלכתיות רבות הקשורות לכך. למשל, אם משהו ספר על מכשיר חשמלי חדש, מיד היה הרב מתעניין איך נתן לטובלו, או אם יש אפשרות להכשירו מבשר לחלב ושאלות נוספות. אפילו חגורה חדשה שמשהו הרצה לרב, וכתה מיד לבדיקה הלכתית: מה דינה לענין סגירה ופתיחה בשבת, ומה יהא דינה של מטפחת שיקשרו לחגורה פדי להאריכה, או איך מנדאים את פשרות החגורה לענין שעטנז וכן על זה הדרך. או אם משהו אמר שהוא נוסע לשבת לבית מלון, מיד החל הרב לשאל אודות מעליות שבת, מצלמות אבטחה, גלאי נפח, פרטיסים אלקטרוניים בדלתות, רשום שבת לתוספת מנות, אמירה לעפונים ועוד. וכל זאת כדי לחדד ולהדגיש שאין די בהתנהגות לכשרותו של בית המלון, אלא יש לתת את הדעת לכל ההבטים ההלכתיים.

אצל הרב ראו ממש בחוש ובאופן קבוע, שההלכות הן "הליכות עולם" ואין דבר בחייו שאינו משפיע מדברי התורה הקדושה, כי הם חיינו וארץ מינו ממש. מעבר למצוות הגעלת כלי הגוי, ישנם אסורים שמטרתם היא להרחיק את היהודים מן הגויים. אחד מהם הוא אסור אכילת בשולי עכורים.

5. הנה לפנינו הסיפור שבו אמר הרב דבריו:

הרב ראה אדם בעל חזות דתית, היושב לאכל עם ילדיו הקטנים בלי נטילת ידים. פנה אליו הרב ואמר: "יסלח לי כבודו, אך מה עם נטילת ידים?" השיב האיש בתמימות: "והלא כאן שפת הים". אמר לו הרב: "וכי שפת הים מקום פטור הוא?! הרי מ'לוא כל הארץ כבודו! אין מקום בו יהידי פטור ממצוות שבתורה".

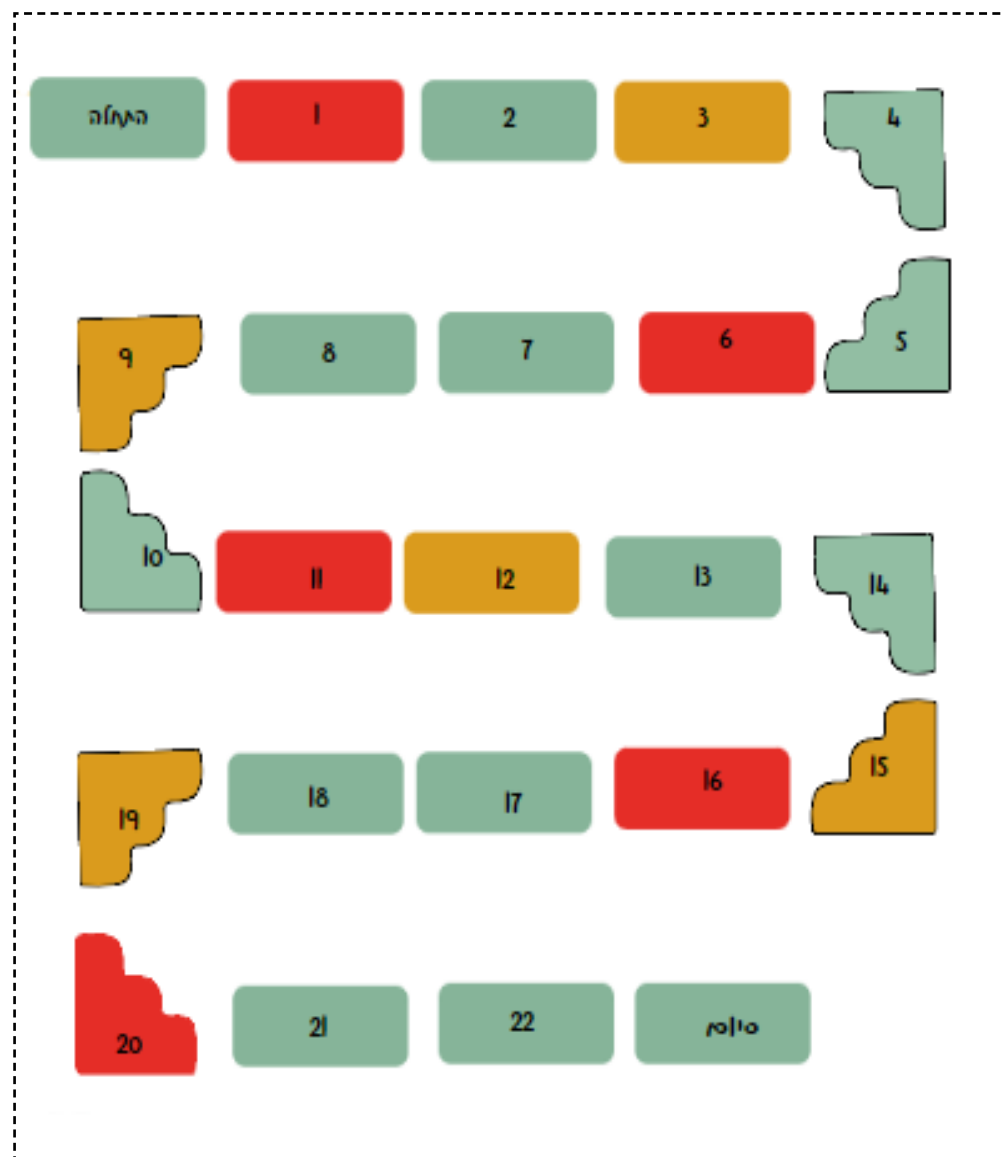
קבל האיש תוכחתו והורה לאחד מילדיו שיביא לו מים מהים. אלא שהרב לא הניח לו, שכן מי הים אינם ראויים לשתיית פלב ואי אפשר לטל בהם ידים. במצב שפנה, הדרה אותו הרב, אפשר לטבל ידיו בים ויזעיל לו מדין טבילה. קם האיש ממקומו וכמעט טבל ידיו לצורך אכילה, אבל הרב עצר אותו ואמר: "צריכים לדון במחלוקת שיש, אם מבקרים על נטילת ידים או על טבילת ידים".

"האם יש כל כך הרבה הלכות בחוף הים?!" שאל האיש בתדהמה, כי מקומו לא הרגיל עצמו לעסק בהלכה.

מצאו את ספרי הרב בהלכה בתפוזות:

- **דרכי הלכה** - הערות והארות לפי מנהג הספרדים ובני עדות המזרח על הספר קיצור שולחן ערוך.
- **דרכי טהרה** - הלכות נידה וטהרת המשפחה והלכות צניעות. יצא גם במהדורה מקוצרת הנקראת "קיצור דרכי טהרה".
- **מאמר מרדכי** - פסקי הלכה והנהגות בעניינים הבאים (כל נושא בספר אחר): ימות החול, שבת, מועדים וימים טובים, שמיטה - ושבתה הארץ, הלכות סת"ם, צרור החיים, שו"ת, אלול.
- **מן המותר בכיך** - חוברת ובה הוראות מעשיות לבדיקת מזון מתולעים.
- **אמרי מרדכי** - מאמרי הלכה וחיידודים על שולחן ערוך אורח חיים.
- **שו"ת הרב הראשי** - שאלות ותשובות שהופנו אליו בעת כהונתו כרב ראשי לישראל, שלושה כרכים לפי סדר כרונולוגי.
- **שו"ת דברי מרדכי** - חוברת שאלות ותשובות בהלכות נידה.
- **שו"ת קול אליהו שבת** - שאלות ותשובות ופסקי הלכה בענייני שמירת שבת שהופנו לרב ברדיו מורשת וקול האמת.

ק	מ	פ	ב	ו	א	ת	י	ו	א	ל	ר	מ	ש	ז	ב	ב	ש	ט
ו	ז	י	ש	א	ר	ה	ב	ג	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט	י	כ
ו	ב	ל	ר	י	כ	י	ה	ק	ח	כ	ג	ר	מ	צ	פ	ת	ה	ג
ק	ל	ט	א	ז	ו	ח	ש	ט	א	ל	ה	נ	כ	ה	י	ש	פ	כ
ז	נ	ב	ה	ל	י	ר	ק	ל	צ	ה	צ	ט	י	י	ת	ת	ד	ב
פ	ב	ג	ק	ח	י	ד	ח	ת	ד	י	נ	כ	ד	ש	ט	ר	ט	ח
ח	מ	ע	ו	פ	ה	כ	י	מ	כ	ד	צ	ג	י	מ	ה	מ	ל	י
ת	נ	ו	ג	א	ע	ט	ו	ו	ה	ר	ז	ת	ק	י	ד	נ	ר	ד
נ	ה	ט	ק	ה	ו	ס	ב	ש	מ	ד	ש	נ	ר	נ	ס	ו	פ	ה
ע	מ	ש	ת	ש	ר	ר	כ	י	ב	ר	ד	ב	ס	ז	ב	ה	נ	ש
נ	ו	ד	ס	י	ט	ד	ר	ב	ל	ת	ד	ה	ז	ח	נ	ב	פ	ה
ו	ת	ר	ו	ח	פ	מ	צ	ג	י	ב	י	י	מ	ד	מ	ס	נ	ז
ו	ר	כ	ל	ה	א	צ	ד	ק	ל	ט	ט	ג	ז	ג	ת	ו	ח	ל
ל	ב	ג	ד	ט	ק	ל	ל	ז	ד	א	ש	י	ז	ד	פ	פ	ח	ל
ת	פ	ר	י	ד	י	ג	ק	ק	כ	ס	כ	ש	ב	ק	ר	ט	ח	פ
ז	י	ס	ו	ק	י	מ	ת	ק	נ	ס	ז	ר	ח	ה	פ	י	א	ס
ג	כ	ל	ש	ה	ח	ש	ס	ו	י	ק	ע	ש	ג	א	צ	ש	ס	כ
ב	ט	פ	ס	ר	נ	צ	כ	ע	ת	מ	ט	ל	כ	ב	ש	פ	ה	מ
ו	ר	צ	ל	ו	כ	ד	ג	מ	ת	ג	ד	ג	ש	ע	ת	ת	נ	א
ס	ז	ס	ט	ה	ו	מ	ס	ז	ס	ד	ד	א	ג	ז	ד	ש	ב	ט

ג אביהם של ילדי ישראל - צועדים לדמותו משחק מסכם - יסודי

טלי כולק צוות תכנים בחמ"ד

לפני המשחק מומלץ לקרוא בכיתה את הסיפורים מתוך "אביהם של ילדי ישראל כך ג'.

הרב מרדכי אליהו כיבד את הבריות ואהב אותן.

לפניכם משחק מסלול אשר דרכו נלמד על מעשיו המרגשים שיהיו נר לרגלינו.

כיצד מסר את נפשו ללימוד התורה, כיצד העריך כל אדם, כיצד היה מלא ברגישות, חמלה והכרת הטוב לכל מי שסייע לו בדרך בכדי שיוכל להאיר את התורה הקדושה.

הוראות המשחק:

התחלקו לשתי קבוצות. התקדמו בעזרת קובייה וחיילים.

במידה ויצא לכם צבע צהוב או כתום - הרימו את הכרטיסייה המתאימה והתקדמו על-פי ההוראות. המנצח מי שהגיע ראשון לקו הסיום.

ניתן לשחק ללא לוח ולהתאים בין שני חלקי הכרטיסיות.

בהצלחה!

מוכר הפלפל הבחין בנערים הרעבים ונתן להן בסוף היום פלפל בחינם כדי שילמדו תורה. התקדם צעד קדימה.	המצב בירושלים קשה, הרב והחברותא שלו רעבים ומתקשים להתרכז בלימוד התורה. המתן תור.
הרב יושב בישיבת פורת יוסף ברובע היהודי ולמרות ההפגזות לומד תורה מבלי להפסיק. התקדם צעד אחד קדימה.	ישיבת פורת יוסף בתש"ח תחת הפגזות מהירדנים. לימוד התורה נעצר כדי לפנות את הישיבה שעולה באש. לך שני צעדים אחורה.
הילד דוד זכה לחלקה מהרב למרות שהמתין לרב מלך ספרד. התקדם צעד קדימה.	הרב התחייב לעשות חלקה לדוד, אך מלך ספרד ממתיין לפגישה עם הרב. המתן תור.
המטוס שבו נסעו הרב ורעייתו נחת בשלום למרות נזילת הדלק. התקדם צעד אחד קדימה.	המטוס שבו נסעו הרב ורעייתו תקול. הרב התפלל בכוונה עצומה. המתן תור ועזור לרב להתפלל.
הרב התארח בבית כנסת ללא ילדים. למחרת הגיעו לשחרית ילדים רבים והאירו את בית הכנסת. התקדם צעד אחד קדימה.	הרב התארח בבית כנסת ללא ילדים. חזור תור אחורה לחפש אותם ולהביאם לבית הכנסת.
למרות מחלת הרב, הוא הגיע לברך את ילדי כיתות א' לרגל קבלת הסידור, אך הרב חלה. המתן תור עד שיבריא.	הרב צריך להגיע לברך את ילדי כיתות א' לרגל קבלת הסידור, אך הרב חלה. המתן תור עד שיבריא.
הרב אליהו והרב זעפרני חזרו מהכנסת ספר תורה וסייעו לאיש לדחוף את הרכב שנתקע. קבל תור נוסף.	הרכב של אחד מתושבי ירושלים נתקע ברחוב של הרב ב- 2:00 בלילה, והרב לא יכול להגיע לביתו. המתן תור לחילוץ.
הרב זוכה בפרס של התלמידים המצטיינים וקונה קוביית קרח כדי שיוכל לשים את רגליו במים וללמוד תורה בלילה ולא להירדם. התקדם צעד קדימה.	כילד היה הרב יושב ומשנן תורה בכדי לזכות בפרס של התלמידים המצטיינים. צעד אחד אחורה כדי לשנן שוב את החומר.

"דָּרֵשׁ טוֹב לְעַמּוֹ"

טיפוח זהות ציונית-דתית
לאור דמותו של הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

שער שביעי

אוכלוסיות ייחודיות

קליטת עלייה - דמותו של הרב אליהו לאוכלוסיות מיוחדות -
שיעור עבור תלמידי חטיבת בנינים עולים חדשים • « חגית עובדיה

קליטת עלייה

דמותו של הרב אליהו לאוכלוסיות מיוחדות

שיעור עבור

תלמידי חטיבת ביניים

עולים חדשים

חגית עובדיה

אוצר מילים

המילה	תרגום לאנגלית	כתיבת משפט
צניעות	modesty	
חסד	grace	
להתייעץ	to consult	
סוחר	merchant	
הערה	Note	
אחראי	in charge of	
מנהיג	Leader	

• נמלא משימה לשונית.

– כתוב את המילים הבאות בצורת רבים:

יחיד	רבים
סוחר	
רב	
מנהיג	
התייעץ	
הערה	
אחראי	
צנוע	
חסד	

 סיכום: שיח עם התלמידים

• נדון:

- מה למדתם מהרב מרדכי אליהו?
- מהי התכונה הבולטת של הרב?

 מבנה השיעור:

כתיחה - קליפ

- נשמע שיר על הרב מרדכי אליהו
- נקיים שיח:
 - האם אתם מכירים את הרב מרדכי אליהו?
 - מה הבנתם מתוך השיר המוקלט?
 - במה עסק בעיקר?
 - מה כוחו של מנהיג?
 - למה לדעתכם דמותו של הרב אליהו נבחרה להיות הנושא השנתי?

 גוף השיעור:

הכנת ת.ז. על קורות חייו

- נקרא קטעי מידע על הרב.
- נכין תעודת זהות על הרב בעקבות קטעי המידע: הכנת תעודת זהות
- נצפה בסרטון על חייו בצניעות ודבקותו בתורה (מדקה 1:47).

שאלות טרום צפייה

- היכן נולד הרב מרדכי אליהו?
- מתי עלה לארץ ישראל?

לאחר הצפייה

- מה יעץ הבן איש חי לאביו של הרב מרדכי אליהו?
- מה קיבל הרב מרדכי אליהו מבית הוריו?

- נקרא סיפור על הרב מרדכי אליהו והחתול.
 - מה היה פיקוח הנפש בעקבותיו האישה באה אל הרב?
 - כיצד התייחס הרב מרדכי אליהו לבעיית האישה עם החתול?
 - מהו מוסר השכל הנלמד מסיפור זה?

- נשחק **משחק רביעיות** (מצורף בסוף המערך).

משחק רביעיות

ניתן לצלם ולגזור.

הולדתו 1. ארץ ישראל 2. נולד אדר תרפ"ט 3. נפטר סיוון תש"ע 4. למד בישיבת "פורת יוסף"	הולדתו 1. ארץ ישראל 2. נולד אדר תרפ"ט 3. נפטר סיוון תש"ע 4. למד בישיבת "פורת יוסף"	הולדתו 1. ארץ ישראל 2. נולד אדר תרפ"ט 3. נפטר סיוון תש"ע 4. למד בישיבת "פורת יוסף"	הולדתו 1. ארץ ישראל 2. נולד אדר תרפ"ט 3. נפטר סיוון תש"ע 4. למד בישיבת "פורת יוסף"
---	---	---	---

ספריו 1. דרכי הלכה 2. דרכי טהרה 3. מאמר מרדכי 4. שו"ת הרב הראשי	ספריו 1. דרכי הלכה 2. דרכי טהרה 3. מאמר מרדכי 4. שו"ת הרב הראשי	ספריו 1. דרכי הלכה 2. דרכי טהרה 3. מאמר מרדכי 4. שו"ת הרב הראשי	ספריו 1. דרכי הלכה 2. דרכי טהרה 3. מאמר מרדכי 4. שו"ת הרב הראשי
--	--	--	--

קלפים
הרב מרדכי אליהו

תפקדיו 1. רב 2. דיין 3. ראשון לציון 4. רב ראשי לישראל	תפקדיו 1. רב 2. דיין 3. ראשון לציון 4. רב ראשי לישראל	תפקדיו 1. רב 2. דיין 3. ראשון לציון 4. רב ראשי לישראל	תפקדיו 1. רב 2. דיין 3. ראשון לציון 4. רב ראשי לישראל
--	--	--	--

תכונותיו 1. צניעות 2. מסירות 3. דביקות בתורה 4. בעל חסד	תכונותיו 1. צניעות 2. מסירות 3. דביקות בתורה 4. בעל חסד	תכונותיו 1. צניעות 2. מסירות 3. דביקות בתורה 4. בעל חסד	תכונותיו 1. צניעות 2. מסירות 3. דביקות בתורה 4. בעל חסד
--	--	--	--

”

ריבונו של עולם, גלוי וידוע לפניך שלא על דעתי עמדתי לשרת עם קדושך לדון ולהורות. ידעתי מיעוט ערכי מן שבערכיך. לא בקשתי נפלאות ממני, אך כך הורו לי רבותי וכך גלגלת כל הגלגולים וסבבת כל הסיבות הקימות מעפר דל ותעש לי שם כשם הגדולים. גזרה חוכמתו יתברך ויתעלה שמו לשרת עם קודש להורות ולדון. ועל הכל יתברך שמו ויתעלה.

אך רעדה אחזתני, יראה ורעד יבוא בי, על הסכנה הנוראה העומדת עלי ופי תהום הפעור לנגדי וברעות נפשי לקטלא נפיק. כי בער אני ולא אדע על כן זחלתי ואירא. אנא אפנה לעזרה ואנא אברח. אבל בטחתי ברוב חסדך ומפיל תחינתי לפניך כי אתה שומע תפילה. אנא ה' אלוקי הרוחות, חוס ורחם על כל יושבי כסאות למשפט ובפרט עלי אני עבדך בן אמתך מרדכי בן מזל. רחם עלי ותן לי לב שומע ודעת להבין לשפוט את עמך.

חוננו חכמה בינה דעת והשכל. שלא נאמר על טהור טמא ועל טמא טהור. על מותר אסור ועל אסור מותר. על זכאי חייב ועל חייב זכאי. ותצילנו מכל שגיאות וטעויות, ויהא ליבי חזק ואיתן להוכיח כל עושי עוול. להציל עשוק מיד עושקו ואל ישיאנו יצרנו להעלים עין ח' ותזכנו לגדור פרצות ולהתקין תקנות ולהרביץ תורה ושיהא שם שמים מתקדש על ידינו. ותהא אימתנו מוטלת על הבריות ואהבתנו חקוקה בלבם ונתרחק מן הגאווה והכעס והקפדנות. ותאזרנו חיל לסבול את עמך. גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך”.

(תפילת הרב מרדכי אליהו זצוק”ל)

